NAJER FOLKSBLAT
Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

פרייז 30 גראשען

קרינט 24 זייטען

ייער פאלקסבלאט

№ 49 | Łódź, Piątek, 26 lutego 1937 | אדרעס: לאדז, פעטריקאווער 21 טעל. 224-71 Adres Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. Skrz. poczt. 1.06 | לאדז, פרייטאג, פ׳ תשא ט״ו אדר תרצ״ז

מעהרהייט פון שטאט-ראט
האט ווידער געוועהלט אלס פרעזידענט
פון דער שטאדט נארבערט בארליצקי

ענדעקעס ווידער אויפ'ן „יודישען פערדעל”. סאציאליסטען דערלאזען נישט לייענען די ענדעקישע דעקלאראציע. — ענדעקעס פערלאזען די זיצונג און נעהמען נישט קיין אנטייל אין די וואהלען. — דעלעגאציע פון די סאציאליסטישע פראקציעס. — בארליצקי באקומען 41 שטימען. — באעהרט דעם אנדענק פון פארשטארבענעם אדוואקאט פיאטר קאן

י נעכטיגע זיצונג פון שטאט־ראט איז געווען א
שטעלע און דעריבער א זעהר קורצע. אויף דער
אָרדנונג האט זיך נאר געפונען איין פונקט און
ליך — וואהלען פון א פרעזידענט אויפן ארט פון
פטערט בארליצקי, וועלכער איז נישט באשטעטיגט
ארען דורכ'ן אינערן־מיניסטעריום.
זייט דעם 10 פעברואר, ווען דער אינערן-מיניס־
האט דעצידירט נישט צו באשטעטיגן נארבערט
ליצקי, האט די סאציאליסטישע מעהר־
ט אפגעהאלטען כסדרדיגע בארא־
נגען וועגען דעם צי זיי זאלען נאך
אל ארויסשטעלען די קאנדידאטור
נארבערט בארליצקי, אדער פון אן
דערן קאנדידאט. ס'זענען שוין געהאט אנ־
מען געווארען פארשידענע באשלוסען, ס'איז
לי שוין אנטשטאנען דער געדאנק וועגען אהוים.
לען דעם געוועהלטען וויצע־פרעזידענט מאלעס־
חראטווא, ענדליך אבער האבען די סאציאליס־
ע פראקציעס באשלאסען נאכאמאל ארויסצו־
לען די קאנדידאטור פון נארבערט בארליצקי
דערביי אויסצוגעבען אן ענטשפרעכענדע דעקלאראַ

ארום האלב 8 אין אוונט האט פרעזידענט
רלעווסקי געעפענט די זיצונג און ער־
רט: דער אינערן־מיניסטער האט דעם 10 פעב־
ר אפגעזאגט צו באשטעטיגן אויפן ארט פון

לאדזשער פרעזידענט דעם ה' נארבערט בארליצקי, וועלכער איז געוועהלט געווארען דעם 7 יאנואר 1937.

אין צוזאמענהאנג דערמיט האט דער לאדזשער וואיעוואדע באשטימט די היינטיגע זיצונג פון שטאט־ראט, כדי נאכאמאל צו וועהלען א פרעזידענט פון דער שטאט.

דער טאג־ארדנונג, זאגט דער פרעזידענט איז פאלגענדער: 1) וואהלען פון א פארזיצער פון דער זיצונג און רופען 2 אסעסארען, 2) וואהלען פון א פרעזידענט. דער דאזיגער טאג־ארדנונג קאן נישט געענדערט ווערען די היינטיגע זיצונג איז רעכט־קרעפטיג, אויף 72 ראטמענער זענען אנוועזענד 65. **אלס פארשטייער פון דער וואיע־וואדזטווע איז אנוועזענד דער נא־טשעלניק פון דער זעלבסטפארוואל־טונגס - אפטיילונג ביי דער וואיעוואד־זטווע אינזש. יעלינעק.** כדי צו צעהלען די שטימען בעט איך צום פרעזידיום-טיש די ראטמע־נער גאלינסקי און גזשעגאזשעווסקי.

ראטמ. גזשעגאזשעווסקי (ענדעק): איך נעם נישט אן.

פרעזידענט נארלעווסקי: אויב אזוי בעט איך די ראטמענער גאלינסקי און מארטשינקאק.

דער ענדעקישער ראטמ. שווידלער בעט א ווארט צו אן ערקלערונג. דער פרעזידענט וויל איהם נישט געבען, ערקלערענדיג, אז אויף דער זיצונג ווערען נישט דערלאזען קיין שום ערקלערונגען. דער ענדע־קישער ראטמאן האלט אבער, אז ער האט דאס רעכט צו באקומען א ווארט, ווייל ער וויל רעדען וועגען די וואהלען פון א פרעזידענט. ענדליך באקומט ער דאס ווארט און הויבט אן צו לייענען א לאנגע דעק־לאראציע פון די ענדעקעס. ער הויבט אן מיט פאל־גענדע ווערטער: **די איצטיגע זשידא-סאציאל קאמוניסטישע מעהרהייט אין שטאט־ראט האט אויף דער זיצונג פון 7 יאנואר געוועהלט אלס פרעזידענט פון דער שטאט דעם ה' נארבערט בארליצקי, וועלכער איז נישט באשטעטיגט געווא־רען. די גאנצע טעטיגקייט פון די מעהר־הייט, וועלכע געפינט זיך אונטערן איינ־פלוס פון די יודיש-קאמוניסטישע פאק־טארען...**

האַ אנשטאט צווישען די סאציאליסטען א שרעק־ליכער טומעל, מען שרייט:

— „דאס זענען אלטע קאוואלען”, מאכט אייך נישט נאריש”, „גיט הערמיט אין „ארענדאוניק”, „קיין קאבאטובקא א. א. וו.

שווידלער שטייט אויף זיין ארט און לייענט ווייטער, אבער ס'איז שוין אוממעגליך צו הערן א ווארט, ווען ס'ווערט אפיפעל רוהיגער הערט מען ווייטער.

— ווי ס'האט נישט געוואלט זיין דער אויסגאנג פון די וואהלען האט דער ווילען פון דער באפעלקע־רונג געדארפט געאכטעט ווערען, א חוץ ווען דער קאנדידאט האט נישט קיין פאקטישע אדער מאראלישע קוואליפיקאציעס אדער ס'ווערט א געפאהר פאר דער מלוכה.

אויף די סאציאליסטישע בענק אנט־שטייט ווידער א געוואלדיגער טומעל.

מ'שרייט פון אלע זייטען: „מיר האבען אייך געזוגט!” „אייער רעטאמאגארע קאנען מיר”.

די רעזיזיע פון אינערן־מיניסטער, רעדט ווייטער שווידלער, האט דאס מאל נישט אנגעגעבען קיין שום מאטיוועו, אזא רעזיזיע קען נישט מא־טעריעט ווערען און צוליב דעם וועלען מיר אין דער צווייטער וואהלען פון א פרעזידענט נישט נעמען קיין אנטייל, מיר גלויבען, אז אויך די סאציאליסטען וועלען נישט וועלען זיך האנדלען מיט דער רעגירונג וועגען דעם אדער אנדערן פערזאן פון א פרעזידענט, ווייל אין געגענפאל וואלט עס געהייסען, אז ס'איז געקומען צו א פאקט צווישען די סאציאליסטען און דער סאנאציע.

ביי די ווערטער פארלאזען די ענדע־קישע ראטמענער די זיצונג און ווערען באגלייט מיט פארשידענע אויסרופען

ווי: „הלואי אויף שטענדיג”, „ווען מ'וואלט געקאנט נישט מעהר אייער פרצוף אנקוקען” א. אז. וו.

אין זאל זענען נאר פארבליבען די ראטמענער

(ווייטער זעה 20-טע זייט)

אנגענו·מען דער בו·דזשעט אין 3. לעזונג
דאס יודישע קאלא געשטימט געגן.—דעפ. מינצבערג נישט געווען אנוועזענד

וואַרשא, 25 (טעלעפאניש)

דער סיים האט היינט פארענדיגט די דיסקוסיע פון בודזשעט. צו דער זיצונג זענען געקומען די מיטגלידער פון דער רעגירונג מיט'ן פרעמיער גענער־ל סלאוואי סקלאדקאווסקי און וויצע־פרעמיער [...]קאווסקי אין דער שפיץ, סענאט־מארשאלעק [...]סטאר, פרעזעס פון דער העכסטער קאנטראל-קאמער ד״ר קושטשינסקי, וויצע־מיניסטארען און הע־[...]ע מלוכה־באאמטע.

דער ערשטער פונקט פון דער טאג-ארדנונג איז [...] ווען די דריטע לעזונג פון בודזשעט. צוליב דעם, [...]אס דער גענעראל־רעפערענט דעפ. דוך האט זיך [...]געזאגט פון ווארט אין דער דיסקוסיע, האט קיי־[...] נישט גענומען קיין ווארט איז מען תיכף צוגע־[...]טען צו דער אפשטימונג.

דער בודזשעט איז אנגענומען געווארען מיט אלע [...]טימען געגען האבען געשטימט די דריי יודישע [...]פוטאטען הרב רובינשטיין, ד״ר זאמערשטיין און ד״ר טאטליב. דעפ. מינצבערג איז אויף דער זיצונג נישט געווען אנוועזענד.

אזוי ארום איז דער בודזשעט שוין איבערגעגאנ־גען אויף דעם פלענום פון סענאט. עס זענען אויך אנ־גענומען געווארען 19 רעזאלוציעס פון דער בודזשעט קאמיסיע, דערונטער די רעזאלוציע פון דער פריס־מאהאווא, אז די רעגירונג זאל צואיילען דאס אויס־פיהרען דאס שחיטה־געזעץ.

מיט 81 שטימען געגען 50 זענען אויך אנגענו־מען געווארען דריי פארשלאגען, אז די רעגירונג זאל צואיילען מיט'ן ארויסגעבן די אגראר־רעפארם.

עס איז אויך אריינגעטראגען געווארען א געזעץ פראיעקט, וואס פארזאגט צו פארצעלירען מיטעלע ווירטשאפטען. בעת'ן באטראכטען דעם דאזיגען גע־זעץ־פראיעקט האבען גענומען א ווארט א סך אוק־ראאינישע דעפוטאטען. עס האנדעלט זיך אין דעם, וואס די אוקראאינער זענען געגען דעם געזעץ. צווי־שען אנדערען האט גענומען א ווארט דער אוקראאיני־שער דעפוטאט זאוואליגוט, וועלכער ערקלערט, אז ער קען נישט שטימען פאר דעם געזעץ, ווייל עס זעהט פאר א קאלאניזאציע. מיר ווארענען, ערקלערט ער, פאציענטען געגען אזעלכע עקספערימענטען און מיר ערפילען אויף דעם אופן א חוב. מיר וואוי־נען אין א איטהייטליכע 6 מיליאנענדיגע מאסע אין גרענידפאס אז דאס וועט קיין שום געזעץ נישט ענדערן און דערמיט מוז מען זיך רעכענען.

בעת דער רעדע פון דעפ. זאוואליגוט, הערען זיך שטימען: „סטראשעט נישט”.

דעפ. זאוואליגוט: איך סטראשע נישט, איך ווא־רען נאר געגען די קאנסעקווענצען, וואס נישט אר־דענטליכע עקספערימענטען סיי דעם אוקראאינישען פאלק, סיי דער פוילישער מלוכה, אויב מען זאל ביי די אוקראאינער צונעמען די ערד, וועלען זיי זיך אוועק לייגען אויף איהר און קיינעם נישט צולאזען.

אין אפשטימונג איז דאס געזעץ אנגענומען גע־ווארען אין דער צווייטער לעזונג.

א צו·שלאגענער יו·ד. סטודענט
קלאגט אז אין געריכט דעם אוניווערזיטעט
פאדערענדיג צוריק די הוצאות אויף קוראציע

וואַרשא, 25 (טעלעפאניש)

אין ווארשויער שטאטישען געריכט איז אריינ־געפלאסען א כאראקטעריסטישע אנקלאגע. דער אבסאלווענט פון יורידישען פאקולטעט, א געוויסער טאאוער וואס איז צושלאגען געווארען בעת די סטודענטישע אונרוהען בעת ר'איז געקומען אין רעק־טאראט אפנעהמען זיין דיפלאם, איז ארויסגעטרע־טען געריכטליך געגען דער אקאדעמישער מאכט פא־דערענדיג די הוצאות פאר דער קוראציע.

טאאוער בארעכענט די הוצאות אויף 1000 זל. ווייל ער האט זיך פון די קלעפ געמוזט היילען אין שפיטאל אייניגע וואכען.

אין דער אנקלאגע ווערט געזאגט, אז די אקא־דעמישע מאכט טראגט די פולשטענדיגע פאראנט־ווארטליכקייט פאר אויפהאלטען די רוה און ארד־נונג אויף דער הויכשול און פאר די שאדען, וואס אנטשטיין צוליב שטערען די ארדנונג דארף זי זיין פאראנטווארטליך אין הסכם מיט'ן קאדעקס פון פארפליכטונגען, וואס זעהט פאר ציווילע פאר־אנטווארטליכקייט צוליב מאנגעל אין אויפזיכט.

דער אויסגאנג פון דעם דאזיגען אינטערעסאנטען פראצעס וועט דינען אלס פרעצעדענס פאר צוקונפ־טיגע ענליכע יודישע פאלען.

אויסגעהאקט שויבען אין דער
שוהל אין וויעלון

וויעלון, 25 (יט״א טעלעפאניש)

אומבאקאנטע פערזאנען האבען אויסגעהאקט העכער הונדערט שויבען אין דער שוהל אין וויעלון. פון די אריינגעווארפענע שטיינער זענען באשע־דיגט געווארען 2 זשיראנדאלען. עפ״י נס האבען די שטיינער נישט געטראפען קיינעם פון די מתפללים. פאר דער לעצטער צייט זענען די שויבען אין שוהל שוין עטליכע מאל אויסגעהאקט געווארען. די ביז־איצטיגע אונטערזוכונגען האבען נישט געבראכט קיין רעזולטאט

ענטפער-קופאן 10.

ווער איז ער? ____________

____

נאמען און פאמיליע פון טרעפער ____________

____

אדרעס ____________

דעם קופאן אויספילען אויסשניידען און צושיקען [...] אדמיניסטראציע פון נ. פאלקסבלאט פאר „ווער איז [...]” שפעטסטענס ביז דינסטאג אוונט.

אלע טרינקען דעם בעסטען
טעה
ŚWIAT HAWAJU
HERBATA KRÓLEWSKA

בעקאנטמאכונג! צום פריהלינגס־ און זומער־סעזאן האט דאס בעוואוסטע שיך־געשעפט
A. Ogórek Łódź, Zawadzka 11 tel. 202-86.
צוגעגרייט א קאלאסאלען אויסוואהל שפאציר און ספארט־שיך לויט די לעצטע מאדעלען
צוגענגליכע פרייזען א ספעציעלע אפטיילונג פון מענער־שיך.

שולחים אנו בזה את ברכתינו העמוקה וברכת מזל־טוב לידידנו חנוך העניך גאלדשטיין נ״י לאירושיו של בתו היקרה מרת הינדה תחי׳ עם מר אהרן בן ר׳ יוסף הכהן נ״י כ״ץ מלודמיר. יהי רצון שתזכו לראות מהם רוב טוב ונחת על הרי יהודה וירושלים
המברכים מעומק לבנו
צבי זאב ובנו ליבל בעדקאן

דאס לאנג־בעקאנטע
ווײַן־געשעפט פון
ע. שיקיער
(אינהאבער ישראל שיקיער)
פריהער פולנאצנא 1
איצט שרודמיעסקא 3, טעל. 107-84
עמפפעהלט די בעסטע
ווײַנען, קאניאקען און ליקערען ::
עקזיסטירט זייט 1865 יאהר

OKULARY
BINOKLE
LORGNON
istn. od r. 1894 MĄGAZYN OPTYCZNY
SZYMON URBACH
Sp. z o. o.
Łódź, Piotrkowska 33. Tel. 222-23.
אפטיק אורבאך, פיעטריקאווער 33

אכטונג!
געזונטהייטליך צו פערקויפען
2 שקיצען לאפקעס
בעסטע קוואליטעט, ביי דער פירמע
מ. ה. פאסטאר, שוו. יאקובא 12

אכטונג, לאדז און פראווינץ
די לאנג־עקזיסטירענדע פירמע פון
יודישע לאנגע מלבושים
מ. לאבערשטיין מאכט בעקאנט די געעהרטע קונדשאפט, דאס מען געשעפט איז פערזעהען מיט׳ן גרעסטען אויסוואהל פון לאנגע מלבושים ווי אויך א ספעציעלע אפטיילונג פון די בעסטע קוואליטעטען סחורות אויף בעשטעלונגען, וואס ווערען אויסגעפערטיגט אין דער קורצסטער צייט לויט׳ן פאשאן. געדענקט דעם אדרעס!
משה לאבערשטיין
אנדראווא 1, אין הויף, 1. שט: לינקס

ווינכטיג פאר פענסיאנאט־אינהאבער!
ס׳ווערט געזוכט
א אונטערנעמער
ספעציאליסט מיט ווינציג געלד. אין א פראכטפולען וואלד נעבען קאלומנא. געזיכערטע קונדשאפט! ערקונדיגען זיך ביי
פאקטאר, שוו. יאקובא 12

א פערטרעטונג,
א קאנסיגנאציאנס־לאגער וויל איך איבערנעהמען אויף לעמבערג. בעדייטענדע קויציע אין מזומן. מיט פראפאזיציעס זיך צו ווענדען:
A. Lowicz, Lwów, Sapiehy 71.

צו דער פערלאבונג פון אונזערע פריינד
ה׳ אברהם קלינגער
מיט פרל. חנה ווישענגראד
ווינשט א הערציגען מזל־טוב און א גליקליכע צוקונפט
פראניא און יוסף בערקאן
שלמה משה בערלינער

אונזערע פריינט
פיניע איינהארן און פרוי
צו דער בר־מצוה פון זייער זוהן
שמואל ישעי׳
ווינשען מיר, איהר זאלט דערלעבען פון איהם פיל נחת.
יאסעל ראטענבערג און פאמיליע
משה ווארשאווסקי און פרוי

קמח של פסח
תחת השגחת הראבינאט דפה לודז.
בעקאנטמאכונג פאר לאדז און פראווינץ!
די איינציגע מיהל
„עלעקטראמלין“
איז געכשרט אונטער דער השגחה פון היגען ראבינאט, ס׳איז איבריג צופיל צו רעקלאמירען, בעווייל אין דעם זענען אונזערע ג׳ קונדען איבערצייגט, אז דאס בעסטע און שענסטע זעמעל מעהל אויף מצות בעקומט מען נאר ביי אונזער פירמע „עלעקטראמלין“ לאדז, זאקאנטנא 47, טעל. 147-40, וועלכע איז פעראנטווארטליך פאר די רייניקייט און פינקטליכע ליפערונג לויט יעדענס פערלאנג. בעשטעלונגען ווערען שוין אנגענומען פערזענליך אדער דורך טעל. 147-40.
מיט אכטונג
Firma „Elektromłyn“ Łódź
Zakątna 47, tel. 147-40.

געדענקט, ביי
שטשעשליווי
א גרויסער אויסוואהל פון אריגינעלע בילליצער און טאמאשאווער סחורות אויף אנציגער און פאלטענס פון די בעסטע קוואליטעטען אויך פערשידענע רעשטען
קומט און איבערצייגט אייך
R. Szczęśliwy
לאדז, 5 נאוואמיעסקא 5
טעל. 156-09.
געדענקט פראנט II שטאק.

אייער פערזענליכער אינטערעס
נאר צו קויפען די ווייבען
מיט דער מארקע
„בארוין“
נאוואמיעסקא 30,
טעל. 210-58.
וועלכע גאראנטירט אייך געזונט און צופרידענהייט פאר ביליג געלט.

אכטונג אכטונג
יודישע בעפעלקערונג
אויף די מעהרערע אנפראגען, פארוואס מען גיט ניט ארויס הכשרים אויפן חודש אדר און וואס איבערהויפט וועגען כשר פלייש, איז מען אייך מודיע אז די השגחה קען נישט זיין ביי די יעצטיגע אומשטענדען און דעריבער מוז יעדער אליין זיך אפהיטען ווי וויט מעגליך ביז עס וועט ווערען א בעסערע ארדנונג.
ועד הרבנים
ועד הכשרות

ווינכטיג פאר סוחרים פון טריקא־וואָרג
איך בעזיץ שטענדיג אויף לאגער א גרויסען אויסוואהל
מאיעסטיק־שטאף
געפארבט און איז רויהען צושטאנד אין יעדען קוואנטום.
ח. פאסמאן
שוו. יאקובא 8

SKŁAD MEBLOWY B-ci ORENBUCH
Piłsudskiego 50 pr. of. II w. I piętro.
WYKONUJEMY MEBLE STYLOWE i NOWOCZESNE według najnowszych projektów, gwarantujemy solidnem wykonaniem i długoletnią trwałość naszych mebli.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס די ברידער יהושע און שמואל ווי אויך דער גאנצער פאמיליע, צוליב׳ן טויט פון זייער ברודער. מאן און פאטער
מאיר אורבאך נ״ע
זייט געטרייסט מיט המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים.
מאטיל ברזיטווא
ווארשא.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס מיין מיטארבייטערין פרל. יהודית אוריזער צוליב׳ן טויט פון איהר אומפערגעסליכע
מוטער נ״ע
ח. האמער,
אינהאבער פון דער דרוקעריי פאלודניאווא 42

אונזער מיטארבייטערין פרל. יהודית אוריזער צוליב׳ן טויט פון איהר אומפערגעסליכע
מוטער נ״ע
דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען ביילייד.
דאס פערסאנאל
פון דער דרוקעריי ח. האמער
פאלודניאווא 42.

דעם 28. פעברואר ד. י. 11.30 פארמיטאג צו דער ערשטער שמערצליכער יאהרצייט פון אונזער פערוואלטונגס־מיטגליד נ״ע
ארקאדיוש הארשטיין
וועט פארקומען אין אונזער לאקאל פיעטריק. 90 א הזכרה, צו וועלכער אלע פעראיינס־מיטגלידער און מיטגלידינס ווערען געבעטען צו קומען.
ZARZĄD Stow. Wzajemnej Pomocy
„Ostatnia Wzajemna Posługa–
CHESED WEEMES“ w Łodzi.

מיליטערישע קאנפערענץ אין ירושלים

„עליטע-זשאנדארמעריע" ווערט געשאפען אין א"י

ירושלים, 25 (יט"א טעלעגראפיש) לויט א מעלדונג פון „הבוקר" איז פארגע־קומען א בארעטונג פון די אינספעקטארען און אנ־דערע הויכע פאליציי־אפיצירען מיט'ן אנטייל פון גענעראל דיל און איניגע אפיצירען פון זיין שטאב. די בארעטונג איז געווען געווידמעט פראגען פון דער עפענטליכער זיכערקייט אין א"י און פון גרע־ניץ-שוץ. לויט די אינפארמאציעס פון „הבוקר" זאל אויף דער בארעטונג האבען אנגענומען גע־ווארען דער פארשלאג צו שאפען א „עליטע-זשאנ־דארמעריע", ווי זי האט עקזיסטירט אין די יאהרען 1921 — 1925, וואס זאל באשטיין פון יודישע און אראבישע פאליציי-גרופען, פוסגייער און רייטער, אונטער דער קאמאנד פון א בריטישע אפיצירען.

פאר'ן קינד
שאקאלאד אויף מעטריליזירטער שפּענד
BRANKA
ווערט שוין געפאדערט דורך
אלע מוטערס

די רעזולטאטען פון דער ל־וסטראציע אין דער ווארשאווער קהלה

דער ענין געהט איבער אין דער פראקוראטור

ווארשא, 25 (טעלעפאניש)

די קאנטראל, וואס ווערט אדורכגעפיהרט דורך ספעציעלער רעגירונגס-קאמיסיע אין דער ווא־רשאווער קהלה, ווערט ווייטער פארטגעזעצט. די קאמיסיע האט וועגען די ביז-איצטיגע רעזולטאטען פון דער קאנטראל ראפארטירט דעם וואיעוואדע און דער ענין וועט זיכער איבערגעגעבען ווערען דער פראקוראטור. מאנטאג וועט די לוסטראציע ווייטער באנייט ווערען. דער לייטער פון דער צדקה־אפטיילונג אין דער קהלה ד"ר זיגעלשטרייך האט זיך אנגעגעבען אין דימיסיע. ד"ר זיגעלשטרייך אר־בייט שוין 20 יאהר אין דער קהלה. זיין דימיסיע איז אנגענומען געווארען.

עס ווערען שוין אויסגעשריבען די קינדיגונגס־בריף פאר די קהלה-באאמטע, וואס וועלען זיך איבערגעגעבען ווערען דעם 1-טען מערץ.

דער פראצעס פון די 37 בתרים

ירושלים, 25 (יט"א טעלעגראפיש)

לויט'ן באשלוס פון אויספארשונגס-ריכטער זע־נען ביז'ן פראצעס ארויסגעלאזט געווארען אויף דער פריי די 37 בתרים, וואס זענען געהאט ארעסטירט געווארען בעת'ן אנגריף אויף דעם בנין פון דער יודישער אגענץ אין ירושלים. פאר יעדען אנגע־קלאגטען איז באשטימט געווארען א קויציע צו 100 פונט. דער פראצעס פון די בתרים וועט פאר־קומען אין קרייז-געריכט.

יודען האבען אין ווערסייל צוגעהאלפען אויסצוקעמפען פויל'ען

ערקלערט קאנגרעסמאן דיקשטיין אויף א זיצונג פון אמעריקאנישען קאנגרעס

וואשינגטאן, 25 (יט"א טעלעגר.)

אויף דער היינטיגער זיצונג פון אמעריקאנישען קאנגרעס האט גענומען א ווארט דער קאנגרעסמאן שמואל דיקשטיין, וועלכער האט אין א לאנגער רעדע ארומגערעדט די לאגע פון די יודען אין פוילען.

קאנגרעסמאן דיקשטיין האט צו. אנד. געזאגט, אז דאס יודענטום בכלל און דאס אמעריקאנער יודענטום בפרט, האט בעת די פרידענס-פארהאנד־לונגען אין ווערסייל פיל צוגעהאלפען פוילען. די יודען האבען צוגעהאלפען אויסקעמפען פוילען. קאנגרעסמאן דיקשטיין רעדט דאן ווייטער וועגען די נאבעלע פוילישע טראדיציעס פון טאלעראנץ און פארדופט זיך אויף די תחייבות'ן, וואס פוי־לען האט אויף זיך גענומען.

צום סוף ווענדעט זיך קאנגרעסמאן דיקשטיין מיט אן אפעל צום פוילישען פאלק, אז עס זאל זיך אקעגנשטעלען די אנטי-יודישע עקסצעסען, אויב עס וויל נישט פארלירען די סימפאטיעס, וואס עס האט אין דער וועלט.

ארעסטירט דעם פיהרער פון די „רעקסיסטען" אין בעלגיען

גאנצאווא, 25 (ספ. טעל.)

בעת א פארלעזונג פון פרעמיער וואן זעע־לאנד האט דער פיהרער פון די רעקסיסטען לעבון דעגרעל געוואלט ארויסטרעטען מיט א פאלעמישע רעדע, ער איז אבער ארעסטירט געווארען און איז איינגעזעצט געווארען אין פאליציי-ארעסט.

א בלאק פון די נאציאנאלע גרופירונגען אין יאפאן

לאנדאן, 25 (ספ. טעל.)

פון טאקיא מעלדעט מען: די ארבייטען ביים שאפען א בלאק פון די נאציאנאלע פארטייען און גרופירונגען, וואס שטייען אויפ'ן שטאנדפונקט פון א גרויס און שטארק יאפאן און וואס טרעטען ארויס געגען די איצטיגע פאליטישע פארטייען, וועלען אינגיכען פארענדיגט ווערען. דער בלאק וועט צום ערשטען מאל ארויסטרעטען בעת די שטאט-ראט־וואהלען, וואס וועלען אינגיכען פארקומען, און דאן וועט ער זיך באטייליגען אין די פארלאמענט-וואהלען.

וויכטיגע ענטדעקונג פון א יודישער ארצטין

וויען, (יט"א) די ווינער יודישער ארצ־טין ד"ר עדיט קלעמפערער איז געלונגען צו בע־ווייזען, אז גייסטיגע אויפרעגונגס-צושטאנדען זע־נען אפהענגיג פון געוויסע כעמישע ענדערונגען אין דעם מענטש בלוט. ד"ר עדיט קלעמפערער שטיצט איהר בעווייז אויף צאהלרייכע פרעציזע בלוט-אנאליזען.

די דאזיגע ענטדעקונג האט ארויסגערופען גרויס אינטערעס אין די מעדיצינישע קרייזען. עס ווערט דערביי אויסגעדריקט די האפנונג, אז עס וועט זיין מעגליך דורך כעמישע מיטלען צו בע־איינפלוסען דעם געמיט-צושטאנד פון מענשען.

בעפעסטיגונגען אויף בעלגיש-פראנצויזישער גרעניץ

ליל, 25 (ספ. טעל.)

די ארטיגע פרעסע רעדט ברייט ארום די גע־פלאנטע בעפעסטיגונגען אויף דער פראנצויזיש - בעלגי־שער גרעניץ. באזונדערס וויכטיג רעקאמירט דער פרא־יעקט פון די ספעציעלע אייזענבעטאנען פאר אערא־פלאנען.

געשטארבען דער פארזיצער פון דער יודישער קהלה אין פראג ד"ר מאקסימיליאן ריינער

פראג (יט"א). אין עלטער פון 73 יאהר איז געשטארבען דער פארזיצער פון דער יודישער קהלה אין פראג אדיו. ד"ר מאקסימיליאן ריינער. דער פארשטארבענער איז געווען איינער פון די ארגא־ניזאטארען און פיהרער פון דער טשעכיש יודישער באוועגונג. נאך לאנג פאר דער מלחמה האט ד"ר ריינער זיך אנגעשלאסען אין דער יונג-טשעכישער פארטיי פון ד"ר קראמאזש און איז געבליבען טריי דער דאזיגער באוועגונג ביז צו זיין טויט. ד"ר ריינער האט רעפרעזענטירט די טשעכישע יודען אין פראגער שטאט-ראט און האט אויך געשפילט א ראל אין דער טשעכישער סאקאל-באוועגונג.

ביי
גריפּע
פערקיהלונג
Togal
טאבלעטקעס

בריפבויגען,
קאנווערטען,
רעכנונגען,
חתונה-קארטען,
פערש עטיקעטען

יעדע
אונטערנעהמונג,
יעדעס געשעפט
נויטיגט זיך שטענדיג
דרוק-ארבייט

האלא!!!
נאר אין דער שנעל-דרוקעריי
בראמבערג
לאדז, צעגעלניאנא 8 טעל. 255-09
בעקומט איהר דרוקארבייט אין פיינסטער אויספיהרונג
מיט די מאדערנסטע שריפטן צו די ביליגסטע פרייזען.

לעבער
צו ביליגע פרייזען
ג. נארדמאן
8 שרודמיעסקא 8

Perfumerja ZGIERSKA 4 „MODERNE"
tel. 263-39
עמפעהלט א גרויסן אויסוואהל פון פערפומעריע-ווארען פון אלע איינלענדישע און אויסלענ־דישע פירמעס צו זעהר נידריגע פרייזען. ביי א גרעסערן איינקויף-ספעציעלע רעבאטען.

בעקומען אויסצייכענונגען און א גאלדענעם מעדאל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעדט פון אייראפא און אין תל-אביב (ארץ-ישראל)

RATUJE WŁOSY
nawet łupież-zapobiega wypadaniu
DAJE PIĘKNA
bujną fryzurę
פערקויפט אין אלע אפטייקען, אפטייק-סקלאדן און פערפומעריעס.
Fabr. Chem. Kosm.
„Pharmachemja", Bydgoszcz.

הילף און רפואה פאר ברוך-קראנקע

(רופטורען) אויף פּיווינקעל, נאפעל ביי מענער, פרויען און קינדער, אויך פאר פערהרימונגען פון רוקענביין (הויקערס), פיס, שיפע פלייצעס און שמערצהאפטע פלאט-פיס. דאס ליידען איז נישט צו פערנאכלעסיגען. ווייל די פאלגען זענען פאר'ן לעבען ביטער און גע־פעהרליך. דורך מיין מעטאדע ערפונדענע ספע־ציעלע גומי-הייל-באנדאזשען, וועלכע האלטען צו די גרעסטע פערנאכלעסיגטע נעפער־ליכע ברוכען און בעזייטיגען ראדיקאל מיט גאראנטיע אהן בלוטיגע אפע־ראציע. מיין ספעציאליטעט איז אויך: הייל־פאראטען און גארסעטען געגען אלערליי פערקריפלונגען, פערקרימטע פלייצעס, פוס, הויקערס ווי אויך שמערצענדע פלאט-פיס. פאר אמפו־טירטע אינוואלידען אמעריקאנישע קונסט-פיס (סאלאן-ארבייט).

ביים אראפלאזען זיך פון מאגען, קישקעס, געבירט-מוטער, עמפפעהל איך ספעציעלע הייל-באנדאזשען לויט דעם סיסטעם פון פראפ. ד"ר גלענארד

דער אמת'ער בעריהמטער אין גאנץ פוילען פון אוניווער־זיטעטס-פראפעסארען אנערקענט

אנערקענונגס-צייגניש און לויב-שרייבען האבען אויסגעשטעלט פאלגענדע אוניווערזיטעטס-פראפעסארען:

Prof. Dr. Marischler, Prof. Dr. Barącz,
Dr. B. Kielowski, Dr. Maksymiljan Müanzer.

ספעציאליסט
Ortoped NATAN RAPAPORT

מיט 30-יעהריגער פראקטיק אין וויען, דייטשלאנד און לעמבערג, נעמט אן פון 9 פריה ביז 1 בייטאג און 3 ביז 7 אווענד

אין לאדז, פילסודסקיעגא № 23

פערזענליכעס ערשיינען פון קראנקע ביי מיר איז אונבעדינג נויטיג.

די
בעסטע קוועלע
פון
מאשינען-טיילען,
ספרענזשינעס,
עקסצענטערס,
שווייסונגען
איז נאר אין דער
שלאסעריי
J. REDER
Łódź, 11 Listopada 11/13.

כחנם ווערט צוגעפאסט
אלערליי גלעזער!

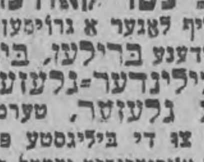

„OPTICUM"
28 פיעטריקאווער 28
בעזיצט אויף לאגער א גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע ברילען, בינאקלען, אלערליי צילינדער-גלעזער, קאמ־בינירטע גלעזער, טערמאמעטערס, אלעס צו די ביליגסטע פרייזען.
ס'ווערן אויך אויסגעפיהרט זאמטל. רעפעראטורען: פינקטליך און רעעל. — גערעכנט די ארבעט
עס ווערן אנגענומען אלע ארט רעצעפטען פון די ה"ה דאקטוירים

אכטונג
ווילע-בעזיצער פון פאדעמביע, טושין-לאס, סכאדאווע-גורא, זונטאג, ד. 28 לוטי, פינקטליך 6 אוו. קומט פאר א פערזאמלונג וועגען וויכטיגע אנגעלעגנהייטען אין לאקאל פון פעראיין, גדאנסקא 40. קומט פינקטליך! ס'ווערען אויך אויס־געפילט די וויקאזען (Wykazy lokali)
די פערוואלטונג

Zastrzyki — Opatrunki — Dyżury
Dyplom. siostra-pielęgniarka
RÓŻA BECAKÓWNA
Piotrkowska 83, tel. 248-31

רעגירונגס=מיליטער ריינגטאפ מאדרי[ד]
פון די אויפשטענדיגע

פאריז, 25 (ספ. טעל.)
האוואס מעלדעט פון מאדריד: צוליב דעם אויפרייס פון א מינע, וואס איז פארגעקומען היינט אינדערפריה אין אוניווערזיטעטס-קוואַרטאל, זענען איינגעפאלען א ריהע הייזער. דאס רעגירונגס־מיליטער, אויסנוצענדיג די פאניק, האט פארנומען אייניגע אקאפעס, וואס זענען פריהער באוצט געוועזן פון די אויפשטענדיגע. ארום 3 א זייגער האט דאס רעגירונגס-מיליטער ווידער אדורכגעפיהרט א אויפרייס פון א מינע אויף דרום פון קאראבאנשעל באיא. עס זענען איינגעפאלען א סך הייזער, וואס זענען געווען באזעצט דורך די אויפשטענדיגע. דאס רעגירונגס־מיליטער האט זיך תיכף גערוקט פאָראויס, בכדי צו באפעסטיגען די גרובער, וואס זענען אנטשטאנען צוליב דעם אויפרייס.

די פאטרולען פון רעגירונגס - מיליטער זענען אריין אין דער פארשטאט פון דער שטאט מאראנאמא, וועלכע די אויפשטענדיגע זאלען האבען פולשטענדיג עוואקואירט, איבערלאזענדיג נאר א נעסט פון מאשין־געוועהרען, מיט א קליינער מאנשאפט. די אויפשטענדיגע האבען אדורכגעפיהרט א קאנטר־אטאק אין דער סביבה פון מאראטא דע טאיונא. זיי זענען אבער אפגעשלאגען געווארען.

מאדריד, 25 (ספ. טעל.)
די ראדיא־סטאציע פון מאדריד האט פארעפענטליכט פאלגענדען קאמוניקאט פון פארטיידיגונגס־ראט: אויפ'ן אפשניט פון גוואדאלאראמא האבען די אויפשטענדיגע אנגעהויבען געוואלדיג צו באשיסען אונזערע פאזיציעס, נישט אנמאכענדיג קיין גרעסערע שאדענס. אונזערע באטעריעס האבען געענטפערט. היינט אינדערפריה האבען די אויפשטענדיגע געוואלדיג אטאקירט אונזערע פאזיציעס הינטער מאנקלאא. איבעראל זענען די אטאקעס אפגעשלאגען געווארען.

פראנקרייך וועט פאדערען
צוריקציהען די אויסלענדישע פרייוויליגע פון שפאניען

פאריז, 25 (ספ. טעל.)
דער אויסערן־מיניסטער דעלבא האט ערקלערט אין פארלאמענט, אז ער האט ארויסגעגעבען אן אינסטרוקציע דעם פראנצויזישען פארשטייער אין נישט־אינטערוועניץ־קאמיטעט, אז ער זאל פאדערן פון קאמיטעט א באשלוס וועגען צוריקציהען די אויסלענדישע פרייוויליגע פון שפאניען. פראנקרייך איז גרייט דאס צו טון מיט'ן באדינג, אז דאסזעלבע וועלען אויך טון די אנדערע מלוכות. דעלבא'ס ערקלערונג איז אויפגענומען געווארען מיט גרויסע אוואציעס, ספעציעל דורכ'ן צענטר און אויך רעכטע.

סוב=קאמיטעט פאר נישט אינטער=
ווענץ באשטימט קאנטראלערען

לאנדאן, 25 (ספ. טעל.)
דער סוב־קאמיטעט פון נישט־אינטערווענץ איז היינט צונויפגעקומען געווארען מיט'ן ציל צו באשטעטיגען די פרט'ים פון פראיעקט פון קאנטראל פארקלענערן די צאהל אינטערנאציאנאלע קאנטראלערען אויף דער פראנצויזישער גרעניץ ביז 130. עס וועלען אויך אדורכגערעדט די קאנדידאטורען פון די עווענטועלע הויפט־קאנטראלערען.

PASTA DO ZĘBÓW

טשעכאסלאוואקיע פארג[…]
סערט דעם יעהרליכען קא[…]
טיגענט פון רעקרוטען

פאריז, 25 (ספ. טעל.)
הוואס מעלדעט פון פראג, אז דער [פאר]לאמענט האט אנגענומען א געזעץ־פראיעקט, באפולמעכטיגט די רעגירונג צו פארגרעסער[ן] יעהרליכען קאנטינגענט פון 60 טויזענד [...] דער הויך וואס אנטשפרעכט די באדערפ[ענישען] פון מיליטער. די סודעטען־דייטשען האבען [...] זטימט געגען געזעץ.

ענגלישע אויסערן=פאליטי[ק]
שטיצט זיך אויף די פרינציפען פון דער פעלקער-ליג[ע]

לאנדאן, 25 (ספ. טעל.)
אין סוחר־עמפטאן האט געהאלטען א גרויסע רעדע דער לארד האליפאקס, וועלכער האט באטאנט, אז די ענגלישע אויסערן - פאליטיק שטיצט זיך אויף די פרינציפען פון דער פעלקער־ליגע ווי אויך אויף דעם סיסטעם פון קאלעקטיווער זיכערקייט. לארד האליפאקס האט אנגעוויזען אויף די נויטווענדיגקייט צו פארבעסערן דעם סיסטעם פון סאנקציעס און [...] האט זיך אויך ארויסגעזאגט אלס אנהענגער פון רעגיאנאלע זיכערקייטס - אפמאכען. ענגלאנד מוז זיין שטארק, בכדי צו ערפילען איהרע פארפליכטונגען וואס פליסען ארויס פון פעלקער־ליגע אפמאך.

איטאליען וועט זיך נישט באטייליגען
אין דער קאנפערענץ וועגען פארטיילען רוי־שטאפען

רוים, 25 (ספ. טעל.)
סטעפאני אגענטור מעלדעט פון אפיציעלע קרייזען, אז די ידיעות פון דער אויסלענדישער פרעסע וועגען אנטייל פון איטאליען אין דער קאנפערענץ וואס דארף פארקומען דעם 8־טען מערץ אין זשענעווע וועגען פארטיילען רוי־שטאפען זענען פאלש. איטאליען זעהט נישט קיין סיבה צו ענדערן איהר שטעלונג צו דער פעלקער־ליגע און וועט זיך נישט באטייליגן נישט אין דער און נישט קיין אנדערער זיצונג אין זשענעווע.

טויט=שטראף פאר שפיאנ[אזש]
אין טשעכאסלאוואקיע

פראג, 25 (ספ. טעל.)
דאס דיוויזיע־געריכט אין פראג האט [...] משפט צום טויט דורך הענגען דעם פראפעס[...] סער־זשאנט יוזעף קרעיזא, פאר שפיאנאזש. דאס איז דער ערשטער פאל פון טויט[־שטראף] פאר שפיאנאזש אין טשעכאסלאוואקיען.

[Ź]ródłem zdrowia
dla każdego,
[s]o kąpiel szyszką
„Novopin"

פאן נויראט צוריקגעקומען פון וויז[ן]
און אפגעגעבען א באריכט היטלער'ן

בערלין, 25 (ספ. טעל.)
פאן נויראט איז צוריקגעקומען קיין בערלין.

נאך נעכטען האט מיניסטער נויראט אפגעשטעלט אין מינכען, וואו ער האט זיך געטראפען מיט'ן קאנצלער, וועלכער איז געווען אויף דעם יובילעאום פון די נאציאנאל - סאציאליסטישער פארטיי און האט איהם אפגעגעבען א באריכט וועגען גאנג און רעזולטאט פון זיין ווינער וויזיט.

די היינטיגע דייטשע פרעסע שטרייכט אונטער די פאזיטיווע זייט פון די דייטש־עסטרייכישע גע־שפרעכען. זי האלט, אז דער רעזולטאט פון די געשפרעכען אנטשפרעכען פולשטענדיג די ערוואַרטונגען, רעפעריערענדיג די אפטימיסטישע בערלינער און ווינער שטימונגען, הריען זיך די באריכטען אלס נאך ארום דעם פלאן פון דער „אידען געמיינשאפט פון פיהרע דייטשע לענדער". אין דער האפנונג אויף דער צוקונפט.

א נייער פאלקס=קאמיסאר [פון]
דער שווער-אינדוסטריע
איז ראטען-פערבאנד

מאסקווא, 25 (ספ. טעל.)
5 לויט א באשלוס פון „ציק" אין [...] פא־[...]אנד, איז אלס פאלקס־קאמיסא[ר] פאר שווערער אינדוסטריע באשטימט געווא־ען [...]

מיניסטער אידען וועט האלטען
א[ן] עקספאזע

לאנדאן, 25 (ספ. טעל.)
דעם קומענדיגען דינסטאג, דעם 2־טען מערץ, וועט אין פארלאמענט פארקומען א דעבאטע, בעת וועלכער עס וועט האלטען אן עקספאזע דער אויסערן־מיניסטער אידען. אין די פאליטישע קרייזען נעמט מען אן, אז אין דער דיסקוסיע וועט זיך אויך באטייליגען דער פרעמיער באלדווין.

די הויפט־טעמע וועט זיין די איראפעאישע לאגע.

מיניסטער אידען קאנפערירט מיט'ן
בעלגישען פארשטעהער

לאנדאן, 25 (ספ. טעל.)
מיניסטער אידען, וועלכער האט דינסטאג אנגעהויבען צוריק צו אמטירען, האט נעכטען אפגעהאלטען א לענגערע קאנפערענץ מיט'ן בעלגישען אמבאסאדאר באראן דע קארטיער. דעם דאזיגען געשפרעך, ווי אויך דעם עצם־פאקט, וואס באלד נאכ'ן צוריקקומען פון אורלויב, האט מיניסטער אידען אונטערגענומען די איניציאטיוו פון א דיפלאמאטישען קאנטאקט מיט בעלגיען, שרייבט מען צו אין די גוט־אינפארמירטע פאליטישע קרייזען א גרויסע באדייטונג.

נייער לייטער פון דער [...]
אפטיילונג ביים אינערן־
מיניסטעריום

ווארשא, 25 (טעלעפאניש)
אויפ'ן ארט פון לייטער פון דער [...] אפטיילונג ביים אינערן־מיניסטעריום אלעקס[...] הזפסקע איז באשטימט געווארען דער [...] פון דעמזעלבען מיניסטעריום לעאפאלד לעוו[...]

יודישער קונסטמאלער
בעגאנגען זעלבסטמארד איז מ[ינכען]

לאנדאן (יט"א) „טיימס" טיילט מ[יט], אז אין מינכען איז בעגאנגען זעלבסטמארד ארויסשפרינגען פון פענסטער פראפ. מאריץ [...] געוו. לייטער פון איינער פון די באקאנטס[טע] מינכענער פריוואט־קונסט־שולען. אלס יוד איז [ער] היימאן געווען געצוואונגען צו ליקווידיר[ען די] שולע. דאס האט געטריבען דעם 65־יע[הריגען] פערדיוספולען מאהלער צו זיין פערצווייפ[לטען] שריט.

ד"ר יאאכים פרינץ פאהר[ט]
קיין אמעריקא

בערלין (יט"א) ווי יט"א דערוויס[ט זיך], פאהרט אפ ד"ר יאאכים פרינץ דעם 6־טען [מערץ] קיין אמעריקא, וואו ער וועט פארבלייבען [...] 6 וואכען, בכדי צו שטודירען די יודען־פרא[בלעם].

דעטייל־ נעשעפט פון טוך=ווארען פון HENRYK BERKOWICZ
איז איבערגעטראגען געווארען אויף פעטריקאווער 44 (אין הויף) טעל. 249-61
עמפפעהלט שטאפען פון ערשטקלאסיגע ביליצער און טאמא־שאווער פירמען אין א גרויסען אויסוואהל. ענגלישע קופאנען.

ארויסגעשיקט דייטשע בירגער פון ראטען־פערבאנד

בערלין, 25 (ספ. טעל.)
פון מאסקווא מעלדעט מען, אז דער דייטשער אמבאסאדאר איז דורכ'ן קאמיסאריאט פון אויסערן־מיניסטעריום מיטגעטיילט געווארען, האט 10 דייטשע בירגער, זענען אויף א אדמיניסטראטיווען אופן ארויסגעשיקט געווארען פון ראטען פארבאנד די ארויסגעשיקטע זענען זייט איניגע חדשים געזעסען אין תפיסה

פארוואס זאל א"י מוזן צאלען א מיליאן פונט אויב שולדיג איז די א"י־אדמיניסטראציע

גרויסע א"י־דיסקוסיע אין ענגלישען פארלאמענט

וואס האט אויפגעטון די מיליטערישע עקספעדיציע אין א"י און צי איז זי געווען נויטיג?

לאנדאן (יט"א) בעת דער לעצטער א"י־דע[באטע] אין אונטערן־הויז (וועגן וועלכער יט"א האט שוין מיטגעטיילט טעלעגראפיש), האט דער

קאלאניען - מיניסטער ארמסבי־גאר

ערקלערט, אז דעם גרעסטען טייל פון די קאסטען פון דער מיליטערישער עקספעדיציע פון הערבסט 1936 אין א"י האט שוין די א"י־רעגירונג צוריקגעצאהלט פון בריטישען מלוכה־אוצר. די עקספעדיציע האט געקאסט 1,105,000 פונט, און דערווייל האט דער בריטישער אוצר שוין צוריקבעקומען די סומע פון 1,084,41[illegible] פונט, דער רעשט קומט פון עבר־הירדן.

די פינאנציעלע לאגע פון א"י — האט ארמסביר צוגעגעבען — וועט אין דער צוקונפט זיין אפהענגיג פון פארשידענע פאקטארען, וואס איצט לאזן זיי זיך נאך נישט פאראויסזעהען מיט באשטימטקייט. קודם־כל דארף מען אננעהמען, אז די באשלוסען, וואס וועלן ווערן גענומען אויפן יסוד פון די עמפעהלונגען פון דער קעניגליכער קאמיסיע (וועלכע עמפעהלונגען די קאמיסיע וועט מאכען, ווייס איך נאך נישט), וועלען האבען א השפעה אויף די פינאנצען פון לאנד פונקט ווי אויף דער פאליטישער לאגע, מסחר ווי דאס קען איך נישט זאגען, היות די פראגע שטייט איצט „סוב יודיצע".

אין איצטיגען מאמענט — האט דער מיניסטער ארעדיגט — קען איך נאך נישט פאראויסזאגען, וויפיל געלט מען וועט דארפען האבען אין קומענדען יאהר פאר דער פארטיידיגונגס־קראפט פון א"י. איך קען אויך נישט זאגען, צי די היינטיגע קאסטען וועלען ווי איצט געדעקט ווערען דורך דעם שטייערצאהלער אין א"י אדער איך וועל מוזען קומען צו דער קאמער מיט דער פאדערונג פון א צוגאב־פרע[illegible]מינאר.

דער לייבאר־דעפוטאט טאם וויליאמס

שלאגט פאר צו פארקלענערן דעם רעגירונגס־אנטראג אום 100 פונט. דער רעדנער מיינט, אז מחמת דעם, וואס עס קומען נאך פאר די גאראנטיעס פון דער קעניגליכער קאמיסיע, איז דאס בעסטע צו רידען וואס ווייניגער וועגן דער לאגע אין א"י. וואס מען וויל זיך אבער נישט ווינשען. איז דאך זיכער, אז די קאלאסאלע הוצאות פון העכער א מיליאן פונט זענען א אומגעהייער־שווערע לאסט פאר א"י. אמת, מיר לעגען אויס דאס געלט, אבער א"י דארף עס אונז צוריקצאהלען. דאס הייסט, אז בודזשעט־[illegible] בערישיסען, וואס דארפען אויסגענוצט ווערען אויף ערציהונג, סאציאלען שוץ פארבעסערונג פון טראנספארט־מיטלען און בכלל מיטצוהעלפען דעם לאנד ווי געהעריג צו אנטוויקלען, מוזען פארוואנדעט ווערען אויף צאהלען מיליטערישע חובות. דאס איז אין דער אונטערשטער שורה א שווערע שטראף פאר די לאיאלע מענשען אין א"י, וועלכע האבען קיינמאל נישט אויפגעהויבען קיין האנט געגען דער רעגירונג, נאר זענען פארקעהרט געווען די קרבנות פון די מעשים פון אנדערע מענשען.

סער פערסי האררים (ליבעראל, א יוד)

זאגט, אז די קאמער וואלט נישט יוצא געווען איהר חוב, ווען זי זאל זיך נישט אפשטעלען אויף דער גרויסער סומע, וואס א"י מוז צאהלען. דער פאקט — זאגט ער — וואס נישט מיר האבען צו דעקען דעם חשבון, פארקלענערט נישט אונזער אחריות. מען קען נישט רידען אין דעם צוזאמענהאנג וועגן די ארבייטען פון דער קעניגליכער קאמיסיע, וועלכע ווערען נאך פארהאנדעלט. יעדער פון אונז, וואס שטודירט די ליטעראטור וועגן א"י, גיט זיך אפ א חשבון, ווי פארזיכטיג מען מוז זיין מיט יעדען ווארט, וואס מען רעדט ארויס וועגען דעם היינטיגען לאנד אויפן עק פון מיטעללענדישען ים. פראזען, וואס ווערען ארויסגעזאגט אין דער קאמער, און פראגען, וואס ווערען געשטעלט דער רעגירונג, ווערען טעלעגראפירט קיין א"י און ערשיינען אין דער דארטיגער פרעסע אפט אין א פארדרייטער פארם און אונשולדיגע באמערקונג באקומט מיט אמאל א גרויס חשיבות, און נישט שטענדיג גיבען מיר זיך א חשבון, אז מען דארף רעדען פארזיכטיג. עס איז נישט ליכט צו קריטיקירען די יעניגע, וואס זענען ערב פאר דער אדמיניסטראציע פון א"י. ווייל זיי האבען אן אונגעהויער שווער און דעליקאטע אויפגאבע, וואס פאדערט די ערנסטסטע איבערלעגונג, טאקט און שכל. וואס שייך גענעראל וואוקאפ, קריטיקירען איהם ביידע צדדים. איך גלויב אבער, אז ער האט געהאלטען גלייך די וואגשאלען צווישען די אינטערעסען פון ביידע זייטען. אויב מען זוכט א טעות. ליגט ער אין דעם, וואס וואוקאפ האט ארויסגעוויזען צופיל געדולד.

ווען די אונרוהען זענען אויסגעבראכען אין אפריל — זאגט האררים — האט מען די רעגירונג געווארענט. עס זענען אבער נישט אונטערגענומען געווארן קיין שריט צו פארגרעסערן די צאהל פאליציי, וואס איך האב פארגעווארפען, איז אז עס איז ביליגער, שפארזאמער און מעהר צופרידענשטעלנדער צו האבען געהאט אן גוט־אויסגעשטאטעטע פאליציי, וואס זאל קענען באהערשען שווערע סיטואציעס, איידער שפעטער מוזען שיקען מיליטער, ווען די שווערע לאגע איז שוין ענטשטאנען. מען האט געמוזט שיקען אזוי פיל מיליטערישע קרעפטען בלויז דערפאר, וואס מען האט פאר דעם געווארט פיל מיט די נויטיגע ענערגישע שריט.

דער פיהרער פון דער אונאפהענגיגער ארבייטער־פארטיי,

קעמבעל סטיפען.

פרעגט דעם קאלאניען־מיניסטער, ווער האט עס געהאט אנגעארדערט, אז כדי צו באהערשען די אונרוהען אין א"י, האט מען געמוזט האבען אזא גרויסע צאהל מיליטער, ווי די וואס מען האט געשיקט. זייענדיג לעצטענס אין א"י — זאגט סטיפען — האט ער פון די דורך איהם געזאמעלטע אינפארמאציעס זיך איבערצייגט, אז די הוצאה איז געווען נישט נויטיג, און אז אין א גרויסער מאס האט מען געשיקט דאס מיליטער, ווייל די א"י־אדמיניסטראציע האט זיך ארויסגעוויזען אלס נישט־ווירקזאמע. דער רעדנער מיינט, אז מען מוז אין דער מאקסימאלסטער מאס לענקען די עפענטליכע אויפמערקזאמקייט אויף די געשעהענישען אין א"י, כדי אין דער צוקונפט צו מאכען אוממעגליך אזא הוצאה ווי די לעצטע, אין גאנצען לאנד האט מען דאס געפיהל, אז די אונרוהען אין א"י זענען געווען א רעזולטאט פון דער שוואכקייט פון דער אדמיניסטראציע. מיר האבען טאקע — זאגט סטיפען — אביסעל ערפאהרונג וועגען דעם מין אדמיניסטראציע אין א"י דורך דעם, וואס מען האט מיין קאלעגע מר. מעק־גאווערן, נישט געגעבען די מעגליכקייט ארויסצוזאגען געוויסע אנשולדיגונגען וועגען יענעם לאנד. (דאס איז א רמז אויף דער רעדע, וועלכע די א"י־רעגירונג האט דעם דעפ. מעק־גאווערן נישט ערלויבט צו האלטען אין א"י־ראדיא. דערפאר, וואס ער האט אין איהר זיך ארויסגעזאגט פאר א פרייער יודישער עליה קיין א"י). עס וועט נישט זיין קיין טובה פאר דער א"י־באפעלקערונג, וועלכע מען וויל איצט באשטראפען מיט א מיליאן פונט אין צוזאמענהאנג מיט דער מיליטערישער עקספעדיציע. איך גלויב, אז אין א גרויסער מאס האט זיך אין דער סיטואציע פארשולדיגט די אדמיניסטראציע. דעריבער, וואס איך האב געזעהען און געהערט אין א"י, גלויב איך, אז די אדמיניסטראציע האט געהאנדעלט אויף א מעגליך שוואכסטען אופן און איך פראטעסטיר געגען דעם, וואס די רעגירונג ווארפט איצט די פאראנטווארטליכקייט דערפאר אויף דער באפעלקערונג פון א"י.

ענטפערענדיג אויף דער דעבאטע,

האט דער קאלאניען - מיניסטער ארמסבי־גאר ערקלערט:

איך דענק, אז עס וועט זיין קלוג, דאס אזוי לאנג ווי מיר האבען נאך נישט דעם באריכט פון דער קעניגליכער קאמיסיע, זאלען מיר זיין צוריקגעהאלטען אין אונזער שפראך ביים באהאנדלען די פאליטיק לגבי א"י. כל־זמן די קאמיסיע האט נאך נישט אפגעגעבען איהר באריכט, קען איך נישט זאגען, וועלכע פאליטיק מיר זאלען פיהרען אין א"י, מחמת די קאמיסיע איז באאויפטראגט געווארען אונטערצוזוכען די גרונד־יסודות פון די אונרוהען.

ענטפערענדיג אויף פארשידענע פונקטען פון דער דיסקוסיע, האט ארמסבי־גאר ערקלערט, אז די מיליטערישע עקספעדיציע איז נישט געווען קיין אומזיסטע אנשטרענגונג, טייל מיינען, אז דאס מיליטער איז נישט געווען נויטיג, אויב עס האט נישט אויסגעהרג'עט קיין מאסען מענשען. באמת אבער האט דאס מיליטער דערגרייכט זיין ציל. דער גרעסטער טייל פון ארויסגעשיקטען מיליטער איז שוין איצט צוריק אין ענגלאנד, און זייט דער צייט, ווען דאס מיליטער איז ארויסגעשיקט געווארען, האט זיך די לאגע אין א"י באדייטענד געענדערט. איידער די קאמיסיע איז ארויסגעפאהרען איז אין א"י געווען אן אלגעמיינער אראבישער שטרייק, און די אראבער האבען זיך אפגעזאגט צו אנערקענען די קאמיסיע. עס זענען געשאט אנגעגאנגען אנגריפען אויף יודישע זידלונגען און טראנספארט־מיטלען. אייזענבאהנען און טעלעגראף. דעם 12. אקטאבער האט דאס אלץ אויפגעהערט. דער שטרייק איז אפגעשטעלט געווארען, דער טראנספארט האט זיך ווידער אנגעהויבען, און הגם מען קען נישט זאגען, אז די פארברעכערישקייט האט אינגאנצען אויפגעהערט, איז זי אבער אלעגפאלס פיל קלענער ווי געווען, די קאמיסיע האט געהאט די מעגליכקייט אויסצוהערען עדות, שיקענדיג דאס מיליטער קיין א"י, האבען מיר נישט געהאט קיין אנדערע זייטיגע מאטיווען. דאס מיליטער איז געשיקט געווארען אין סעפטעמבער און ארום ווייהנאכטען איז דער גרעסטער טייל שוין געווען צוריק אין דער היים.

קאל. וועדזשוואוד: האט מען דאס מיליטער פון א"י געפאדערט צו שיקען?

ארמסבי־גאר: מען האט נישט געפאדערט אין אזעלכע צאהלען, דאס איז געווען מיין באשלוס נאך א באראטונג מיטן גענעראל־שטאב. איך נעהם אויף זיך די פולע אחריות פאר שיקען קיין א"י א גאנצע דיוויזיע.

לארד ווינטערטאן: דער קאלאניען - מיניסטער, צי דער קאבינעט?

ארמסבי־גאר: די פאראנטווארטליכקייט איז פון קאבינעט. איך רעד אין נאמען פון דער רעגירונג.

דער קאלאניען־מיניסטער גיט צו, אז אין א"י קומט פאר א שטארקער אונלעגאלער האנדעל מיט געוועהר — ביקסען און אמוניציע — וואס קומט אריין זייט א געוויסער צייט קיין א"י, אבער באזונדערס אינטענסיוו אין לעצטען יאהר. די באמיהונגען צו קאנטראלירען דעם צופלוס פון געוועהר דאס לעצטע יאהר האבען זיך נישט איינגעגעבען. עס איז אן אויסערגעווייהנליך שווערע זאך צו ענטדעקען ביקסען און אמוניציע, וואס ווערען באהאלטען אויף די פעלדער און אין די הייזער. מען קען דערצו נישט צוקומען אהן זעהר דראסטישע מיטלען. דער מיניסטער ווייזט אן, אז אין א"י האט מען נישט צו טון מיט א גרויס דעמאקראטיש לאנד. מען האט דא פאר זיך א סיטואציע, אין וועלכער עס ענטשטעהען זעהר ערנסטע ראסישע און רעליגיעזע שוועריגקייטען.

קאל. וועדזשוואוד: צי פארגלייכט דער מיניסטער דאס באזיצען פון געוועהר דורך מענשען, וואס באנוצען זיך מיט איהר בלויז, כדי צו פארטיידיגען זייער לעבען, מיטן באזיצען געוועהר דורך מענשען, וואס מאכען פון איהם געברויך כדי צו באגעהן רציחות.

ארמסבי־גאר: איך וועל אויף אזא נישט־קלוגע פראגע נישט ענטפערן. וואלט איך געענטפערט, וואלט איך דערמיט בלויז געמאכט שלעכטס, ווי איך האב שוין געזאגט, טארען ציוויל־פערזאנען אהן דער ערלויבעניש פון דער רעגירונג קיין געוועהר נישט באזיצען. מיר ווייסען אבער, אז אויף ביידע זייטען געפינט זיך א גרויסע צאהל וואפען.

„אדער געטא אדער ארויס"

פארשארפטע אפענסיווע געגען יודישע סטודענטען אין ווילנא

רעקטאר און פראפעסארן שטעלן איין „יודישע בענק"

„ווילנער טאג" שרייבט:

די סיטואציע אין ווילנער אוניווערזיטעט האט זיך פאר'ן נעכטיגען טאג פארשארפט. די ענדעקעס זענען געווארען אגרעסיווער און אויך געוויסע פראפעסארען און דער רעקטאר סטאניעוויטש גופא האבען נעכטען גאנץ קלאר און דייטליך פארלאנגט און אפילו געפאדערט,

די יודען זאלען זיצען אין געטא

קען זיין, אז די נייע אפענסיווע פון די אנטיסעמיטישע סטודענטען בינדט זיך אן אין רעקטארס צוזאג, וועלכען ער האט מיט צוויי וואכען צוריק געגעבען דער פוילישער סטודענטען־דעלעגאציע בראש מיט די ענדעקישע פיהרער קיעלקעוויטש און זיענקעוויטש.

בעת דער קאנפערענץ מיט די ענדעקעס האט דער רעקטאר זיי געגעבען א צוזאג, אז די פראגע פון די „יודישע בענק" וועט ערלעדיגט ווערען במשך פון די נאענטסטע צוויי וואכען.

די צוויי וואכען זענען אריבער און ווי באוואוסט, איז די פראגע נאך ווייט נישט ערלעדיגט. די ענדעקעס האבען דעריבער באשלאסען אנצוהויבען א נייע אפענסיווע. א סימן דערפאר זענען אגב די אידענטישע קעפ אין נעכטיגען „דזיענניק" און „סלאווא" וואס לייענען זיך אזוי:

„די יודען שטרעבען צו שליסען דעם באטארי־אוניווערזיטעט"

דא קומען טענדענציעזע און פאלשע באשרייבונגען, וואס דארפען באווייזען, אז די יודען פראוואצירען און אזוי ארום פירן פאראויס באַרעכטיגען די אגרעסיווע אקציעס, וואס עס גרייטען די ענדעקעס.

די „סלאווא" דערציילט דערביי, אז דער רעקטאר סטאניעוויטש האט אין א שמועס מיט פוילישע כעמיקער אנערקענט די „ווערדיגע און באהערשטע האלטונג פון די קריסטליכע סטודענטען" און האט „צוגעזאגט ארויסצוציהען שארפע קאנסעקווענצען לגבי די יודען, וואס שטערען די רוהע און די מויערען פון דער הויכשול".

דער דינסטאגדיגער טאג איז טאקע פולשטענדיג אדורך אונטערן צייכען פון אט די שטימונגען.

אויפ'ן דריטען קורס אגראנאמיע איז געקומען צו א ברייטען איבעררייד צווישען רעקטאר סטאניעוויטש און די סטודענטען און ענדליך האט דער רעקטאר געזאגט א סך זאכען, וואס ער האט פריהער געהאלטען אין זיך, אדער פלעגט עס זאגען אין א פארשטעלטער דיפלאמאטישער פארם.

אנגעהויבען האט עס זיך אזוי: די יודישע אגראנאמען האבען פארנומען ערטער סיי רעכטס סיי לינקס. די ענדעקעס זענען דאן אוועק צום פראפ. סטאניעוויטש און זיך פאר איהם באקלאגט.

פאר'ן אנהויב פון דער לעקציע האט דער רעקטאר זיך געווענדעט צו די יודען, זיי זאלען פארלאזען די רעכטע פלעצער, ווייל זינט עס איז (אין יאנואר) ווידער געעפנט געווארען דער אוניווערזיטעט זענען די דאזיגע ערטער פארנומען דורך אנדערע.

די יודען האבען זיך דאן דעמאנסטראטיוו אויפגעשטעלט. דער רעקטאר האט זיך צו זיי געווענדעט מיט א רעדע. זיי זאלען נישט פארשארפען די לאגע. „לינקע בענק אדער טישען באטייטען נאך נישט קיין געטא און זיי גערופען זעצען זיך לינקס, פארנעמענדיג אליין אויך אן ארט לינקס.

די יודען האבען איהם דאריף געענטפערט: אין געטא וועלען מיר נישט גיין!

דער רעקטאר האט דאן גערופען די פוילישע סטודענטען, זיי זאלען זיך אריבערזעצען לינקס, ווייל אויף די רעכטע בענק זיצט מען אין שכנות. איניגע ענדעקעס, צווישען זיי אויך דער פארזיצער פון פוילישען אגראנאמען־קרייז, האבען זיך געזעצט לינקס.

ווייבאלד אזוי — האט דער רעקטאר געזאגט צו די יודען — קענט איהר זיך דאך שוין אויך זעצען לינקס. די יודען האבען זיך געזעצט און דער רעקטאר האט פארגעלייגט אז עס זאל שוין בלייבען, אז מען זיצט געמישט.

דערויף האט זיך א ריס געטון פון ארט דער ענדעקישער פארזיצער פון אגראנאמען־קרייז און ערקלערט, אז די פוילישע סטודענטען האבען זיך דאסמאל געזעצט לינקס נאר כדי צוליב טון דעם רעקטאר. געוועהנליך אבער וועלען מיר זיצען נאר אויף אונזערע (רעכטע) פלעצער. די יודען פראוואצירען (רעקטאר: איהר טארט אזוי נישט רעדען!), זיי ווילען מען זאל צומאכען דעם אוניווערזיטעט, כדי אויך די פוילישע סטודענטען זאלען פארלירען א יאהר.

די יודישע סטודענטען האבען אפגעענטפערט, אז זיי קומען אין אוניווערזיטעט נאר כדי זיך צו לערנען, אבער מען לאזט זיי נישט.

דא איז ערשט ארויס מיט לשון רעקטאר סטאניעוויטש:

די האלטונג פון די יודישע סטודענטען, וואס ווערען כסדר אונטערגעהעצט דורך דער עלטערער יודישער געזעלשאפט (צווישענרוף: קיינער העצט אונז נישט, מיר פארטיידיגען בלויז אונזערע אייגענע רעכט!) וועט דערפיהרען צו אומרוהען, ווייל אויך צווישען די פוילישע סטודענטען זענען דא עקסטרעמיסטען און דאן וועט דער אוניווערזיטעט געשלאסען ווערען. די יודישע סטודענטען האנדלען אומטאקטיש, ווען זיי פארנעמען ערטער, וואס זענען באזעצט שוין זייט א חודש דורך אנדערע.

וואס שייך די באזונדערע בענק אדער טישען פאר יודען — איז יעדער פראפעסאר א באלעבאס ביי זיך אין אינסטיטוט און קיינער קען איהם נישט אנווייזען, און אגב קען מען טאקע נישט צולאזען, אז ביי איין טיש זאל ארבייטען א יוד און אזא־מין דראוונעל (כעמיקער, באקאנטער ענדעקישער שלעגער—רעד"), דראוונעל קען א יודען אויסברענגען דאס פנים מיט שוועבעל־זויער!

איהר ווייסט (די גאנצע רעדע איז געווען געווענדט צו די יודישע סטודענטען), עס זענען שוין געווען קרבנות און גראד נישט פון צווישען אייך, נאר פון צווייטען צד (געמיינט וואצלאווסקי — רעד.) און איהר געדענקט מיט וואס דאס האט זיך געענדיגט.

אלס רעקטאר מוז איך קודם־כל נעמען אין אכט דעם ווילען פון דער מעהרהייט און די מעהרהייט וויל מיט אייך צוזאמען נישט זיצען.

איך פאראורדען דעריבער. אז אויף ווייטער זאל מען זיצען אזוי ווי זינט דער ווידערעפענונג פון אוניווערזיטעט!

בעת דער דאזיגער רעדע פון רעקטאר איז געקומען צו אן איבעררייד מיט די יודישע סטודענטען, וואס האבען רעאגירט פון די ערטער. ווען דער רעקטאר האט זיי געזאגט, אז זיי האבען א תלמודישען געדאנק־גאנג — האבען זיי איהם צוריקגעענטפערט, אז אין תלמוד זענען אויך דא גוטע זאכען.

עהנליך איז געווען די האלטונג אויך פון אנדערע פראפעסארען. אויף דעם הומאניסטישען פאקולטעט זענען צו דער לעקציע פון פראפעסאר לאוומיאנסקי (געשיכטע) געקומען 6 פוילישע און 3 יודישע צוהערער. איין יודישער צוהערער האט זיך געזעצט רעכטס. די פוילישע זענען אלס פראטעסט געבליבען שטיין אין קארידאר און פארמסר'ט דעם אנקומענדיגען פראפעסאר, אז א יוד האט געהאט די חוצפה זיך צו זעצען אויף א „קריסטליכער" באנק.

פראפ. לאוומיאנסקי איז אריין אין זאל און געהייסען דעם יודען זיך איבערזעצען לינקס. דער

(ווייטער זעה 20־טע זייט)

אין שוה להניחם...

המנס עקסטערמינאַציע-פּאָליטיק — אַ מוסטער פאַר אַלע תקופות און פעלקער

פון ישעיה אוגער

אין שוה להניחם — עס לוינט זיך פשוט נישט איבערצולאָזען די יודען, צו לאָזען זיי לעבען און עקזיסטירן. עס לוינט זיך נישט צוליב ווירטשאַפטליכע, נאַציאָנאַלע און סאָציאַל-פּאָליטישע טעמים, מ'דאַרף אלזאָ די יודען איינפאַך — אויסראָטען.

דער דאָזיגער „מלוכה - רעכטליכער גרונדזאַץ", וועלכער איז געוואָרען דער יסוד פאר דער יודען-פּאָליטיק פון פיל פעלקער און לענדער אין פאַרשידענע תקופות און האָט אין אונזער צייט גאָר אויפסניי אויפגעלעבט אין דער געשטאַלט פון בלוטיגע עקסטערמינאַציע - מעטאָדען, — דער דאָזיגער גרונדזאַץ שטאַמט פון המנ'ען. ער האָט זיך דערמיט פאַראייביגט אין דער וועלט-געשיכטע און איז דאַדורך געוואָרען דער סימבאָל פון זאָאָלאָגישען אנטיסעמיטיזם, וואָס שטעלט זיך פאר א ציל די פיזישע אויסראָטונג פון יודען. די היסטאָריקער און ארכעאָלאָגען פון דער לעצטער צייט, וואָס האָבען גרינדליך אויסגעפאָרשט די געשיכטע פון פּורים און די געשעהענישען, וואָס ווערען אזוי איינפאַך און דאָך אזוי דראַמאַטיש און פּלאַסטיש געשילדערט אין מגילת אסתר, באַצייכענען דאָס דאָזיגע סיסטעם פון יודען-אויסראָטונג אלס „המנ'יזם" (נישט צו פאַרביטען חלילה מיט „הומאַניזם").

המן, דער רייכסקאַנצלער פון פרס ומדי, האָט אלזאָ דער ערשטער פּראָקלאַמירט די טאָטאַלע, פּאָלקאָמענע עקסטערמינאַציע פון יודען אלס וויכטיגע מלוכה-פּאָליטישע אקציע. זיינע אידעען זענען מיט דער צייט אריינגעדרונגען אין „רעכטליכען" באַוואוסטזיין פון די ארישע פעלקער און האָבען אין משך פון דער יודישער גלות-געשיכטע געפייערט נחוישע און „גלענצענדע" טריאומפען. עס איז גענוג צו דערמאָהנען: די אויסראָטונג פון יודען דורך די נוסעי הצלב, די אנדערע מיטעלאַלטערליכע מאַסען-שחיטות, די שפּאַנישע אינקוויזיציע, גזירות ת"ח און ת"ט, היידאַמאַטשינע, די רוסישע פּאָגראָמען פאר'ן קריג, די רוסישע און אוקראַאינישע פּאָגראָמען נאָך דער וועלט-מלחמה, דער נאַציזם אלס דער „פּאָלקאָמענסטער" אויסדרוק פון המניזם, די סיסטעמאַטישע עקסטערמינאַציע פון יודען מחוץ דייטשלאַנד דורך טעראָר-אַקטען, געוואַלד-טאַטען, מאָרד-איבערפאַלען א. אז. וו.

דער „מלוכה-רעכטליכער יסוד", אויף וועלכען עס שטיצט זיך די דאָזיגע אויסראָטונגס - אקציע, איז, ווי באַוואוסט, דער פּרינציפּ — אין שוה להניחם — עס לוינט זיך נישט מעהר צו לאָזען די יודען לעבען. עס איז א כלל אין דער יודישער געשיכטע, וועלכער חזר'ט זיך איבער מיט מערקווירדיגער געזעצמעסיגקייט: אז קוים פיהרען אדורך די יודען זייער היסטאָרישע מיסיע אין דעם אָדער יענעם לאנד, וואו זיי לעבען זייט הונדערטער יאָהרען, נישט זעלטען א טויזענט יאָהר — ד. ה. זיי ענטוויקלען ווירטשאַפטליך די לענדער, וואו זיי וואוינען, באַרייכערען זיי מיט זייער ארבייט און שווייס, פיהרען איין האַנדעל און אינדוסטריע, קניפּען אָן פאַרבינדונגען מיט די וועלט-מערק, העלפען מיט צו הייבען דעם מאַטעריעלען און קולטורעלען מצב פון דער „איינגעבוירענער" באַפעלקערונג — קומט דאַן א מאָמענט, ווען מ'זאָגט זיך: אין שוה להניחם — עס לוינט זיך נישט צו לאָזען די יודען לעבען אויף דער וועלט. איהר זענט פאר אונז א שווערע לאַסט, זאָגט מען צו די יודען, איהר שטערט אונז. עס עקעלט אונז פון אייך, עס טראָגט פון אייך מיט קנאָבעל, איהר פאַרפּרודיגט אונזערע שטעט — ווי זעהען מיר אויס, ווען אויסלענדער זעהען אייך אויף די גאַסען פון אונזערע הויפּט-שטעט מיט אייערע בערד און אייער הולך? —

די „איינגעבוירענע" קומען אלזאָ צום גריטען, פאַרטרייבען די יודען פון זייערע פלעצער, פאַרניכטעט מען זייערע פּאָזיציעס -- און זעהען דאַן מיט אלע מעגליכקייטען און מיטלען פטור צו ווערען פון די יודען.

דאָס זיכערסטע און ראַדיקאַלסטע מיטעל איז אָבער — אויסראָטען זיי. ווענדט מען טאַקע אָן געגען זיי טעראָר, געוואַלד-אַקטען, באָיקאָט, קורץ די ווירקזאַמסטע מעטאָדען פון עקסטערמינאַציע. אָט דאָס איז עכטער המניזם.

עס איז כאַראַקטעריסטיש: אויך פאר המנס צייטען זענען יודען אויסגעשטאַנען רדיפות און גזירות אין פאַרשידענע לענדער. אָבער אין ערגיץ האָט מען נישט אָנגעווענדט געגען זיי דאָס „סיסטעם" פון טאָטאַלער פיזישער אויסראָטונג. פרעה, למשל, האָט נאָר געוואָלט, אז די יודען אין עגיפּטען זאָלען זיך נישט פאַרמעהרען — האָט ער געגעבען א באַפעהל, אז מ'זאָל אלע יודישע קינדער פון מענליכען געשלעכט, אלע ניי-געבוירענע זכרים הייסט עס, אריינוואַרפען אין טייך אריין. נישט מעהר. אָבער קיין פּאָגראָמען אויף די אַלט-איינגעזעסענע יודישע איינוואוינער האָט ער נישט געמאַכט.

דער ערשטער, וועלכער האָט איינגעפיהרט אזא „ראַדיקאַלע רעפאָרם" ווי די אויסראָטונג פון יודען מיט „פייער און שווערד" איז געווען המן בן המדתא. שפּעטער, וואָס מעהר די מענשהייט האָט פּראָגרעסירט, איז שוין זיין „סיסטעם" איינגעפיהרט געוואָרען אין אלע ציוויליזירטע ארישע לענדער. די היינטיגע המנ'ים און המנדלער שטאַמען אָפּ אין א דירעקטער ליניע פון אחשוורוש'ס קאַנצלער. דאָס איז אַלץ איין „דינאַסטיע"...

* * *

ווי שטעלט זיך פאר די לאַגע פון דער יודישער באַפעלקערונג אין פרס ומדי לויט די לעצטע אויספאָרשונגען ? —

מגילת אסתר דאַרף מען פאַרשטיין צו לייענען. און ווער עס פאַרשטייט דאָס, דער קאָן ארויסלייענען פון צווישען די שורות זעהר א סך. בפרט אז מיר האָבען היינט די מעגליכקייט זיך צו באַנוצען מיט די ענטדעקונגען פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט, — ענטדעקונגען, וואָס זענען לעצטענס געמאַכט געוואָרען, בעת די אויסגראָבונגען ארום שושן הבירה.

אחשוורוש'ס מלוכה, ווייזט זיך ארויס, איז נישט געווען קיין אויטאָקראַטישע דעספּאָטיע און איינהייטליכען זין פון וואָרט. דאָס איז געווען א מאָנאַרכיש רעגירטע פעדעראַטיווע מלוכה, וועלכע איז באַשטאַנען פון 127 מדינות און האָט פאַרנומען א שטח פון הדו ביז כוש, ד. ה. כמעט א העלפט פון גאַנץ אזיען. דאָס איז אלזאָ געווען א געוואַלדיגע אימפּעריע. דערביי האָבען די איינצעלנע נאַציאָנאַליטעטען און מדינות, וואָס האָבען געהערט צו דער פעדעראַציע, דאָס הייסט צו די „פעראייניגטע שטאַטען" פון פרס ומדי, גענאָסען א פאָלקאָמענע אויטאָנאָמיע, א פּאָליטישע און פּערסאָנאַל קולטורעלע. דאָס איז דייטליך צו זעהען גלייך פון ערשטען קאַפּיטעל פון דער מגילה, וואו עס ווערט געזאָגט, אז די צירקולאַרען וועגען ושתי'ס פאַרברעכען זענען פונאַנדערגעשיקט געוואָרען „אל מדינה ומדינה ככתבה ואל עם ועם כלשונו" — אין יעדען לאנד און צו יעדען פאָלק אין זיין שפּראַך און שריפט. דערפון איז צו זעהן, אז יעדע נאַציאָנאַליטעט איז געווען דורכאויס אויטאָנאָמיש אין איהרע אינערליכע אנגעלעגענהייטען און האָט געקענט טערפּחויבען איהר אייגענע שפּראַך אין די געריכטען און שולען און אין אלע אָפיציעלע אנשטאַלטען. עס איז אלזאָ דאָ נישט געווען קיין פאָלק, וואָס הערשט, און פעלקער, וואָס ווערען באַהערשט — קיין „בעל-הבית" און קיין „איינגעשטעטעטע שכנים". דערביי האָבען די דאָזיגע פעלקער אונטער המנס קאַנצלערשאַפט קיין שטייערען נישט געצאָהלט. ווי מיר וועלען עס באַלד זעהען: די איינציגע שטייער-צאָהלער זענען געווען די יודען, ווי דער שטייגער איז.

וואָס אָנבעלאַנגט אחשוורוש'ן איז ער געווען א כאַראַקטערלאָזער מענש, וואָס פלעגט לייכט ארונטערפאַלען אונטער פרעמדע איינפלוסען — א „טפּש" ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט. אָבער ער איז געווען א טאָלעראַנטע נאַטור און האָט נישט געוואוסט פון קיין ראַסען-שנאה און פון קיין אונטערשיד צווישען רעליגיע און נאַציאָנאַליטעט.

אין די ערשטע יאָהרען פון זיין רעגירונג האָבען זיך די יודען געלעבט גאַנץ גוט; זיי האָבען ווירטשאַפטליך פּראָספּערירט. ערשט ווען אונטער המנ'ען האָט זיך אָנגעהויבען א שאַרפער אנטיסעמיטיש - נאַציאָנאַליסטישער קורס, האָט זיך זייער לאַגע שטאַרק פאַרערגערט. מאַטעריעל איז זיי אוועקגעגאַנגען שלעכט, זיי זענען זעהר פאַראָרימט געוואָרען. ווי דאָס איז צו זעהן דערפון, אז ווען מ'האָט באַשטימט מאַכען פּורים פאַרא יום-טוב, האָט מען אויסדריקליך דאָס געזאָגט, אז א חוץ „משלוח מנות" זאָל מען אויך למע"ה געהענקען צו שיקען „מתנות לאביונים" — ס'זענען אלזאָ שוין דאַמאָלט געווען א סך אָרימעלייט, פאר וועלכע מ'האָט געמוזט זאָרגען.

המן האָט אויפגעהעצט די גאַנצע באַפעלקערונג פון לאַנד געגען די יודען. פון דער מגילה איז צו זעהן, וואָס פאר א פּאָגראָם-שטימונג ער האָט ארויסגערופען אין אלע טיילען פון דער מלוכה. יודען האָבען זיך געמוזט אויסבאַהאַלטען מיט זייער יודישקייט און אויסמיידען יעדען פאַרקער מיט ארישער, מורא האָבענדיג, אז מ'זאָל זיך נישט טשעפּען צו זיי און נישט באַליידיגען. צוליב דעם האָט אויך אסתר, ווען מ' האָט זי געבראַכט אין קעניגליכען האַרעם, נישט געוואָלט אויסזאָגען פון וועלכען פאָלק זי שטאַמט, און ווער איהר פאַמיליע איז, ווייל זי האָט מורא געהאַט אז די אנדערע פרויליינס פון האַרעם זאָלען נישט חוזק מאַכען פון איהר און זי נישט רופען „זשידובקא".

המן, געטריבען פון דער סאַדיסטישער תאוה אומצוברענגען יודען, איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט איינגעפיהרט די „שיטה": אז פאר די חטאים פון א יחיד איז פאַראַנטוואָרטליך דער גאַנצער כלל יודען. ווייל מרדכי האָט זיך נישט געוואָלט בוקען פאר איהם, האָט ער באַשלאָסען צו פּאָגראָמירען אלע יודען פון פרס ומדי און אָפּצומעקען זיי פון דער ערד. די דאָזיגע המניסטישע „מעטאָדע" ווערט אויך אָנגעווענדעט ביי היינטיגען טאָג פון אונזערע מאָדערנע המנ'ס און אנטיסעמיטען. אויך מיט המנ'ס ארגומענטען, אז די יודען האָבען אנדערע זיטען און רעליגיעזע מנהגים, זענען אלזאָ א פרעמדער עלעמענט אין לאנד, א געהיימנישפולע סעקטע וועלכע נישט אָפּ דעם קעניגס געזעצען — אויך מיט זיינע ארגומענטען האָבען זיך די המנים פון אל טען באַנוצט מיט ערפאָלג.

אלס פאַרגיטיגונג פאַרן היזק, וואָס ער האָט געקענט פאַרשאַפען דער מלוכה אומברענגענדיג די דישע שטייער צאָהלער, האָט המן פאַרגעלעגט קעניג אריינצוטראָגען אין דער מלוכה-קאַסע „ אלפים ככר כסף" (לויט די נייעסטע פאָרש מאַכט עס אויס אויף אונזער געלד אומגעפעהר מע פון א מיליאָן דאָלאַרען). ווי עס איז צו זע דער מגילה און פון די ניי-אנטדעקטע האָ האָבען די יודען פון פרס ומדי געטראָגען אויף גאַנצע לאַסט פון שטייערען; מיט דער הילף פון שטייער-שרויף פון א גאַנצען אַפּאַראַט באַאמט קאָמאָרניקעס און פון שטרענגע פאַרשריפטען — מען פון זיי ארויסגעפּרעסט וויפיל מ'האָט די יודען זענען געווען אויסשליסליך שטאַטיש וואוינער; זיי האָבען געוואוינט אין שושן הביר אין די פּראָווינץ-שטעט — היושבים בעירי ה ווי עס ווערט אויסדריקליך געזאָגט אין קאַפּיט פון דער מגילה. דאָ האָבען זיי זיך פאַרנומען מסחר, קליין-האַנדעל און אינדוסטריע און און במילא פאַרשטייט מען שוין, אז זיי האָב רעקט אלע שטייערען, בעת די נישט-יודישע באַ רונג פון די שטעט און דערפער איז געווען פ פּאַראַטקעס. דאָס איז קלאָר צו זעהען פון פסוק פון לעצטען קאַפּיטעל אין דער מגילה וו ווערט געזאָגט: „וישם המלך אחשורוש מ הארץ ואיי הים". דאָס הייסט: ערשט נאָך מפּלה, ווען די יודען האָבען שוין באַקומען פיהנעד-רעכט, — ערשט דאַמאָלט האָט דער פון גאַנצען לאַנד און אפילו אויף די איינוו ארויפגעלייגט שטייערען אויף דער באַפעל פון די אינזלען.

איינציגע אָביעקטיווע היסטאָרישע שטריכ מער מיט א באַהאַלטענעם פאַרהאַס פאַל פּאַקט, וואָס שטעלט די יודען אין עטישער א ראַלישער באַציהונג העכער פון אנדערע און איינענטליך גאָר קיין נייעס: בעת המן דער און קאַנצלער, האָט אויסגעפּועלט ביים קעניג לויבעניש אויסצוהרגענען די יודען האָט ער דערגעשיקט צירקולאַרען, וואו עס איז געזאָגט „להשמיד להרוג ולאבד... ושללם לבוז", האָט זיי דערלויבט צו מאָרדערן און גלייכצ ראַבעווען יודיש האָב און גוטס, ווייל ער האָט קאָנט די נאַטור פון זיינע לאַנדסלייט. בנוגע האַטענען, וועלכע האָבען זיך בלויז פאַרטייד גען די אָרגאַניזירטע פּאָגראָמשטשיקעס — שטייט בפירוש אין קאַפּיטעל ט': נקהלו ו נפשם — ווערט דריי מאָל באַטאָנט אין חער ובבזה לא שלחו את ידם — פון פרעמדע פאַ האָבען זיי א האָר נישט אָנגערירט.

מיר באַגנוגענען זיך דאָ מיט די איינוגע קומענע צו דער מגילה; עס וואָלט אונז צו ווי פיהרט ווען מיר זאָלען וועלען אויספיהרליך די לייענער מיט די נייעסטע אויספאָרשונגען אחשוורוש'ס רעגירונגס-צייט.

* * *

המנס טייוולאַנישע פּלענער האָבען זיך ני געגעבען, ווי עס האָט זיך אויך די שפּעט המנס נישט איינגעגעבען אויסצוראָטען די אין דער יודישער געשיכטע גילט דאָס אייביג וואָס המנס ווייב זרש, האָט אזוי טרעפליך פאָרמולירט:

— אם מזרע היהודים מרדכי... לא תוכל

פאַרשאַרפטע באַציהונגע

צווישען עסטרייך און דייטשלאַנד

די מאַסען-אַרעסטען צווישען די נאַציאָנאַל-סאָציאַליסטען אין ווינען איידער פאָן נוירראַט איז געקומען און די דעמאָנסטראַציעס, וואָס זענען איינגעאָרדענט געוואָרען דורך די עסטרייכישע היטלעראַיצעס לכבוד דעם פאָרשטעהער פון רייך וואָרפען א העל ליכט אויף דעם אמת'ן כאַראַקטער פון די דייטש עסטרייכישע באַציהונגען. די דאָזיגע אינצידענטען האָבען א איבריג מאָל דערמאָהנט, אז דער הסכם פון פאַר א יאָהרען, וואָס האָט געזאָלט זיין א אנהויב פון א „נייער עפּאָכע" אין דער צוזאַמענאַרבייט פון „ביידע גערמאַנישע מלוכות" האָט ווייט נישט באַזייטיגט די געגענזייטיגע רייבונגען. היטלער, וועלכער איז אונטער'ן איטאַליענישען דרוק, געצוואונגען געגען זיין ווילען צו אנערקענען די אומאָפּהענגיגקייט פון עסטרייך, האָט גערעכענט, אז דער הסכם פון אַלע וועט מעגליך מאַכען צו דערגרייכען דעם אנשלוס דורך א בהדרגה'דיגער פאַרשטאַרקונג פון דער נאַציאָנאַל-סאָציאַליסטישער באַוועגונג, וועלכע וועט סוף כל סוף איבערנעהמען די מאַכט אין איהרע הענט. דער דאָזיגער פּלאַן האָט אָבער אָנגעטראָפען אויף א אנטשיידענדע געגענווירקונג מצד די ווינער פּאָליטיקער, דערצו, ווי דאָס איז בולט צו זעהען פון שושניגגס רעדע, וואָס האָט אנגעמאַכט אזא טומעל, איז נאָך די עסטרייכישע רעגירונג גרייט, טראָץ דער פיינדליכער באַציהונג מצד דייטשלאַנד צום געדאַנק צוריקצושטעלען די מאָנאַרכיע אין עסטרייך, ארויפצוזעצען אויפ'ן טראָן אָטאָ פאָן האַבסבורג. אין פאַל ווען די סכנה פון אנשלוס זאָל צוליב די אינערליכע אנטוויקלונג פון די געשעהענישען ווערען זעהר נאָהענט.

די דאָזיגע דרייסטע פּאָליטיק פון ווינער קאַבינעט, דער דאָזיגער קאַמף פון דוד'ן געגען גלית'ן, ערקלערט זיך נישט באַוויזט דער פערזענליכער מוטיגקייט פון דאָלפוס נאָכפאָלגער, נאָר מיט'ן אומשטאַנד, וואָס אין דער פראַגע פון אָפּהיטען די אומאָפּהענגיגקייט פון עסטרייך האָט שושניגג א מעכטיגען פאַרבינדעטען אין מוסאָלינין. די עסטרייכישע פראַגע, וואָס איז איינע פון די הויפּט סבות פון די רייבונגען צווישען איטאַליען און דייטשלאַנד, איז נאָך ווייט נישט געלעזט געוואָרען. דער קאָמפּראָמיס וואָס איז דערגרייכט געוואָרען אין 1936 האָט באַזייטיגט די דירעקטע שאַרפקייט פון פּראָבלעם, און אזוי ארום צוגעגרייט דעם באָדען פאר דער איטאַליעניש-דייטשער דערנעהנטערונג און פאר דער באַשאַפונג פון דער אַקס „רוים—בערלין", אָבער דאָס דאָזיגע פּראָבלעם איז נאָר צייטווייליג אראָפּגענומען געוואָרען פון דער טאָג-אָרדנונג, דערביי פאַרמאַכט מען נישט אין רוים די אויגען אויף דער סכנה פון דער פּאָליטיק פון „טראָיאַנישע פערד", מצד דייטשלאַנד אין דער עסטרייכישער פראַגע. אָט פאַרוואָס שושניגג האָט שטענדיג די גאַראַנטיע פון איטאַליענישער א נטערשטיצונג אין קאַמף געגען דער ראַסיסטישער פּראָפּאַגאַנדע צו דער אידעע פון צוריקשטעלען די האַבסבורגס אין עסטרייך, האָט מען זיך אין רוים באַצויגען ביז מיט א קורצער צייט צוריק נעגאַטיוו, אָבער איצט האָבען זיך די באַציהונגען צו דעם דאָזיגען פּראָיעקט אין רוים געענדערט.

פאָן נוירראַטס וויזיט וואָס ווערט אָפיציעל פאָרגעשטעלט אלס דיפּלאָמאַטישער העפליכקייטס אקט, נעהמט אָן אין שייכות מיט די נייע דייטש-עסטרייכישע רייבונגען, א ענגסטע פּאָליטישע באַדייטונג. דאַרויף ווייזט צווישען אנדערען אויך אָן דער עסטרייכישער אויסען-מיניסטער האָרסטענאו — א פּאָליטיקער, וואָס שטעהט נאָהענט צו די נאַציאָנאַל סאָציאַליסטען — אין א אַרטיקעל וועלכען ער האָט פאַרעפענטליכט אין די „ווינער נייסטע נאַכריכטען", ער שטרייכט אונטער די באַדייטונג פון פאַקט, וואָס נוירראַטען באַגלייטען א גאַנצער שטאַב עקספּערטען, און פאַקטיש פעהלען נישט קיין טעמעס פאר געשפּרעכע צווישען דעם דייטשען גאַסט און דער עסטרייכישער רעגירונג, די רייבונגען באַציהען זיך נישט נאָר צו פראַגען פון פּאָליטישען כאַראַקטער, נאָר אויך פון עקאָנאָמישען, קולטורעלען א. אנדערע. די מיסיע פון פאָן נוירראַט באַשטעהט, לויט דער ערקלערונג פון א עסטרייכישען פּובליציסט אין פאַרוואַנדלען דעם יולי הסכם אין א „פּאָליטישע רעאַליטעט", נישט דער עסטרייכישער אָפיציאָז די „רייכספּאָסט", נישט דער „פעלקישער בעאָבאַכטער" באַהאַלטען נישט, אז דערווייל שטעלט דער איבערגעדערמאָהנטער הסכם מיט זיך נישט פאָר אזא רעאַליטעט.

פאָן נוירראַט, דער אָפיציעלער, אָבער ווייט נישט דער פאַקטישער פיהרער פון דער אויסערליכער פּאָליטיק פון דייטשלאַנד, נעהמט זעהר זעלטען אונטער דיפּלאָמאַטישע רייזעס. געוועהנליך שיקט היטלער קיין אויסלאַנד צו פיהרען א געגען דיפּלאָמאַטען פון נייעם רעזשים — אָדער פאָן ריבענטראָפּען. דער אומשטאַנד קיין ווינען איז דעלעגירט געוואָרען א פון דער אַלטער שולע, פאָן נוירראַט, וואָ באַקאַנט אלס א זעהר פאָרזיכטיגער מענש ווייזט, א טייל פון דישער פרעסע, אז אין בערלין גיט מען זיך חשבון וועגען דער דעליקאַטקייט פון די עסטרייכישע באַציהונגען, „פיגאַראָ" שרייבט: פאָן נוירראַט, ביי אַלע זיינע מעלות האָט ער איין ער דערין נישט שולדיג — א גרויסען דיפּלאָמאַט צו פיהרען אונטערהאַנדלונגען טחות, וואָס ער גיט אין נאָמען פון זיין ווערען אָפּט נישט ערפילט, אזוי איז געשעהען מיט די פאַרזיכערונגען, וואָס ער האָט געגעבן בריטישע רעגירונג, בעת דער לייה פון דזשאָרדזש, אז דייטשלאַנד וועט נישט קינדיגן לאָקאַרנאָ אָפּמאַך, אָדער מיט דער פערזענ וואָס פאָן נוירראַט האָט בשעתו געגעבען פּאָנסע, אז די דייטשע רעגירונג וועט זיך מיט שיקען אין אויבערהויז נאָר „סימבאָלישע טיילונגען". דעם דאָזיגען דעפעקט פון פאָן וועט מען מוזען נעהמען אין אַכט אויפ'ן אלס רעזולטאַט פון מעסיגקייט און פאַרזיכ וועט געלונגען צייטווייליג צו באַזייטיגען די גען צווישען ווין און בערלין.

[גוו]אַי דע טאָרעס

אַן אויסגעטראַכטע ביאָגראַפיע

פון רעאַקעניג

— 5 —

און פלוצלונג האָט א גאַסטען ווי א שאַרפער בליץ דורכגעשניטען דע טאָרעסעס קאַלטען לאָגישען מוח, איהם איבערראַשט און אונטערגעשטופּט: קריסטאָפער קאָלאָן.

קריסטאָפאָר קאָלאָן וועט ראַטעווען די שפּאַנישע יידען און די מאַראַנען. קריסטאָפאָר קאָלאָן וועט שמעטען מנהג באַלד פאַר דער קאַטוילישער פרומער מלכה איזאַבעלא, קריסטאָפאָר קאָלאָן וועט אויסלעשען די אומגעשטאַנדיגע פייערן פון דער אינקוויזיציע. עס זאָל זיין אמת אז דווקא ניכטערע און קלאָר דענקענדע מענשען ווערען קערפּערליך משוגע ווען זי באַגעגענען זיך מיט א שווערען קריזיס אין זייער לעבען?

ראָמאַנטישע נאַטורען, מענשען וואָס לעבען אין פילען זיך מיט אילוזיעס ווי קינדער מיט זייפען־בלאָזען קענען אפשר לייכטער איבערקומען שווערע קריזיסען, ווי די קאַלטע לאָגישע רעאַליסטען, וואָס זענען געוואוינט שטענדיג דעם האַרטען לעבען אין פּנים אריין צו קוקען.

אָבער די פראַגע איז: איז דען טאָרעס טאַקע משוגע געוואָרען?

ווי גאַנץ שפּאַניען, ד.ה., ווי דער הויף און די שפּאַנישע הויכע געזעלשאַפט, האָט אויך דע טאָרעס אָפּגעשטעפּט פון דעם עקזאַלטירטען ים־רייזענדער קאָלאָן, און ווי אַלע, האָט ער אויך נישט געגלויבט אין די פּלענער פון דעם איטאַליענישען שיפס־קאַפּיטאַן.

אמת, ער האָט נישט געלאַכט פון איהם ווי אַלע הויף־לייט, נאָר פאַרקעהרט, ער פלעגט אויף זיין מיטער מענהן אז אָט דער קריסטאָפאָר קאָלאָן איז דער גרעסטער דיכטער און בעל־חזיון, וואָס לעבט הינט אויף דער שפּאַנישער ערד".

געפּס ביבלישעס, פלעגט דע טאָרעס זאָגען, איז פאַראַן אין קאָלאָנס אויגען א טייל פון ריעדען. „איהר, פלעגט ער אויף זיין פאַראַדאָקסאַלען שטייגער זאָגען צו זיינע פריינד: קוקט אויף טאַלאַווערא, ווי אויף א יידישען נביא, און איך זעה מעהר נביא'אישעס און ביבלישעס אין דעם וואַנדערערישען ים־רייזענדען, וועלכער טראָגט זיך אַרום מיט זיין שליחות פון אין קעניגליכען הויף צום צווייטען, און אַלע לאַכען פון איהם".

און אַזוי ווי דע טאָרעס האָט געקוקט נאָר פילאָזאָפיע, פּאָעזיע און שפּראַכען און איז געווען א קנאַפּער מבין אויף לאַנד און ים־קאַרטעס, האָט אָט דער קריסטאָפאָר קאָלאָן לכתחילה אין איהם מעהר ווי א וויטען סימפּאַטישען פאַנטאַזיאָר און פאַרעהרער נישט געפונען.

און דאָ ווי פלוצלונג — איז דע טאָרעס טאַקע משוגע געוואָרען?

זיינע אינטימע פריינט, סאַנטאַנגעל, דע דיעזאַ און סאַנטשעז האָבען ווירקליך אַזוי געגלויבט און האָבען איהם שטאַרק באַדויערט:

וואָס איז דער סוף פון אָט די ניכטערע קעפּ, זיי לאַכען צום פון אַלעמען, פון גאָט און זיין משיח.... און צום סוף הויבען זיי אָן גלויבען אין עפּעס א משוגענעם ים־רייזענדען...

אָבער דע טאָרעס האָט זיי שוין נישט אָפּגעלאָזט. ער איז שוין קיינמאָל ביי זיך אין דער היים נישט געווען, און ער האָט פאַרמישט זיינע פערד אַרומריטענדיג איבער שפּאַניען צו טאָמס צו זיינע פריינט, און וואָס נאָך איזאַבעלא און איהר הויף האָבען בעלא געחט, איז ער זיי נאָכגעפאָהרען.

— אידיאָטען, חמורים, פאַר וואָס העלפט איהר נישט קאָלומבוס'ן? — האָט ער אויף זיי געהוקערט — העלפט איהם אויסשטאַטען א שיף, זשאַלעוועט נישט אייער געלד, אויף וועלכען עס לויערט שוין די שוואַרצע אינקוויזיציע... און כליומר די מלכה האָט נאָך אַן אוייער פאַר אייער האָט פּועלט ביי איהר אַז זי זאָל איהם געבען איהרע זיגלען... וואָס האָט איהר וואָס צוגעזאָגט, נאַראַנים? איך, אונז אַלעמען, ווערט דאָ אַליין שטאַרק און ענגער, און אָט איז א מענש, א שיפס־קאַפּיטאַן וואָס גייט אונטערנעמען א נייע וועלט, דעם גן־עדן התחתון... און ער וועט ברענגען איזאַבעלאַן מעהר געלד ווי זי וועט קענען קאָנפיסקירען פון אייך, פון אונז אַלעמען... זעהט איהר נישט אַז מיר אַלע דאַרפען האָבען א נייע וועלט... אַז אונזער אַלטע וועלט ברענט שוין אונטער אונזערע פיס... לעקען שוין נישט די צונגען פון דער אויטאָ־דאַ־פע אייערע פיאַטעס...

זיינע נאָהענטסטע פריינט, גבריאל דע סאַנטשעז, לואי דע סאַנטאַנגעל און דע דיעזאַ, וועלכע האָבען צו יענער צייט אָנגעהויבען זיך מעהר קריסטלען, כאָטש זיי האָבען נאָך אַלץ געגלויבט, אַז „צו זיי וועט עס נישט קומען", האָבען אויף איהם געקוקט מיט גרויס באַדויערען:

„דער מענש איז געוואָרען צעמישט.. רעדט פון דעם קאָלאָנען (צי פון דעם קאָלומבוס, ווי מען רופט איהם נאָך), ווי פון א נייעם משיח, וואָס וועט אַרויספיהרען די יידען פון גלות... צו א נייעם ירושלים... אָפּנים אַז א גאַנצער שפּאַניען איז איצט אין א משוגענע ריכטונג פיבער, ווען אויך אַזעלכע געניטיגטע מענשען ווי דע טאָרעס הויבען אָן רעדען פון היץ".

און זיי האָבען זוכענדיג אויסמיידען זייער „נעדריהרטען" פריינט אויך ווייל עס איז א ייד, כדי נישט צו רייצען צו זיך די שפּיאָן־רעשטערייגע אויגען פון דער הייליגער אינקוויזיציע.

אָבער דע טאָרעס האָט שוין נישט געחרט, ער האָט שוין נישט געקענט רוהען. ער איז שוין געווען אין דער ממשלה פון דער „נייער וועלט". ער האָט שוין געזעהען די אונגעלאָזענע שיפען מיט שפּאַנישע יידען און מאַראַנען (און פאַר וואָס אויך נישט די קריסטליכע שפּאַנישע פריידענקער?) לאָזען זיך אַרווען צו דער נייער וועלט, וואָס אָט דער קאָלאָן האָט אנטדעקט... ווי זיי באַזעצען זיך אַלע אויף דער נישט באַוואוינטער ערד, אַרבייטען אין פרידען, בויען אויפזעהרליכטעטען וואו מען מאַכט שלום צווישען אַלע צוטריטענע רעליגיעס...

אָבער וואָס מעהר זיינע אַמאָליגע איינפלוסרייכע פריינט האָבען איהם אויסגעמיטען, אַלץ מעהר איז ער זיי נאָכגעלאָפען.

כדי צו מאַכען לייכטער זיין צוטריט צו די קאָנווערסאָס, האָט ער זיך געשמדט... אין זיין משומדטעס פיבער האָט ער דאָך פעלעבט און געהאַנדעלט מיט אַן אויסערגעווענליכער, מיט א באַזונדערער לאָגיק. ער איז געוואָרען א פּאָליטיקער...

זיין שמדען זיך איז איהם אויך זעהר פיין צונוץ געקומען, ווען ער איז געקומען צו קאָלומבוס'ען און זיך פאַרגעשטעלט אַלס א מאַטראָז, ווייל ער וועט איהם צונוץ קומען אין די „נייע מקומות" מיט זיינע קענטענישען פון העברעאיש, אַראַביש, גריכיש, לאַטייניש, קאָפּטיש און אַרמעניש.. און ביסלעכווייז איז ער געוואָרען דער נאָהענטער פאַרמיטלער צווישען קאָלאָנען און איזאַבעלאַס הויף — און דער עיקר צווישען איהם און די איינפלוסרייכע און רייכע פריינט זיינע, די קאָנווערסאָס, אין הויף

עס וועט אָפט נישט זיין איבערגעטריבען צו באַהויפּטען אַז לואי דע טאָרעס איז כמעט פּונקט אַזוי פאַרטאַפּט געוואָרען פון „דער רייזע" ווי זיין פיהרער און קאַפּיטאַן קאָלומבוס אַליין. ביידע זענען זיי געטריבען געוואָרען פון דער השגחה, פון א גרויסען נישט אונטערגעפיהרטען געשיכטליכען סך הכל צו א נייער וועלט, צו דער נייער וועלט.

אויפן וועג קיין מיאַמי

געדאַנקען, פּאַסירונגען און באַגעגענישען

פון לעאָן קאָברין

אין וואַגאָן

פאַר די אַלע יאָהרען וואָס איך בין אין אַמעריקע בין איך קיין מאָל נישט געווען קיין גרויסער בעלן אויף ווייטע נסיעות. ווייטער פון שיקאַגאָ און מאָנטרעאַל בין איך קיינמאָל נישט געפאָהרען, מחמת עס איז מיין איצטיג פאָהרען קיין מיאַמי, פלאָרידע, פאַר מיר געווען א שטיקעל געשעהעניש; און איך בין זיך מודה, אַז ביז וואַנען איך האָב זיך נישט געזעצט אויף דער באַהן, וואָס האָט מיך געזאָלט פיהרען פון ניו־יאָרק קיין מיאַמי, בין איך אַלץ נישט געווען זיכער, אַז איך פאָהר אַהין.

דאָס וועטער אין דרויסען האָט נישט געקאָנט זיין ערגער, א פּאַסקודנער יאַנואַר־רעגען איז געגאַנגען און האָט געשמיסען אין די פענסטער פון די וואַגאָנעס מיט נאַסער כמאַרע און מרה־שחורה, גרויסע טראָפּענס, ווי גרויסע טרערען, האָבען זיך געשטויסלט און זענען געפליסען העכער איבער און אויף די שויבען.

דער דאָזיגער וועטער האָט געבראַכט מיט זיך פאַרקילונגען.

יאָ, עס איז גוט צו אַנטלויפען פון דעם אַלעם צו דער זון און צו דער וואַרימקייט און צו די טראָפּישע פּאַלמען...

די באַהן ריהרט זיך אַפריהער שטיל, נאָכדעם שנעל פאַרביי א לאַנגער שורה פון אַנדערע וואַגאָנעס, ווי זי שטעלט זיך אַרויסגעגנבעט אויף די שפּיץ פינגער; נאָכדעם האַסטיגער, מיט א רוישען און סאָפּען, און אַלץ שטאַרקער און נאָך אימפּעטיגער.

עס טראָגט זיך פאַרביי פאַרוועלקטע, פּיכטע וועלדער און פאַרביי נאַקעטע, נאַסע ביימער, פאַרביי פאַרם־הייזער, מיט ווייסע און גרינע פענסטער און רויטע דעכער, וואָס ציטערען פון אויבען מיט דראָבנע כוואַליעלעך פון דעם רעגען, וואָס שמייסט איבער זיי.

עס ווערט מיר נמאס צו קוקען אויף אָט דער כמורנער נאַסער און איינטאָניגער לאַנדשאַפט, וואָס זאָגט זיך ווי א ווערבעל פאַרביי די האַסטיג־לויפענדע וואַגאָנעס. און איך פּרוב זיך צו פאַראינטערעסירען מיט די פאַרשוינען וואָס זיצען אין מיין וואַגאָן.

יודישע נפשות, כמעט אַלע, מעהר ווייבער איידער מאַנסבילען. א היפּשע צייט נעהמט מיר ביז מיינע אויגען זעהען־אויף צווישען זיי א נישט־יודישען פּנים.

די זעטען, משמעות, פון דעם פאַרמעגליכען קלאַס, דאָס קאָן מען זעהן פון דעם ווי זיי זיצען אָנגעטאָן, און פון דעם אופן ווי זיי זיצען אויף זייערע זיצער, און בכלל פון זייער האַלטען זיך און פון דעם, ווי נעלאַסען און חוזיג זיי שמייכלען, און טאָן אויך פון די בריליאַנטען וואָס פינקלען ביי יעדער אויף די פינגער און ביי דעם און א קראַוואַט, א חוץ דעם זיצען זיי אין א פּולמאַן־וואַגאָן, וואו בלויז יענע וואָס האָבען באַצאָהלט פאַר שלאָף־פּלעצער קאָנען דאָרט זיצען.

איך הויב זיך אויף און גיי זיך דורך איבערן וואַגאָן, כמעט לעבען יעדער פון אָט די יודישע פרויען ליגט א בוך. איך ווער נייגעריג צו זעהן, וואָס זיי לייענען.

אָט דערזעה איך ביי אַן אַלטער פרוי, מיט ווייסע האָר ביי א טיפּיש־יודישער פּאַטריאַרכאַלישער שיינהייט, — ביי א ווייב פון אַן אַלטען רב, וואָלט איך געקאָנט שווערען — א בוך פון א באַקאַנטען יודישען קאָלעגע מיינעם, וואָס איז געשריבען געוואָרען אין יודיש און איז אין יודיש דערשינען אין בוך־פאָרם. זי לייענט דעם בוך אין אַן ענגלישער איבערזעצונג. און מיר טוט ווי פאַר יודישען שרייבער. ווען כאָטש א טייל פון אָט די אַלע לייענערינס, — פאַר די בעסטע קונדען פון די ענגלישע ביכער, — וואָלטען געקויפט אונזערע בעסערע ביכער, — וואָס פאַר א ליטעראַטור מיר וואָלטען עס דעמאָלט געהאַט..!

דערהויפּט באַמערק איך אַז ביי אָט דער יודישער שיינער אַלטער זענען די נעגעל און ליפּען געפאַרבט, און תיכף ווערט זי מיר מיאוס אין די אויגען; און גלייך דערנאָך באַמערק איך אויך, אַז אויך ביי די אַנדערע פרויען אַרום, סיי ביי די אַלטע און סיי ביי די יונגע, זענען די נעגעל און די ליפּען געפאַרבט כמעט אויף איינעם און דעם זעלבען שרייענדיגען שטייגער...

אַוודאי איז דאָס ביי מיר קיין נייעס נישט, אָבער איך קאָן זיך צו דעם נישט צוגעוואוינען, אַפילו ווען איך זאָל עס זעהן צעהן מאָל א טאָג, ווי אַזוי פאַרשטייען דאָס נישט די פרויען, אַז דאָס וואָס עס פּאַסט פאַר א יונגער, פּאַסט נישט פאַר אַן אַלטער, און וואָס עס פּאַסט פאַר אַן אַלטער פּאַסט נישט פאַר יונגער? און בכלל, וואָס עס קלײדט אייגער קלײדט נישט אַן אַנדערער... נישט איינמאָל איז מיר אויסגעקומען צו זעהן ווי אַן עלטערע פרוי האָט איבערגעפיהרט איהר שייטעס, ווירדיגען אויסזעהן, פּשוט מיאוס געמאַכט, מיט דעם, וואָס זי האָט זיך יונג אויסגעפאַרבט און ווי א יונגע, זעהר שיינע, נאַטירליך שיינע פרוי, האָט פאַרשמירט איהר נאַטירליכע שיינקייט מיט שמינקע און פאַרב...

און דאָ פאַלען מיינע אויגען אויף א פּאָר אייגענע טריקענע, טויטע הענט, מיט רויט־געפאַרבטע נעגעל, ט איך דערמאָנט א סוק אויף דעם פאַרשוין, וואָס פאַרמאָגט אָט די פּאָר טויטע הענט מיט די בלוט־רויטע נעגעל, און איך דערזעה א יודישע פרוי, א זקנה, מיט א פּנים וואָס איז אין גאַנצען געקאַרבט מיט טיפע קנייטשען און וואָס יעדער קנייטש אויף איהם איז געשמינקט און געפודערט, און מיהט זיך צו פאַרשטעלען דעם עלטער פון דער זקנה און קאָן נישט... דערביי באַמערק איך, ווי דער קאָפּ ביי איהר, א ווייסער, שאָקעלט זיך און טרייסעלט זיך, ווי ער וואָלט זיך האַלט ביי איהר אויפן האַלז געהאַלטען אויף א קאָליע געוואָרענער ספּרוזשינע, אויך די ליפּען ביי איהר, באַמערק איך, זענען געפאַרבט.

לעבען איהר זיצט א יונגערמאַן, — קענטיג, א זוהן איהרער, דער יונגערמאַן, מיט א רונדען, פּולען צופרידענעם פּנים און א היפּש באַוייכעלטער, שמייכעלט די גאַנצע צייט מיט ווייסע ציינער און פינקעלדיגע, קאַרע אויגען, און דער גרויסער בריליאַנט אין זיין קראַוואַט, ווייזט זיך אויס, שמייכעלט אויך.

איך זעה: ער עפענט אויף א שאַכטעל קאָנפעקטען און דערלאַנגט דער אַלטער, שטרעקט זי אויס צום שאַכטעל א טויטע האַנט מיט בלוט־רויטע נעגעל, ווייל נעהמען א קאָנפעקט און קאָן נישט, ווי עמיצער וואָלט אָט די האַנט איהרע פונם שאַכטעל אוועקגעשאַרט... זי פּרובט ווידער און קאָן ווידער נישט, די האַנט איהרע שווימט אַרום אַהין און אַהער, אַהין און צוריק, אַרום דעם שאַכטעל, און בשעת דעם טרייסעלט זיך און שאָקעלט זיך דער קאָפּ איהרער נאָך שטאַרקער.

דער יונגערמאַן מוז איהר אַרויסהעלפען, ער שטעקט איהר א קאָנפעקט אין האַנט אַריין. ווייל זי דעם קאָנפעקט צוטראָגען צום מויל, פאַרטשעפּעט זיך איהר האַנט דערמאָלט פריהער ביי דער טשוקענער, שפּיציגער גאָמבע איהרער, נאָכדעם ביי א ליפּ איהרער, ביז איהר האַנט, מיט די בלוט־רויטע נעגעל איז צוגעקומען צום מויל...

א רחמנות? — אַוודאי! דער טרעסטער צער! אָבער צו וואָס אָט דער משוגעדיגער דיסאָנאַנס פון בלוט־רויטע פאַרבען אויף אַזא האַנט און פון שמינקע און פודער אויף א פּנים, וואָס דער טויט קוקט אַרויס פון יעדען קנייטש אויף איהם?!..

מיר איז שווער געוואָרען צו קוקען אויף דעם און איך האָב זיך צוריקגעקעהרט צו מיין פּלאַץ.

און ווידער האָב איך גענומען קוקען דורכן פענסטער פון מיין וואַגאָן, און ווידער ווירבעלט פאַר די אויגען די כמורנע, נאַסע און איינטאָניגע לאַנדשאַפט — איין שטיק פלאַך־לאַנד, אַה, א בערגעל, ווידער פאַרם־הייזער, ווידער ווייסע פענסטער, רויטע דעכער, פאַרמערישע שטאַלען, מיט רויטע טירען, שוואַרצע האַלב־איינגעפאַלענע חורבות... און אָט איז די באַהן דורכגעפאָהרען מיט אַן אומפּעטיגען געפילדער איין דאָרף, א צווייטען, איין סטאַציע און נאָך איינע, האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף א פּאָר מינוט אין פילאַדעלפיע און דערנאָך זיך איינגעכאַפּט און ווייטער מיט איינגענעם אימפּעט און געדולדער.

דורכגעלייענט איין צייטונג און נאָך איינע; פאַרענדיגט א בוך, וואָס איך האָב אָנגעהויבען צו לייענען אין שטאָט; די באַהן איז צוגעקומען צו וואַשינגטאָן.

מיר זענען אַריין אין עס־וואַגאָן, א מוראַדיגער יקרות. מ'זעצט זיך ביים טיש. פאַר א שמעק — א רענדעל. פאַר א לעק — צוויי רענדלעך. ווער שמייסט נאָך ווען מאַכט עפּעס אָפּעסען — פרעגט שוין נאָר נישט!...

הקיצור, א סך באַצאָהלט און ווייניג געגעסען. דערפאַר אָבער טרייסט מיך מיין ווייב, אַז פון אַזא עסען וועל איך דעם מאָגען נישט פאַרדאַרבען.

נאָכדעם ווידער אין וואַגאָן און באַטראַכט ווידער מיינע מיטפאָהרער, נייע פאַרשוינען זענען אונטער דער צייט צוגעקומען, איצט זעהט מען אויך מעהר קריסטען.

דער רעגען אין דרויסען האָט אויפגעהערט, און די לאַנדשאַפט, וואָס טראָגט זיך פאַרביי די פענסטער פונם וואַגאָן, האָט זיך אויך געביטען.

די מאַמע וואַרט אויף מיין בריוו

פון אברהם לעוו

(מיין מאַמען אין ווילנאַ — א מתנה)

ס'איז מיין מאַמע אַלט שוין, אַלט אַזוי.
ס'איז מיין מאַמע מיד שוין, מיד און גרוי.

גייט מיין מאַמע איינגעבויגען שוין דעם קאָפּ
און די אויגען איהרע איינגעגראָבען טיף.
בייגט איהר קליינער גוף זיך אויף אַראָפּ . .
וואַרט די מאַמע אויף מיין בריוו.

גייט דער בריוו־טרעגער די שטוב פאַרביי,
לויכטען קנעפּ פון אָפּגעפוצטע שטיקלעך בליי —
גייט מיין מאַמע, שאַרבענדיג מיט שוואַכע טריט אַרויס,
בלייבט פאַרבויגען שטיין, ווי א ווערבע, לעבען הויז,

פרעגט דעם בריוו־טרעגער מיט ציטערדיגען קול:
— „טראָגסטו נישט א בריוו פון זוהן מיינעם פון ארץ־ישראל?"
ציטערט שוואַך אַזוי ביי איהר דער לינקער פּיס —
„טראָגסטו נישט פון מיזיניקעל א גרוס?

„לאַנג שוין ווי איך ווייס ניש וואָס ער מאַכט און וואָס ער טוט"...
שטיקט א טרעהר איהר ווייגענדיגען קול.
נעהמט דער בריוו־טרעגער אַראָפּ די הוט,
צוילמט איבער זיך דריי מאָל:

— באָבע, ניין, איך האָב איצט נישט קיין בריוו.
מסתמא שרייבט ער נאָך דיין קינד. געוויס
וועט מיט דער נאָהענסטער שיף

אָנקומען פאַר דיר א גרוס.
בלייבט די מאַמע שטיין שוין מיט אַראָפּגעלאָזטע הענט;
שמייסט דער ווינט א גרויען לאָק אין איהר געזיכט;
וויינט אויף איהר איהר פון צער דאָס העמד;
צינדט איהר הייטאָג אָן זיך ווי א ליכט;
איהר אייגען לייב געוואָרען איז פאַרפרעמדט . . .

פאַלט אַראָפּ פון אויג ביי איהר אַ טרעהר,
ווי פיפאַלט אַ געלער בלאַט אַראָפּ אין האַרבסט פון בוים —
ס'איז אומעטיג איהר איצט אַזוי און שווער.
פרעמד און פוסט איז איהר די היים . . .

פאַלט אַראָפּ פון אויג ביי איהר א טרעהר, —
פאַלט איהר טרעהר אויף מיר ווי א גרייסע זינד;
נאָר ס'ווייס די מאַמע נישט ווי שווער,
ווי אומעטיג עס איז איהר קינד.

ס'ווייס די מאַמע נישט, — דאָך קלעמט איהר מאַמע־האַרץ,
זאָגט איהר אָן א געפאַהר;
גייט זי שטיל אַריין אין שטוב צוריק און וואַרט,
ווי א פאַרמשפּטער וואַרט אויף זיין גזר . . .

ס'איז מיין מאַמע אַלט שוין, אַלט אַזוי,
ס'איז מיין מאַמע מיד שוין, מיד און גרוי,
און די אויגען איינגעגראָבען איהרע טיף — — —
וואַרט די מאַמע אויף מיין בריוו.

פּתח־תקוה.

וועגן מענדעלע

ש. ניגער'ס מענדעלע-בוך

פון ש. ראזענפע

ביי די אומות־העולם איז עס קיין נייעס נישט, אז א שרייבער זאָל ארבייטן צענדליגער יאָהרען אויף איין טעמע. און ביי זיי איז עס אויך קיין נייעס נישט אז איינער זאָל זיך צעהנדליגער יאָהרען פארנעהמען מיט פאָרשען דאטען, שטודירען טעקסטען, זוכען און געפינען דאָקומענטען, און אזוי ארום שאפען און ארויסברענגען מאטעריאלען פאר א גענויער, אביעק־טיווער ביאָגראפיע — מעג עס זיין פון א שרייבער, א קינסטלער, א פאָליטיקער, צי פון א געלערנטען. גע־נוג אז זיין לעבען און ווירקען האָט געהאט א ווערט פאר זיין צייט, וואָס באטייט שוין ממילא: „אויך פאר אלע צייטען".

אָבער ביי אונז — סיי אין דער העברעאישער לי־טעראטור און סיי אין דער יידישער — ווייסט מען כמעט נישט פון אזוינע מיני ארבייטען — וועגען וועמען אויך — וואָס זאָלען געשריבען זיין מיט אזא פינקטליכקייט, אז עס זאָלען זיך פאָדערן לאנגע יאָהרען, כדי זיי צו דער וועלט צו ברענגען.

איך זאָג „כמעט נישט" — ווייל אין דער הע־ברעאישער ליטעראטור האָט ראובן בריינין יאָ גע־פרובט צו שאפען אזוינע מיני ביאָגראפיעס. זיינע ביאָגראפיעס פון פרץ סמאָלענסקין און נאָכדעם פון אברהם מאפו זיינען אזעלכע פרובען. זעהר געלונגע־נע פרובען. אָבער די מאטעריאלען, וואָס זיינען פאר־האן און האָבען געזאָלט דינען און באנוצט ווערען פאר די ביאָגראפיעס, זיינען ווייט נישט איינגאנצען אויסגעשעפט געוואָרען. בריינין האָט אויך געפרובט צו שרייבען די ביאָגראפיע פון הערצל'ן, מיט א ברייטען פארנעהם, האָט ער אָבער אָט די ארבייט — ווי ווייט מיר איז באקאנט — נישט געענדיגט.

אפילו די גרעסטע אונזערע האָבען נישט זוכה געווען צו קיין אויספיהרליכע, גענויע ביאָגראפיעס, געבויט אויף אויסגעפאָרשטע מאטעריאלען, אפילו שלום־עליכם נישט. אפילו נישט אחד־העם.

ארטיקלען, שטריכען, ערהאינערונגען — אלץ זאַ־כען, וואָס קאָנען אמאָל דינען ווי מאטעריאל פאר אן אויספיהרליכער לעבענס־ און טעטיגקייטס־באשריי־בונג — דאָס קאָרגט מען פאר קיינעם נישט, אָבער מיעהר ווי דאָס, האָט מען אפילו פאר די גרעסטע נישט געגעבען.

דורות גאנצע האָבען געלעבט, געקעמפט, געווירקט און.... פארשוואונדען און קיין אויספיהרליכע, ווי־סענשאפטליכע, אויף פאקטען געבויטע און דורך פאַק־טען באגרינדעטע ביאָגראפיע, האָבען מיר נישט אפי־לו פון קיין איינציגען, וואָס האָט אין יענע דורות געלעבט און געווירקט. אפילו אזא ריז, ווי יהודה לייב גאָרדאָן, דער מעכטיגסטער און ווירקזאמסטער פון דער גאנצער השכלה־עפּאָכע, האָט נישט זוכה גע־ווען צו קיין אויספיהרליכער ביאָגראפיע, אָדער פינקט־ליכער לעבענס־באשרייבונג, אפילו צו זיין הונ־דערטסטען געבורטסטאָג, וואָס איז אויסגעפאלען מיט עטליכע יאָהר צוריק, איז אזא ביאָגראפיע זיינע נישט געשאפען געוואָרען.

דעם ערשטען ביישפיל פון אן אויספיהרליכער, אויף אויסגעפאָרשטע מאטעריאלען באגרינדעטער און וויסענשאפטליך געבויטער ביאָגראפיע, איז באַ־שערט געווען מענדעלי'ן צו זיין הונדערטסטען גע־בורטסטאָג. און געשריבען האָט זי אונזער אָנערקענ־טער ליטעראטור־קריטיקער און ליטעראטור־פאָרשער ש. ניגער. *)

ער איז, דוכט זיך, דער ערשטער אין דער יידישער ליטעראטור, וואָס האָט באוויזען די גוטע פעהיגקייט אנצוהאלטען א טעמע פון גאנצע פינף־און־צוואנציג יאָהר; זי באהאנדלען פון פארשידענע שטאנדפונק־טען; זי ארויסלאָזן פון קאָפּ, און ביי דער מינדסטער געלעגענהייט ווידער זיך אומקערען צו איהר. קיין מינוט וועגען מענדעלי'ן איז איהם נישט ווערטלאָז, קיין וואָרט נישט צופיל אָדער אומבאדייטענד. אלץ וואָס קומט צו דער האַנט וואָס האָט א שייכות צו מענדעלי'ן אויף וועלכען געביט אויך, האָט ער געזא־מעלט, געפרובט און באטראכט און ליכט פון די מא־טעריאלען, וואָס זיינען פריהער שוין געווען געזא־מעלט, און אויך פארקעהרט: די מאטעריאלען, וואָס זיינען פריהער שוין געזאמעלט, ווערען אויפסניי באַ־טראכט אין ליכט פון דעם נייעם מאטעריאל.

אזוי בנוגע יעדען פרט פון מענדעלי'ס טאָן און שאפען, און אזוי בנוגע זיין טאָג־טעגליכען, וואָכעדי־גען לעבען, אנגעהויבען פון זיינע יונגסטע קינדער־יאָהרען און ביז זיין טיפען עלטער, יעדער טאָג אין מענדעלי'ס אנטוויקלונג, יעדער אויפגאנג פון שטאַפּעל צו שטאַפּעל, פון איין אַרט שרייבען צום אנדערען, פון העברעאיש צו יידיש און פון יידיש צו העברע־איש — אלץ ווערט אונטערשטראָכען, אויסגעטייטשט און מיט פאקטען ערקלערט.

אָט אזוי איז ניגערס גאנג קאָנצענטרירט גע־ווען אויף מענדעלי'ן און זיין מערקווירדיגער פיעל־געשטאלטיגקייט, אין א משך פון גאנצע פינף־און־צוואנציג יאָהר.

כדי אנצוהאלטען אזא „זעלבסט־פארשקלאפונג" א גאנץ פערטעל יאָהרהונדערט, איז נויטיג צו האָבען נישט בלויז די העכסטע מאָס אכטונג, נאָר אויך די טיפסטע ליבע צו דעם מענשען, צו וועמען מען איז אזוי איבערגעגעבען; מען מוז האָבען די איבערציי־גונג, אז יענער איז ווערט מען זאָל איהם אוועקשענ־קען דאָס טייערסטע וואָס א קולטור־מענש פארמאָגט: זיין צייט, און צו איהר — זיין גאנצען דענק־אפּאַ־ראט, אויף אזא לאנגער צייט; מוז מען זעהר הויך שאַצען דעם איינפלוס פון דעם מענשען אויפ'ן לע־בענסגאנג פון זיין דור און זיין תקופה, אויב נישט נאָך ווייטער...

און אזא איז אויך ניגערס פארהאלטען צו מענ־דעלי'ן. און ער באמיהט זיך כסדר צו באווייזען, אז מענדעלי פארדינט אזא פארהאלטונג — ווייל ער איז דער מעכטיגסטער זייל פון דער יידישער שפראך; דער גרויסער קלאסיקער פון דער יידישער ליטערא־טור און דער גרויסער ליבהאָבער פון אָרימען, פאר־ווילדעטען און געהעצטען יידישען פאָלק.

דערפאר גיט אונז דער אויטאָר אזוינע אויספיהר־ליכע ידיעות וועגן אלע מאָמענטען אין מענדעלי'ס לאנגען לעבען. דערפאר האלט ער עס פאר נייטיג אונז צו באקענען מיט אלע ליידען און פריידען, נצ־חונות און ערפאָלגען, דורכפאלען און פארפעהלטע האָפענונגען; דערפאר באקומט איהר אין ניגערס בוך צו זעהן מענדעלי'ס גאנצען שטייגער לעבען: זיצענ־דיג אין שטוב, צי שפאצירענדיג אין וואלד אָדער פעלד; זייענדיג פאר זיך און צווישען מענשען; ווי ער מאכט קונצשטיק אין וואסער צו 60 יאָהר, און ארטיסטישע שטיק ביים פארלייגען צו 90.

ניגער גיט־אָן דעם ציל, וואָס ער וויל דערגריי־כען מיט זיין בוך. ער איז צווייערליי: ערשטענס, איי־בערצוגעבען דעם לעזער דאָס בילד, וואָס ער האָט זיך געשאפען פון מענדעלי'ס לעבען. זיינע געזעל־שאפטליכע און ליטעראַרישע איינטוואוּנגען. און די שייכות וואָס איז דאָ צווישען זיין לעבענס־געשיכטע
און זיין געזעלשאפטליך־ליטעראַרישען שאַפ
צוווייטענס, אויפצודעקען די אונבאַאנטוויקלט
דער אויפפאסונג, וואָס איז לעצטענס פּאָפּולע
רען, אז דעם ייִדענס סאָציאַלער ראַדיקאַליזם
זיך נישט מיט זיין קולטורעלען טראַדיציאָנ
און אז זיי שטאמען פון צוויי גאר פארשיד
ריאָדען אין דער געשיכטע פון זיין קינסטל
אנטוויקלונג, ניגער באמיהט זיך אויך צו ב
אז מענדעלי מוכר־ספרים האָט אין משך פון
גאנצען לעבען פאראייניגט אין זיך סאָציאַל
פערישקייט מיט „שעפערישער טריהיות (?)
שה — נישט פיהלענדיג קיין סתירה צוויש

מילא דאָס, וואָס מענדעלי אליין האָט נ
פיהלט קיין סתירה צווישען זיין „סאָציאַל
רישקייט" און „טריהייט צו ירושה", איז נ
ראיה נישט, אז אזא סתירה האָט אָביעקטי
מאקע נישט עקזיסטירט, אָבער אין פאקט א
ניגער געדענקט. וואָרים מענדעלים מין
קייט (אויסגענוממען „די קליאַטשע") מיט ד
העלי־מאקסעם, קליינע מענטשלעך א.ד.ג. אין
געווען אזא, וואָס איז נישט געשטאנען א
סתירה מיטן „קולטורעלן טראַדיציאָנאַליזם או
דייט צו ירושה". דער פרימסטער רב וואלט
אויפגענומען און פיהרען אזא קאַמף. איז געו
קע רבנים, וואָס זענען געווען אזוינע „סאָציאַ
פער", ווי מענדעלי איז געווען, און אפילו ד
ווי ער, נישט אויפן וואנס און אנצוהערנ
זויינע זענען געווען (כדי נאר א פאר צו דער
רבי מנשה אליעזר, דער קעלמער מגיד, רבי
פיימער סלוצקער רב א.א.

דערפאר איז אָבער ניגערן געלונגען „אין
געבען דעם לעזער דאָס בילד וואָס ער (ניגער
זיך געשאפען פון מענדעלי'ס לעבען און אויפ
הגם נישט תמיד אָהן אביסעל הקירה און
פלפול און אביסעל אנגעצויגענקייט, אין אזוינ
לען מאכען ניגערס רייד דעם איינדרוק פון א
לאָגעטיק, אום יעדען פרייז... איהר זעהט ה
שיינפערליך, אז דאָ קומט עס אָן דעם אויטאָר
זעבליך דערויף, צו שיצען מענדעלי'ן פון א
עס־איז אומגינסטיגער (פאר מענדעלין) איי
שונג אין א וועלכען־עס־איז פרט... כדי נישט
לאזען דאָס מינדעסטע שטויבעלע זאָל פאלן
די „כתרי כהונה" פון אונזער ליטעראַרישע
שען און קינסטלעריש־קלאסישען כהן־גדול.

---

*) ש. ניגערס מענדעלי מוכר ספרים. זיין לעבען, זיינע געזעלשאפטליכע און ליטעראַרישע אויפטואונ־גען. מיטעל־מערב ראיאָן יידישע קולטור־געזעלשאפט ביכער־אויסגאבעס, פאַרלאַג ל. מ. שטיין, שיקאַ־גאָ, 1936.

כ'האב געהאט המנ'ס מפלה!..

אדער: נייע מגילה־העלדען...

פון י. אבערזשאנעק

א טייערע זאך דאָס ביסעל משקה.. אביסעל משקה מאכט פארגעסען אין אלע צרות, אז מ'כאפט אריין א גלעזעלע משקה ווערט מען אן אנדערער מענש, דער „אנדערער מענש" דארף דאך אויך אביסעל משקה, טרינקט מען אזוי לאנג ביז עס גייט פון טעפּעל אין קעפּעל און אז ס'איז נכנס יין איז דאך, יצא סוד, וועל איך אייך טאקע דערציילען, וואָס פארא באגעגע־נישן איך האָב נעכטען, פורים, געהאט:

נאָך קיינמאָל האָב איך מיך נישט געגרייט צו פיי־ערען די פורים־סעודה ווי דעם היי־יאָהריגען פורים. אויף צו להכעיס אלע אונזערע שונאים און אונטער־דריקער, האָב איך איינגעקויפט דאָס אמתע ביסעל יין, פארטרונקען די צרות, פארגעסען אין אלע רדי־פות און גזירות וואָס שיטען זיך אויף אונזערע קעפּ פון אלע זייטען.

נאָך דעם ערשטען גלעזעל, האָב איך באלד איינ־געגאָסען א צווייט גלעזל, און ווען כ'האָב גע־טרינקען לחיים מיטן דריטען, זאָגט צו מיר מיין יודענע:

— הארש בער, דו פארגעסט ווי דו האלטסט? דו האסט פארגעסען, אז דו האסט א „טשישניע־ניע", אז דער דאָקטאָר הייסט דיך נישט טרינקען?

— יודענע, היינט איז פורים, היינט איז א מצוה צו טרינקען „עד דלא ידע"...

— לחיים, מרים גיטעלע, איך טרינק פאר די שלשה אבות.

ביים פערטען גלעזעל האָט זי מיך געפרעגט:

— פאר וועמען טרינקסטו איצט?

— פאר די ארבע אמהות. אזוי האָב איך שוין איך האָב געטרינקען געדענק איך נישט, ווייל... ס'. ששה סדרי משנה, פאר שבעה ימי שבתא, פאר שמונה ימי מילה, פאר תשעה ירחי לידה, פאר וועמען נאָך איך האָב געטראָגען געדענק איך נישט, ווייל... ס'־איז מיר געוואָרען וואַרעם אין די ביינער, ס'האָט א דריי־געטון אין קעפּעל, די אייגען זענען צוגעפאַ־לען און פלוצים... א גאסט. א יוד א הדרת פנים, מיט א לאנגער שניי־ווייסע באָרד.

— ברוכים הבאים — האָב איך געזאָגט — ווער זענט איהר?

— מרדכי —

האָט דער ייד געענטפערט.

— מרדכי? וועלכער מרדכי?

— דער אמתער מרדכי.

— מרדכי הצדיק?

— יאָ. דאָס בין איך.

— איהר, מרדכי הצדיק ביי מיר אין שטוב? א טייערער גאסט. זיצט ר' מרדכי. גוט וואָס איהר זענט געקומען. איהר זענט געקומען אין דער ריכ־טיגער צייט. אוי, ר' מרדכי, זענט איהר איצט נויי־טיג. מיטן לעבען דארף מען אייך. מיט ליכט קוקט מען אייך אויס. איהר, ר' מרדכי זענט דער איינ־ציגער, וואָס וועט זיך אָפּרעכענען מיט די המנ'ס.

— עך... האָט ר' מרדכי געקרעכצט — ס'איז ליידער איצט נישט דאָס וואָס ס'איז געווען אמאָל אין אחשורוש'ס צייטען. דאמאָלט האָב איך געהאט צו טון מיט איין המן, מיט איין צורר־היהודים וואָס האָט געשריגען „להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים" היינט זענען אנדערע צייטען, המנ'ס אין די טויזענ־טער. אויף שריט און טריט באגעגענט ער זיי. איין המן שרייט „להרוג", קומט דער צווייטער און זאָגט: פון „להרוג" האלט ער נישט — פון „לאבד" — יאָ...

— נו, ר' מרדכי, וואָס רעכענט איהר צו טון? וואָס פאר אן עצה איז דאָ?

— נישט געזאָרגט האָט ר' מרדכי געענטפערט. רוח והצלה יעמוד ליהודים . . . זיי דיך נישט מצער, הארש בער, לאָמיר טרינקען לחיים.

— לחיים, הארש בער.

— לחיים, ר' מרדכי.

מרדכי האָט זיך הארציג געזעגנט. און ווי נאָר ער איז ארויס, קומט אריין א צווייטער גאסט: א פאר־שוין מיט א ברוין העמדעל מיט א „צאַצקע" אויפן ערמעל. מיט קורצע שווארצע וואָנסעלעך, ציהט אויס די האנט, און גיט א געשריי:

— הייל!

קוק איך איהם אָן, יעם „גאסט" און ענטפער איהם:

— איך זאָל דיך הײלען? הייל דיך אליין. דארפסט טאקע א רפואה ביזט נעבעך געריהרט אויפן „של־ראש".. זאָג זשע מיר, יונגערמאנטשיק ווער ביזטו און פון וואַנען קומסטו?

— המן —

איז מיין נאָמען. איך קום דירעקט פון בערלין.

— המן? דאָ ביי מיר אין שטוב? צו וואָס ביזטו אהער געקומען, און וואָס פארלאנגסטו פון מיר?

— איך בין געקומען, אויספיהרען מיין „פּראָ־גראם". מיין „אחשורוש" האָב איך פאריאגט, און קיין מרדכי'ס זענען היינט אויך נישטאָ...

— האסט א טעות, המן. מרדכי איז יאָ דאָ. ער איז נאָר וואָס דאָ געווען.

— וואָס? מרדכי לעבט נאָך? — האָט ער אויס־געשריגען מיט כעס.

— יאָ, יאָ, מרדכי לעבט און דו וועסט מיט גאָטס הילף האָבען המנ'ס מפלה...

— „יודע פערעקע" דאָט ער א געשריי געטון, פארקלאַפּט די טיר און אנטלאָפען.

— הארש בער — איז מיין יודענע אריינגעפא־לען אין שטוב, — א פריצה איז געקומען, זי זאָגט אז זי מוז דיך האָבען.

— א פריצה? וועגען וואָס?

— כ'ווייס נישט, זי רעדט עפּעס וועגען.... זאַחעס...

— וועגען וואָס?

— וועגען זאַחעס. זי וויל, זאָגט זי, זיך בעקענען מיט דיין....

— מיט מיין וואָס?

— מיט מיין מייטונג.

— ווער מיר מייגונג? וואָס מיר פריצה? וואָס מיר זאַדעק? וואָס בעלעבעטשעסט דו? און אזוי ווי איך רעד מיט מיין יודענע, קומט אריין א פערשווינטע א פעטליוויגע פריצה.

— „סקיעם מאם פּשיוּמנאָשטש?" — פרעג איך די פריצה.

— „מאם האָנאָר.

זרש יעסטעם.

כ'האָב אייך געוואָלט פרעגען פאניע הארש בער, „יאק טא זארקאָווא ספּראָווא שען פּשידסטאָוויאַ"?..

— זארקאָווא ספּראָווא? וואָס פאר א זארקאָווא ספּראָוועס האָט איהר צו מיר? פּשעפּראַשאַם, האָב איך געזאָגט, איך פארנעהם מיך נישט מיט דעם פאך, דאָס איז דאָך אייער „ספּעציאַלנאָשטש". האָט זיך די פריצה „אָפּראָזשעט" פון מיין „פּשיענטשע" און איז אוועק אָהן א זייט געזונט.

די פריצה איז ארויס און עס קומט אריין א צווייטער פּאַרשוין. מיט א שטיפּען „בעטער" אויפן קאָפּ מיט א פּאָר נארישע ברילען אויף דער נאַ—רישער נאָז. מיט א טעקע אונטערן אָרעם. קוק אָן דעם „פּאָר־טרעט" פרעג איך איהם:

— ווער זענט איהר?

אדוואָקאַט ויזתא.

— אהא, טאקע זעהר פּאַדאַבנע. ויזתא אויסן אויג. וועגען וואָס ביזטו, פאניע ויזתא געקומען צו מיר?

— איך זאמעל מאטעריאל וועגען די „זשידאָ־קאָמונא" — האָט ער געשמועסט, און בעת מעשה געגאנווערט פון מויל.

— פאניע ויזתא, אפשר געבען דיר א גאנווער־שערצעל?

— פון זשידאָוו נעהם איך נישט! — האָט ויזתא מיט כעס געענטפערט.

— פאניע ויזתא — האָב איך געזאָגט — מיר מאכסטו אויך קוקוריקו? דאָס קענסטו דערציילען דיינע ברידער, די בני המן, אָבער מיר וועסטו אזעלכע באָבע־מעשיות נישט דערציילען, איך ווייס, אז יודען זענען ביי דיר טריף אָבער יודיש געלט איז כשר. זאָג מיר בעסער, ויזתא'לע, וואָס זוכסטו עס אזוי אין די הויזען־קעשענעס?

— דעם

„מרדכי־קלאפּער"

— א מרדכי־קלאפּער? דו מיינסט אוודאי דעם המן־קלאפּער!

— ניין, נישט דעם המן־קלאפּער, ביז איצט האָט איהר געהאט המן־קלאפּערס, און יעדען סוכות צום סדר געקלאפּט המנען...

— אוי, ויזתא, דו ביזט דאָך געוואָרען א גאנצער „למדן". פון וואנען ווייסטו אז סוכות צום סדר קלאַ־פּען יודען המנען?

— הע, הע, „יאָ ווּשיסטקאָ וויעם", געווען אויף טשעמשאָקס רעפעראט... יאָ, ביז איצט האָבען יודען ג'האַט המן־קלאפּערס, איצט האָבען מיר — מרדכי־קלאפּערס. אי, קלאַפּט מען! מ'קלאַפּט נא פּראַווא אי
נאַ לעוואָ"...!
זעהענדיג דעם „מרדכי־קלאפּער" אין
האנט, האָב איך פּעציטערט פון שרעק, אן
מיך האָפּאַלען, א קשיא אויף א מעשה,
ויזתא קאָן איינפאלען, ויזתא איז פעהיג צ
ווען ער איז ארויס, האָב איך לייכטער אָפּגע
א שטיין איז מיר אראָפּ פון הארץ, און האָב
סען שפת גומל צי בענטשען.

דערפאר האָב איך נאָך ויזתאס וויזיט נש
אנגענעהמען גאסט, א טייערען ליבען גאסט.

די טיר האָט זיך לאנגזאם געעפענט און
זיך באוויזען א וואונדערשיינע יונגע פרוי, א
סע, א הויכע מיט פעך־שווארצע האָר ווי
גרויסע שווארצע ברענענדיגע אייגען, א בליק
צוויי שנירלעך ווייסע ציין ווי פערל. קוקענדיג
איהר מאַיעסטעטישע פיגור, איז ביי מיר אָפּגע
געוואָרען דאָס לשון. כ'האָב קיין וואָרט נישט
קאָנט ארויסריידען, דאָך האָב איך מיך געש
און געפרעגט:

— ווער זענט איהר, ליבע פרוי?

אסתר

— אסתר? — דאָב איך מיט שמחה א
געטון. מיין טייערע, ליבע מלכה, זעצט אייך.
אייך באַוועס, איך האָב איהר געהאָלפען א
דעם מאנטעל, און ווען איך האָב באַריהרט
שניי־ווייסע הענטעל, האָט מיך א חיץ ארומ
ס'איז מיר געוואָרען שטאַרק „דושנע". כ'הא
פיהלט, אז איך וועל דער־מיטיקט ווערען... א
קייט, אזא גאסט, אזא טייערער. ליבער גאסט
זיצט מען אזא גאסט? ווי גייט מען זיך או
אזא גאסט? פון גרויס שמחה האָב איך
פּאטשען מיט די הענט:

— טייערע אסתרל! הייליגע אסתרל!
מלכה מיינע! דו שיינסט דאָך ווי די זון אין
די ביזט די איינציגע טרייסט אין מיין פארח
לעבען!

* * *

ווער ווייסט, ווי לאַנג נאָך איך וואָלט מיך
געפרייט מיט אסתר המלכה, ווען נישט מיין
וועלכע האָט מיך איבערגעוועקט:

— הארש בער — האָט זי געמאכט יעלות
ווייס איך שוין אלץ!... איצט ווייס איך שוין
וואָס דו קומסט לעצטענס אהיים נאָך האלבער
איצט ווייס איך שוין אלץ... שוין זאָלסטו מיר
ווער ס'איז דאָס „אסתרל". וואָס שיינט אזוי
זון אין הימעל? שוין זאָלסטו מיר זאָגען וואָ
איז דיין קראַסאַוויצע, דו הערסט? טאַמער נישט
איך דיר דאָ באַלד אויסשפּילען, אז ס'וועט
רען פינסטער פאר די אייגען — דו הערסט

איך האָב מיך גענומען פארענטפערן, דאָ
פארדאָפּנע פון דעם חלום. און קוים ס'איז מ
לונגען איהר צו איבערצייגען, אז איך בין
די נשמה שולדיג. אז דאָס איז נישט קיין „
מילאַשטש" נאָר אסתר, אונזער אסתר המלכה.

אזא צרה איז דאָס מיט די ווייבער. טאָמער
איך געהאט אן „אָקאַזיע" צו כאַפּען א שמוע
אונזער אסתר'ל, האָט זי דאָס מיר נישט
פארגינען.

נישט פּשראַכט זאָלען זיי ווערען, די וויי

שיבת ציון

קאפיטעל פון ראמאן פון יודישע אימיגראנטען אין אמעריקע „גלות“

פון פרץ הירשביין

— 1. —

אין גרויסען גאסט־צימער ביי די סטאנס אויף
טער וואשינגטאן זענען געווען פארזאמעלט א פאפ־
הן אויפגעקומענע יידישע תושבים. געקומען זענען
חשובע לייט אויף דער שתדלנות פון דניאל לוריא
ר צוליב חשיבות פון ענין האט ער די אסיפה גע־
ען ביי דער רייכער שוועסטער, ביי קעראלאין
אן.

ס'איז געווען א חנוכה אייפערנאכט; א פאסיגע
ארומצורעדען דעם שיבת־ציון חוב וואס האט זיך
ראגען דורך דער יידישער וועלט אין פאגראמען־
ר, און אין איטאליענעם מיט די יידישע וואנדערער
רמיטאגען געווארען אין דער נייער היים.

לעאנארד סטאן, דער דערפאלגרייכער מאנופאק־
העמדער־פאבריקאנט, וואס איז מיט קאפ לייב־
לעבען געווען איינגעוויקעלט אין זיינע ביזנעס, א
ארק באהערעווהיגטער, ווען ס'איז געקומען צו זיינע
שעפטען, האט אין יידישע ענינים אויף אליין מסכים
וען וואס זיין שוואגער, דניאל לוריא, האט איהם
פטעווייזען אין שייכות מיט שיבת ציון. וויפיל
אל לוריא, האט געראטען צו געבען — האט ער גע
גט און געגעבען. דניאל לוריא האט שוין געזעהן,
לעאנארד סטאן, דער אמאליגער לייבעל חלפין, זאל
ען בויר־רחבה.

אינצטער אויך איז לעאנארד סטאן געזעסן צווי־
די געסט א שווייגענדיגער. דער קאפ אויפן קור־
האלז האט אפילו קיין חשק נישט געהאט ארויס־
ויבען זיך העכער, ווען א שטארק ווארט האט זיך
יסגעריסען ביי איינעם פון די געסט.

הוימיש האט זיך געפיהלט דניאל לוריא; ער האט
אנג געגעבען, די געסט זאלען פון צייט־צו־צייט
מען עפעס אין מויל, און היימיש האט זיך אויך
יהלט א נאהענטער פריינט פון די סטאנס, דער
ער־געווארענער אמאליגער שניט־קרעמער וואס איז
געווארען פאר די צוואנציג יאהר אין לאנד א דער
רייכער פאבריקאנט פון פרויען־בלוזען — מיס־
ר מייקעל האכבערג. א בלאנדער ייד מיט א גלאנצי
ליסינע, וואס איז פארקאפען ביז צו דער פאטיל־
ת. האכבערגן איז געלונגען צו פארבעטען צו
אסיפה דעם ציוניסטישען מטיף — שמואל מיר־
, האלב דרשן און האלב וועלטליכער רעדנער.

ער שמועס האט זיך געוויקעלט ארום דר. הערצלס
ט; מחמת הזעם, וואס אין אמעריקע זענען פשוטע
ן פארפיהרט געווארען פון די ארבייטער פיהרער;
ן עהרליכע האבען דעם „ולציון עירך ברחמים
ב“ פארביטען אויף א קאמף פאר אן אכט שעה'־
ן ארבייטסטאג, און מעבערע לויגען.

ר' שמואל מירמאן, א מענש אין די מיטעלע יאה
מיט א פיין פארשוירען דויטליך בערדעל און טריגע
ען, מיט א קאפעל אויפן קאפ, האט געהאט נער
, ער האט געזופט ארץ־ישראל וויין און פארבי־
סען מיט קארטאפעל־לאטקעס, וואס א בלאנדע דינסט
אין א ווייסען פארטוך האט אלעמאל צוגעבראכט
און אגב אנגעשטעלט אן אויער צום שמועס, ווען עס
איז ארומגערעדט געווארען דער מצב פון יידען אין
רוסלאנד.

— ווען אונזער פרעזידענט זאל מיטן פוילן מויל
א זאג טון די רוסישע חזירים, ווי זאלען צהרה לא־
זען יידען, וואלט זיך געהאלפען, האנדעל־שמאנדעל,
געווארען החוועלט אין א קאפ־מענש, ער האט גע־
קאנט פארשטיין, און מיט מליצה פיהרט מען ביי באר
שערבשוקעס נישט אויס.

— איך זאג מיר מינם, יידען ביז אויגעם, ווי
אין אמאליגען שפאניען, האבען זיך געראטעוועט צור־
טויפגענומען, ארויס פון ראסיי, און אפטרייסען דעם
רוסישען שטויב פון די פיס; וואלט זיך כאם גע־
באטט, אז יידען האבען פאר איהם געבראכט מזל־
ברכה.

— ליידט זיך נישט קיין פינקעלעך און בוזים
אריין; אין די וואשינגטאנער הויכע פענסטער וויל
מען, ס'זאל שוין נעהמען א סוף צו דער יידישער
בהלה. מ'האט שוין דא צופיל יידען. איך זאג אייך,
אז וואס צופיל איז איבעריג.

דאס לעצטע האט געזאגט דער האלבער דייטש,
א מהוקנער שמאל־פנימדיגער ייד פון קורלאנד, מיט
א שווארצליכער שפיציג פארשוירען בערדעל, — א
פאבריקאנט, ער האט געקוקט צו ר' שמואלן, און
באמערקט, אז יענער שמייכעלט און שאקעלט מיט
דעם קאפ אויף נייך.

— וואס מיינט איהר, ר' שמואל מירמאן, כ'וויל
טאקע הערען וואס איהר האט צו זאגען — האט
דער פאבריקאנט אנגעטרייסנגיג געפעטען.

— און תהילים שטייט: „גפן ממצרים תסיע“—
האט שמואל מירמאן רעדזשענדיג דאס ביסעל וויין
פון גלעזעל אפגעווישט באָרד און ליפען, און אנגע־
הויבען מיט די אויגען צום גאנצען טיש — פרעגט
דער מדרש אויף דעם: פארוואס זענען יידען בשעת
זיי זענען ארויס פון מצרים, פארגליכען געווארען צו
א ווייגשטאק? פונקט ווי דער ווייגשטאק, זאגט ווייי־
טער דער מדרש, ווען דער וויינגארטנער וויל איהם
אויסבעסערען, ס'זאלען אויף איהם וואקסען בעסערע
ווייגטרויבען, נעהמט ער און רייסט איהם אויס מיט
די ווארצלען און פלאנצט איהם איבער אויף א ניי־
עם ארט — אזוי האט דער רבונו של עולם יידען אר־
רויסגעצויגען מיט די ווארצלען פון מצרים און זיי
פארפלאנצט אויף פערציג יאהר אין דער מדבר. דאר
טען האבען יידען מצליח געווען; מחמת דארטען האר
בען זיי מקבל געווען די תורה — א ליכט פאר דער
גאנצער מענשהייט! איין קליינקייט, וואס האט פא־
טייט פאר יידען... קיין ארץ ישראל האבען זיי שוין
די תורה געבראכט א פארטיגע, איז דאך ווערט געו־
ווען דער גאנצער נסיון. מיט דעם כוח פון יענע פער
ציג יאהר לעבען מיר נאך ערד־היום. נו, האט מען
דעמאלט ארויסגענומען נאר א טייל יידען פון מצ־
רים? דאס גאנצע פאלק האט ער פארנומען; אפילו
ערב־רב האט זיך מיטגעשלעפט!

— זאל זיך אייך דוכטען, רבותי — האט ר'
שמואל מירמאן אויסגעהויבען זיין אביסעל הייזער
ריגער שטים — אז דער גלות ראסיי איז דאס איינציגע
ווי גלות־מצרים. און דאס אנטלויפען פון ראסיי קאן
פארגליכען ווערען צום אנטלויפען פון מצרים. איך
וויל, רבותי, נישט פארגליכען די פרייע אמעריקע צום
אמאליגען מדבר, מחמת דארטען איז געפאלען מן פון
הימעל, און דא פאלט נישט קיין מן פון הימעל פאר
די קינדער פון ישראל. קיין צווייטע תורה, קיין נייע
לוחות וועט מען דא יידען נישט געבען. אבער איר
הער־ווען, איידער־וואס דארפען זיך יידען דא איינ־
פלאנצען. אפשר וועט מאכען דער אויבערשטער הצל־
פען, אז אלע יידען וועלען פון ראסיי זיך אהער ארי־
בערשלעפען. דא איז דער ערשטער עטאפ זינט מ'איז
ארויס פון ראסיי. אפילו די, וואס זעען ארויס קיין
ארגענטינע און באזעצען זיך אויף דער ערד —
ס'איז אויך נישט מעהר ווי אן ערשטער עטאפ, א־
בער לא ינום ולא ישן שומר ישראל... ער וועט דא
יידען נישט לאזען איינשלאפען. איינאיינציג לאנד
האבען יידען, ווי איין גאט האבען יידען. און דער
אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, צי יידען זאגען עס
נאך, צי יידען האבען שוין פארגעסען, זאג איך אייך:
— ס'וועט נישט פארגעסען ווערען. ווער ס'לעבט דא
און זיין פטום און הארץ זענען געווענדעט צו ציון,
צו די ערשטע וואס אקערען שוין דארט און זייען, און
דיכטען־אויף די חורבות, טרייבען ארויס די שאקאר־
לען און פוקסען און לאזען די שכינה זאל צוריק אר־
אפנידערען — זיי ברייטען צו א היים און שטעהען
אויף דער וואך ביז די צייט וועט קומען. איהר קלאגט
אויף דער גרויסער אבידה, וואס דער
גרויסער פיהרער איז מעהר נישט מיט
אונז. ווי איז געווען אמאל, האט דען משה יידען
אריינגעפיהרט קיין ארץ־ישראל? ער האט זיי נאר אר
רויסגעפיהרט פון מצרים, יהושע האט די יידען אריינ
געפיהרט קיין ארץ־ישראל. ווער איז געווען יהושע?
ער איז געווען דער ווילען פון פאלק! דערפון איז
צו לערנען, אז אין דערוואכטען פאלקס־ווילען אר
ליין ליגט די גאולה. הערצל האט דעם יידישען גייסט
אויפגעוועקט, ער האט יידען ארויסגעפיהרט פון גיי־
סטיגען גלות, קיין ארץ־ישראל וועט דער פאלקס־ווי־
לען פיהרען ווען די אמתע שעה פון גאולה וועט קו־
מען. וואו איז ער איצטער, דער פאלקס־ווילען, רבותי?
אין אייך איז ער! איהר אלע. וואס האט זיך דא
פיין איינגעארדענט, דערגרייכט צו עשירות, און מיט
דעם א גוטען נאמען, צו אייך זאג איך: געדענקט,
אז אהער זענט איהר געקומען פון קנעכטשאפט, א־
הער האט אייך די השגחה מיט די ווארצלען אריבער־
געבראכט; פון דארטען אויסגעריסען און דא איינגע־
פלאנצט, ביז דער פאלקס־ווילען וועט אויך אויפהויי־
בען פון ארט. די אלע, וואס העלפען פון ווייטען אויפ־
בויען אונזערע חורבות, פלאנצען דארטען ביימער,
בויען הייזער און העלפען אויפלעבען אונזער הייר
ליגע שפראך — איז עס אסימן, אז אין זיי לעבט דער
ווילען פון פאלק, עס שלאפט נישט, עס דרעמעלט נישט
דער שומר ישראל. דער שומר וואס היט, אז יידען,
וואו זיי זאלען נישט פארטריבען ווערען, וואלען בליי־
בען יידען . . .

— 2. —

אין דער איטענער צייט, אין א זייטיגען צימער
איז געלעגען אויף א סאפע רעבעקא לוריא, זי האט די
ליפען געביסען פון בלוט, נישט ארויסצולאזען זיך
פאר די שטוב־לייט.

געפינען איהר איז געווען איהר שטיף־ברודער—
דר. לוריא און נישט געוואוסט ווי אזוי צו באהו־
היגען. ער האט ביי דער שוועסטער, קעראלאין סטאן
געוואלט אויסגעפינען וואס מיט רעבעקען איז געשען
איז קעראלאין פון העפליכקייט וועגען איצטער פאר־
נומען מיט די געסט, די דינסט האט שוין דער באלע־
באסטע איינמאל איינגערוימט אין אויער אז דר. לוריא
און רעבעקא זענען געקומען; זי איז שוין איין מאל
אין איילעניש אריינגעקומען אויספרעגען וואס ס'איז
געשעהן, אבער מ'האט זי תיכף אוועקגעיאגט.

קעראלאין האט דניאלן איבערגעבעטען אין א זייט,
איהם שטיל געבעטען, ער זאל אפקירצען די אסיפה,
מחמת מיט רעבעקען איז עפעס פארלאפען. צום סוף
האט קעראלאין נישט געקאנט אויסהאלטען, זי איז
ארויסגעקומען א צעשראקענע, און א צעשראקענע איז
געהויבען אויספארשען:

— פונוואנען, זכריה, האסטו זי געבראכט? שוין
דריי טעג, אז מען זוכט זי ארום... זאג מיר, רעבעקא,
וואו ביזטו געווען די גאנצע דריי טעג?

— זי איז צו מיר געקומען, זי וויל מעהר דא
ביי דיר נישט זיין.

ס'איז אריינגעקומען דניאל לוריא מיט א פאר־
וואורף:

— דעם האקומאר לוריא באטט עם גאנץ נישט אריינ־
צוקומען און הערען, וואס מען רעדט; האסט געהערט
וואס ער האט נאר וואס געזאגט?

דר. לוריא האט געשמייכעלט, און נישט געענט־
פערט.

— וואס זאגסטו צו איהר, דניאל... דאס איז דאך
רעבעקא! — האט קעראלאין א צעשראקענע געקוקט
צו איהר עלטערען ברודער.

— כוויל אבער וויסען פארוואס זכריה זיצט אין
אנדערען צימער; דא רעדט מען פון נאציאנאל פאנד
און ס'זיצט אזא עולם...

(סוף זומער)

אלטע לייט און קינדער

פון א קאפיטעל קינדער־פסיכאלאגיע פאר עלטערן און דערציהער

פון ד"ר ישראל רובין (תל־אביב)

נישט נאר: „פון אלט קען ווערען יונג“. נאר
ט: „פון אלט ווערט יונג“, און נישט אין זין
באקאנטען אויפטו פון דר. וואראנאוו און אנדע־
„יונג־מאכער“, נישט, הייסט עס, אין פיזיאלאגי־
נאר אין פסיכאלאגישען זין. דערביי דארף מען
שטימען אין אונזער צוזאמענהאנג די באגריפען
ט“ און „יונג“. אלט — הייסט: זעהר אלט,
65־יעהריגען עלטער, און שפעט, און העכער, „יונג“
שראמאל, הייסט „זעהר יונג“, פון דריטען, און עוד
פסיאהר און נידעריגער.

צווישען דאט די צוויי מעטריקאליש אזוי־פארשי־
און ווייטע עלטער־שטופען, צווישען דעם פאר־
אנהויב און סאמע סוף פון מענשליכען לעבען,
סטירט א גרויסע און טיפע ענליכקייט, כמעט
ענטישקייט פון פסיכאלאגישען שטאנדפונקט.

א שטיגער די פראפארץ, ריכטיגער: די דיס־
פארץ צווישען רעאליטעט־באגריף און פאנטא־
ביים אלטען מאן,, פונקט אזוי ווי ביים קליינעם
.

ווער ווייסט עס דען נישט, ווי אזוי פאר דעם
ד, דעם גאר קליינעם קינד, האט שטענדיג דאס
טאסטישע, דאס נישט־רעאלע און אפילו דאס אנ־
שאלע, א געוואלדיגען איבערגעוויכט איבער דעם
לען און אוממיטעלבאר־עקזיסטירענדע?

דער אלגעבליבישער עפיטעט פאר דעם אין פאנ־
זיע־היכלען תמיד שוועבענדיגען יוסף, יעקב
עס מחזיגיק: „הנה בעל החלומות באי“. איז
ת גילטיג פאר יעדען קינד, ווייל יעדעס קליינע
ד איז א שטענדיגער און אומפארגעצטער
ימער אויך אין זיין וואכיגען צושטאנד לעבט שטענ־
פעיקר מיט „נישט־עקזיסטירענדעס, נישט געפלוי־
טס“.

און פונקט דאס אייגענע טרעפען מיר אויך ביים
אלטען מענש. א באוואוסטזיניג לעבענסלאנג
ער זיך געשפייזט און פלית בריחה באזוגט מיט
אפגעפאלענע ברעקלעך פון ווירקליכקייט־טיש.
דער גרויער עלטער, נאך גאנצע 50 יאהר און
הר פון האלב־תענית לאזט זיך דער אלטער „וואויל
“, וואדפט זיך אויף דעם פאנטאזיע־טיש, גע־
ישען מיט כל־טוב, און שוין נישט ברעקלעך, נאר
יסע, פעטע פאנטאזיע שפייזען קוויקען זיין אויס
הונגערטע נשמה.

ווער האט נאך אזוי ליב צו פאנטאזירען ווי דער
ראלטער מאן?

ט און איז דען א וואונדער,, ווען מיר זעהען וואס
א דיהרענדיגע ליבע ס'הערשט גראד צווישען
קליינע קינדער און גאר־אלטע לייט? — א קליין
ר ציהט זיך צום זיידען מעהר ווי צום טאטען, צו
באבע מעהר ווי צו דער מאמע. און פארוואס?

— ווייל זיי ביידען בינדט צונויף איין ארגאנישער
פסיכישער קניפ די ליבע צום פאנטאסטישען.

זיידער באבע קענען אזוי גוט דערציילען, „פון
טויזענט און איין נאכט“, און ס'קליינע קינד האט
אזוי ליב איינצוזאפען אין זיך אט די „טויזענט און
איין נאכט“ — מעשה'לעך.

„באבע־מעשה“ — איז פאר דערוואקסענע, פאר
טרוקענע רעאל־פאקטיקער, א זידעל־ווארט, פאר דעם
קליינעם קינד אבער איז עס די העכסטע טוגענט,
דאס אממעהרסטען געוואונשענע און אמשטארקסטען
געגארטע.

לכבוד פאנטאזיע איז פון אלט ביז יונג — בלויז
איין שפרונג.

צווי פאלוסען נייען זיך דא צונויף צוזאמען,
צוויי עקען לעבענס־שנור פארבינדען זיך אין איין
שליוף:

דאס קינד האט ליב פאנטאזיע, ווייל ער האט נאך
נישט באוויזען צו באקענען זיך מיט דער ווירקליכ־
קייט, דער אלטער האט ליב פאנטאזיע, ווייל ער האט
שוין צופיל און צו לאנג באקאנט זיך מיט דער ווירק־
ליכקייט, איינער האט די ווירקליכקייט נאך נישט גע־
וואוסט, דער אנדערער האט די ווירקליכקייט שוין
פארלוירען, — וויכטיג איז אבער וואס זיי ביידע זו־
כען אין דער פאנטאזיע א מין הוילונג, א מין קאמ־
פענסאציע פאר די פלויזען אין זייער ווירקליכקייט.

און די צווייטע ענליכקייט, כמעט אידענטיש־
קייט, צווישען גאר־אלטע און גאר־יונגע, די קוואַ־
ליטעט און די ריכטונג פון זכרון.

אלעמען איז באקאנט פון זעלבסטבאאבאכטונג,
אז גראד די ערשטע, די פריהעסטע איבערלעבונגען
קריצען זיך איין אין זכרון אמשטארקסטען און אמ־
טיפסטען. „קריצען זיך איין“ — איז דא עטוואס
מעהר און וועזענטליכער, ווי א בלויזער בילדערישער
אויסדרוק. געווען אמאל אפילו א פסיכאלאגיש־וויסענ־
שאפטליכע שיטה, די אזוי גערופענע „טעאריע וועגען
שפורען“, וועלכע האט געזעהן די ווירקונג פון פסי־
כישע איבערלעבונגען אין פיזיאלאגיש אנאטאמישע
ענדערונגען, וואס ווערען געמאכט אין דער מאטער־
יעלער מאסע פון דער נערווען־סיסטעם, יעדען איבער־
לעבונג זאל האבען כאך זיך איבערגעלאזט א געווי־
סען „שפור“ אין די נערווען א געוויסען „איינשניט“,
און וואס שטארקער די איבערלעבונג, ממילא אויך
ערשטער און טיפער דער „איינשניט“, די אפטקייט
פון א איבערלעבונג, אדער די איבערחזרונג איהרע,
האט געוויס א פארטיפונג ביים פארטיפערען דעם
„איינשניט“, א ווירקונג ממילא אויך אויפן לענגער־
רען איבערבלייב אין זכרון, — ס'איז אבער קיין ספק
נישט, אז די פראגרעסיע פון אט דער ווייטערער פאר־
טיפונג צוליב אפטקייט אין איבערחזרונג פון אן אי־
בערלעבונג באקומט אלץ מעהר א פאמעלעכדיגען
גאנג, בכל אופן דערגרייכט נישט קיינמאל די איבער־
חזרונג אין פרט פון דער וואס פאראורזאכענדיגער
טיפקייט אין דעם „שפור“ פון דער איבערלעבונג“
צו דער ערשטמאליגער איבערלעבונג. די איבערחזרטע
איז נישט מעהר ווי א בלאסע קאפיע אין פרט פון
איהר ווירקונג אויף דער פסיכיק, אויך פון איהר
מיטהעלפען דער פארשטארקונג פון זכרון, א קאפיע
פון דער ערשטמאליגער אריגינאל־איבערלעבונג.

ווער ווייס דען נישט, למשל, אז די קלאנגען פון
ערשטען, פרימיטיווען וויג־ליד לעבען אין דערוואקסע־
נעם אקוסטישען זכרון און זענען בכוח אויפצווע־
קען דעם מענש עמאציאנעל אין משך פון דעם גאנ־
צען לעבען א סך שטארקער, ווי די בעסטע, די פאל־
קאמסטע אפערע־אריע, וואס זיינע מוזיקאלישע אוי־
ערען זאפען איין אין די שפעטערע יאהרען זיינע?

די טיפע איבערלעבונג. א שטיגער, צוליב אין
פריהסטער קינדהייט „געגנבעטע מעסערל“ (דער־
מאהנט זיך אין שלום־עליכם'ס וואונדערליכער קינ־
דער־דראמע וועגען אזא „געגנבעטען“ מעסערל), איז
בכוח ארויפצושווימען יעדעס מאל און מיט דער גאנ־
צער שניידענדיגער טראגיק אין זכרון אפילו פון א
שפעטער - געוואָרענעם קוואליפיצירטען קרימינעלען
פארברעכער און ביי דער בלויזער רעפראדוקציע פון
יענער קינדערשער „גנבה“ אויף איהם ווירקען
שטארקער ווי אלע זיינע שפעטערע עכטע און עכט־
סטע גנבות...

וואס קומט פאר מיט די ערשטמאליגע, שארפסטע
מענטשליכע איבערלעבונגען פון דער ווייטער קינד־
הייט? — זיי, א דינע שיכטע ווי זיי זענען, ווערען
מיט דער צייט אין לויף פון ווייטערדיגען לעבען פון
דערוואקסענעם מענש, באדעקט אלץ מעהר און שטאר־
קער מיט פיל שיכטען פון איבערלעבונגען און געשעע־

פסיכאלאגישע ענ־ליכקייט־שטריכען

הענישען, אויף אזוי פיל באדעקט, אז ס'מוז ביי דעם
דערוואקסענעם מענש פארקומען א געוויסע פסיכישע
„ערד־ציטערניש“, א שטארקע אויפרודערונג דורך
פרייד אדער ליד, אליץ אייגס, כדי זיי זאלען קאנען
ארויסרייסען זיך נאך אמאל אויפן אויבערפלאך און
כדי דער מענש זאל מוזען און קענען זיי רעפראדו־
צירען (און די אויבענגעבראכטע ביישפילען איז דאך
די אפערע פאר א מוזיקאלישען מענש, אדער, להב־
דיל, די קרימינעלע טאט פאר א פארברעכער די סיבה
פון א געוויסער גייסטיגער אויפרודערונג!), קומט דאך
אין דער באטאנישער וועלט כסדר פאר, אז לויזע, זיך
צעשיטענדיגע זאמדען פארדעקען אויף א געוויסער
צייט די טיפסטע און שטארקסטע ווארצלען פון א
געוויקס און פארשטעלען פאר איהם דעם ליכטיגען
שיין. וואס־זשע איז אבער דער סוף־גורל פון אזעל־
כע זאמדען? קומט אן א שטארקער ווינט, ווערען זיי
צעשטויבט, און צעפלויגען אין אלע זייטען, ווי נישט
געווען, און די ווארצלען אנטפלעקען זיך ווידער.

דאס איינענע איז אויך מיט די פריה־קינדערישע
איבערלעבונגען, און זייער אויגגעשניטען זיין אין
מענשליכען זכרון.

מיט דעם טיפען עלטער פון דעם מענש, ד. ה.
מיט דעם מאמענט, ווען נייע זאמדען פון נייע איבער
לעבונגען, הערען אויף צוצוקומען, און ווען דער
שטורם פון רעזיגנאציע לגבי דער שטויבענדיגער טאג
טעגליכער רעאליטעט, שטורם פון זיך דערנעהנטע־
רענדיגען עקזיסטענץ־סוף בשהמט זיך טראגען איבערן
גרויען קאפ, אנטפלעקט זיך ווידער, און מיט דער
לחלוטין גאנצער קראפט און שארפקייט, די פריה־
קינדערשע איבערלעבונגען און טיף־איינגעווארצעל־
טע ווי זיי זענען, פאראגען זיי פון איבער זיך אלע
זאמד־אנשיכטונגען.

א גאר־אלטער מאן, באזונדערס מיט דעם מאַ־
מענט פון ארטעריאסקלעראז ביי איהם פאלט לחלו־
טין אריין אין ערשטער קינדהייט און לעבט נאך א־
מאל איבער די פריה־קינדערישע שראיערונגען פון
זיין ווייטער פארגאנגענהייט.

וואס מיט איהם איז געשעהן ערשט מיט א האל־
בער שעה צוריק, געדענקט ער נישט, אבער וואס מיט
איהם איז פארלאפען מיט גאנצע זעקס, זיבען צענד־
ליג יאהר צוריק, געדענקט ער אויסגעצייכענט, מיט
אלע פיטשעוקעס, נישט בלויז ער „געדענקט“ נאר ער
פארגעגענווערטיגט עס, ער לעבט עס איבער א נייעם
הדרך.

דא זעהען מיר, ווידער באשיינפערליך, ווי אזוי
„צווישען אלט און יונג איז בלויז איין שפרונג“...

(„ס. מעד.“)

מלחמה און שלום ביי יודען

פון ד"ר יעקב מייטליס

2. אין דער ביבלישער צייט

אפשר האבען גאר און די געשיכטליכע געשע־הענישען פון די שפעטערדיגע צייטען, די פאליטישע קאנסטעלאציע, אין וועלכער עס האט זיך געפונען ארץ־ישראל, גאווירקט דערויף, אז דאס באוואוסטזיין פון דעם גרויסען ווערט פון שלום פאר דער מענש־הייט זאל אלץ ווערען רייפער און צייטיגער. א"י איז פון קדמונים אן געווען א דורכגאנגס־לאנד און א דורכמארש - שטעט פאר די גרויסע חילות פון די פרעמדע גרויס־מאכטען, א קרייץ־פונקט פון מזרח און צפון קיין מערב און דרום. עס איז געווען דאס שליסעל־לאנד צווישען די אמאליגע גרויסע מלוכות מצרים פון איין זייט און אשור־בבל פון דער צווייטער זייט. תמיד איז דאס לאנד געווען באדראהט פון די דאזיגע קעמפענדע צדדים, פאר וועלכע א"י איז געווען א שהנליך אויפמארש - געביט, ווי למשל אין דער לעצטער וועלט מלחמה בעלגיען פאר די דייטשע ארמעע, זיך אריינצורייסען קיין פראנקרייך זייענדיג א קליין לאנד מיט א פארהעלטניסמעסיג קליינער באפעלקערונג, ארומגערינגעלט פון אלע זייטען מיט שונאים און זייענדיג א שפיל־באל צווישען די צוויי רעוואליזירענדע פאטענטאטען מצרים און אשור, האט דאס יודישע פאלק פון תמיד אן גע־וואוסט צו שאצען דעם אמת'ן ווערט פון שלום. אבער די שלום־אידעע איז ביי יודען ניישט נאר גע־ווען א רײן־פאליטישע, נאר, און בעיקר ווי די נביאים האבען זי שפעטער ארויסגעארבייט, א מא־ראליש־עטישע, געטראגען פונם טיפען רעליגיעזען באוואוסטזיין פון די בעסטע און שאפענדע גייסטער אינם אלטען ישראל. מען איז אזוי ווייט געגאנגען, אז מען האט דעם שלום אויסגעשטעלט אלס א פאר־באדינגונג פון דער גאולה פון דער וועלט. די וועלט און די מענשען קענען נאר דעמאלט באנייט און גע־זונד ווערען, עס קען נאר דאמאלט קומען די אמת'ע גאולה, ווען שלום וועט אומעטום הערשען. אין דער צייט, ווען די וועלט וועט זיך פון איטוויינונג, פון זיך אחוים, א דאנק די בעסטע אידעאלסטישע כוחות, וואס לעבען אין אונז, באנייען, דאן, האט מען גע־האפט, וועט קענען הערשען דער אמת'ער, אייביגער שלום, דער חלום פון דורות, פון קעמפער און אי־דעאליסטען.

די יודישע נביאים זיינען געווען די ערשטע, וואס האבען באוואוסטזיניג, און מיט דעם גאנצען כח פון זייער גלויבען און פערזענליכקייט געקעמפט פארן שלום, זעהענדיג אין דער מלחמה דעם מקור פון אל־דאס ביין, פון צרות און פלאגען, די סבה פון סאציא־לע קאטאסטראפעס און עטישער ירידה. מיר האבען אפשר גאר דעם בעסטען ביישפיל אין דעם גרויסען ישעיה הנביא, דעם בן חור פון חזקיה המלך, אין וועמענס צייט די מיליטעריש - פאליטישע מאכט פון אשור האט געהאט דערגרייכט דער קולמינאציע־פונקט, דער נביא האסט צו דעם דאזיגען טיפ פון א מיליטער־מלוכה, וועלכע באנוצט איהר גאנצע מאכט נאר כדי צו אונטערדריקען די קליינע, שוואכע פעל־קער. און עס איז ממש א פלא: אין דער זעלבער צייט, ווען וואפען און מלחמות, רויהע מענשליכע אינסטינקטען און עלעמענטארע כוחות באהערשען די וועלט, חלומ'ט איינער פון די גרעסטע יודישע נביאים דעם גרויסען חלום פון אייביגען שלום, וועל־כער איז געבויט אויף אמת און יושר, האלט ער בא־גייסטערטע רעדעס וועגען דעם פרידליכען צוזא־מענלעבען פון אלע פעלקער אויף דער וועלט, וועגען דעם פארשווינדען פון וועלף און לעמער, פון שטאר־קע און שוואכע צווישען דער מענשליכער געזעל־שאפט.

נײן, דער נביא איז זיכער, אז די גליקליכע צייט פאר דער מענשהייט קען זיך ערשט אנהויבען ווען די מלחמות וועלען ווערען אפגעשאפט, ווען די האפען וועלען ווערען אומגעשמידט און עס וועט הערשען אן אמת'דיגער, עהרליכער שלום. אין זיין גראנדיעזער משיח'שער וויזיע זעהט ישעיה (ב', ד') ווי די פעלקער מאכען פון די שווערדען אקער־אײ־זענס און פון די שפיזען שניידמעסערס פאר די גערטנער. „קיין פאלק וועט נישט מעהר אויפהויבען א שווערד קעגען דעם אנדערן און וועלען נישט מעהר לערנען מלחמה צו פיהרען". אויך דער נביא מיכה (ד', א'—ה'), רעדענדיג וועגען דעם גרויסען צייט־אלטער פון אחרית הימים, שפרוכט כמעט די זעל־בע ווערטער, וועלכע פארבאפען אונז דעם אטעם מיט זייער אינציגארטיגער שיינקייט און טיפקייט. אבער אין דער צייט, ווען צווישען די מענשען וועט אויפ־הערען דער קאמף און אומעטום וועט הערשען שלום, דאמאלט וועט אויך די נאטור פארלירען איהר ווילד־קייט און ווערען פרידליך. עס וועט אויפהערען די פיינדשאפט צווישען די חיות, די פארנוהאלטונג פון די שוואכע דורך די שטארקע, אלע באשעפעני־שען וועלען זיין גלייך. דאמאלט, מאהלט אונז דער נביא האט ביילד פון דעם אידעאל - צושטאנד, וועט וואוינען דער וואלף צוזאמען מיטן שעפסעלע, דער טיגער מיטן ציקעלע און דער לייב וועט נאר עסען שטרוי, ווי די פשוט'ע רינדער (ישעיה י"א, ו'—ט'; ס"ה, כ"ה), קיינמאל נישט פריהער און אין ערגעץ נישט איז דער דאזיגער גראנדיעזער געדאנק ארויס־געזאגט געווארען ערהאבענער אן טיפער, שענער און אויסדאכער ווי פון די דאזיגע נביאים.

און ווייל דער באפרייער פון דער וועלט, דער אויסלייזער פון זיין פאלק וועט ברענגען דעם לאנג־ערווארטעטען שלום, צוליב דעם רופט איהם ישעיה שר שלום, דער פירשט פון שלום (ט', ה'). ענליכע בילדער, געטראגען פון דעם זעלבען גראנדיעזען פאר־מאס, געפינען מיר אויך ביי די איבריגע נביאים. אזוי למשל גיט אונז הושע (ב' כ') אין זיין גרויס־ארטיגער וויזיע פון די קומענדיגע צייטען, א הערליך ביילד פון דעם צוקונפטיגען בונד, וואס גאט שליסען מיט דער וועלט און ביט דער קרי... „און דעם פייגלבויגען, די שווערד און די מ... וועל איך פארטיליגען פון דער ערד און איך זיי לאזען אין רוה זיצען". יחזקאל רעדט וועגען... צוקונפט און זאגט (ל"ז, כ"ו): „כ'וועל מ... שליסען א פרידענס־בונד, עס וועט זיין פאר... אייביגער בונד"... דער נביא זכריה זאגט אין... זיינע עסכאטאלאגישע בילדער, וואו ער רעדט... אין א רייכער סימבאלישער שפראך וועגען דער... יאנישער צייט: „און עס וועט פארטיליגט ווער... פייל־בויגען און די מלחמה און ער וועט רעד... חען צו די פעלקער"... דער טרייסטער נביא פו... שיבת ציון אין דער צייט פון כורש מלך פר... כען מיר רופען ישעיהו השני, דער צווייטער... זעהט אין דעם גרויסען באפרייער פונם י... פאלק און פון דער וועלט, דעם מבשר שלום... כער זאגט אן דער וועלט א פעריאד פון של... פון פיל־טוב (ישעיה נ"ב, ז'). דער זעלבער... שטעלט אין א וואונדערבארער אנטיטעזע דער... אינם טענטזאון צו די כוחות פון פינסטערקי... שלעכטס.

וועלכע גרויסקייט און איהר קאנצעפציע... בע ערהאבענע טיפקייט ליגט אין דעם געדאנ... זייטליכען שלום. וועלכען אנגזערע גרויסע... האבען מיט קאהגע דריי טויזענט יאהר צורי... דיגט. נאך היינט ווארימט אונז דאס דאזיג... וואס זיי האבען אנגעצינדען און אוועקגעשטע... א פאקעל אויף די בערג פון יהודה און אפי... גיט אונז צו האפנונג און מוט פאר דעם ווייט... קאמף פאר שלום און גערעכטיגקייט צווי... מענשען.

אין ווייטערדיגען ארטיקעל וועלען מיר זי... קערען צו דעם שלום־געדאנק, ווי מיר געפינ... ביי די חכמי התלמוד און די שפעטערדיגע הע...

אפרוי

(דערציילונג)

פון ד. ראשקא...

שוין א צייט אז מלך איז געווען נארמאל, לער־נענדיג, מונטער, פלעגט שפאסען מיט די קינדער, אפט נעהמען האסיטא'ן שפאצירען, אדער אין א קינא. אויסערליך האט ער זיך אויך פיל געבעסערט, דאס פנים אויסגעגלעט, דער בליק א רוהיגער, ס'האט זיך געדאכט, אז ער איז מיט אמאל יונגער געווארען. קיי־נער וואלט איהם מעהר ווי פערציג יאהר נישט גע־שאצט, כאטש אין אמתען איז ער שוין געווען אריי־בער די פופציג.

ליפע פלעגט זיך רייבען די הענט פאר פארגעני־גען, זעהר צופרידען געווען, וואס מלך האט זיך אזוי פיל געבעסערט — אפשר אז אמת איז שוין געקומען די ריאקציע און ער האט שוין אין גאנצען פארגעסען אין דער נאמענער געשיכטע און וועט אנהויבען א ניי לעבען — האט ער זיך געטראכט. ער האט באשלא־סען ער זאל איהם אונטערהעלפען מן הצד.

פלוצים — צו זיין שטויגען — האט מלך ווידער אנגעהויבען ארומגעהן עיגסט, פארטראכט. ער איז ווידער מיט אמאל ווי ניזערינער געווארען. דער סלאנע אין די אויגען האט זיך אנגעהויבען לעשען. מלך אליין האט באלד דערפיהלט אין זיך די ענדערונג און געפרובט קעמפען מיט זיך. נישט געלאזט זיך באהער־שען פון דער מרה־שחורה. פון דעם אומעט, וועלכער רייסט זיך אריין צו איהם. ער פלעגט זיך באמיהען צו זיין ווייטער מונטער, לעבעדיג, דערציילען ביים טיש פארשידענע אנעקדאטען, וויצען, פון וועלכע אלע פלעגען גערן לאכען. דערמיט איהם געמאכט אינ־טערהאלטען, זיין לאכען איז גיכער ענליך גע־ווען צו וויינען, ביז... ביז ער האט נישט אויסגעהאל־טען און האט זיך פארמאכט אין זיין צימער. איינער גרהאבען דעם קאפ אין קישען. געפיהלט אז די נערווען דענען איהם ווי אנגעצויגענע סטרונעס. דאס הארץ פרעסט און ווערט דערדריקט ווי אונטער א שווערער משא. אין האלז שטיקט איהם, חריקט איהם, ס'־פלוסט זיך איהם אזוי שטארק וויינען, שרייען, רעד־ווען. קען ער אבער נישט, דער קוואל פון טרערען איז פארזיגען, פארגליווערט. ער האט געפרובט ארויפ־ברענגען אויפן זכרון די טראגישסטע מאמענטען פון זיין לעבען, דעם טויט פון זיין בן־יחיד, אומזיסט, קיין איין טרער, קיין איין נאסער טראפען.

אן אנדערש מאל, אין אזא צושטאנד, פלעגט ער פיהלען א בענקעניש, א בענקעניש ביז צום אויס־גיין נאך דעם א פארדראס א שרעקליכער צארן פלעגט ארויספרעכען און ער פלעגט פלאנשווען נקמה־נעה־מען פון איהר, אן אכזריותדיגע נקמה, ענדיגען פלעגט זיך דאס מיט א פינק האפענונג: אפשר וועט זי זיך ענדערען, אפשר וועט זי איהם רופען.

איצט פיהלט ער נישט קיין פארדרוס. קיין כעס. נאר א נאגעניש, א שניידענדע ווייטאג, א ווייטאג פון א האפענונגסלאזען — פון איטעם וואס הענגט איבער א טיפען אפגרונט.

ער גראבט זיך איין אין קישען, דריקט צונויף די פויסטען, האט האלט ער זיך אפ מיט אלע כוחות ער זאל זיך נישט אנהויבען דראפען אויף די גליי־כע ווענט.

אזוי איז ער א צייט געלעגען אין שרעקליכען אנגסטען, געקארטשעט זיך, געדרייט זיך ווי א שלאנג געפיהלט אז ס'הייבט אן מיט איהם ווארפען כה־הקלע: בליץ־שנעל זינקט ער אין טיפען תהום און מיט דער זעלבער שנעלקייט הייבט דאס איהם אויף א שפיץ בארג, ביז ער איז א פארמאטערטער, א פאר־פייניגטער געבליבען ליגען אהן כוחות, אהן ווילען אין א חלשות-צושטאנד.

די טיר האט זיך געעפענט, דאס האט איהם אר־ביסעל געבראכט צו זיך. דערמונטערט, ער האט גע־הערט ווי שטילע מיד־עליגע ליכטע טריט האבען זיך צוגעשטארט צום בעטעל און א דינע, שטימע האט גע־פרעגט:

— ווי פיהלסטו איהר זיך?

— ער האט נישט געענטפערט, זי האט זיך שטיל ארויסגעשליכען.

— א מישונע נשמה, די ראסימא — טראכט ער און ער באהויערט וואס ער פארשאפט איהר צרות. קיין איינען קינד וואלט איהם אזוי געטריי נישט באר־דינט. און ער מאלט זיך ווי זי שטייט איבער איהם אין איהרע אויגען. איהרע גרויסע לעמערנע אויגען זעהען פול מיט צער, אזא צער איז געלעגען אין מבענ־רעלס גרויסע לעמערנע אויגען ווען זי האט געבראכט דעם פאטער דאס טעפעל געקעכטס אין בית־המדרש אריין. געגעדעל דעם רבין הערשעלעס טאכטער...

די טיר האט זיך געעפענט, דאס מאל איז ליפע ארייגעקומען.

— מלך, מלך — חיפט ער איהם אזוי הארציג ווייך — ווי פיהלסטו דיך, מלך?

— בעסער ליפע, בעסער אבער לאז מיך אליין, און ער פיהלט ווי א סטרונע האט אין הארצען א ציר־טער געטון, ער איז איהם אזוי פיל שולדיג, אזוי פיל, ער וועט זיך קיינמאל נישט קענען אפקווויטירען מיט איהם. אזוי פיל ווארעמקייט, איבערגעגעבענקייט, ווי־פיל ער האט אין זיין פאמיליע געפינען, וואס וואלט ער געווען בעטון ווען נישט דער צופאל.

געווען איז דאס שוין אין א צייט ארום נאכן צע שיידען זיך מיט שמידלען.

מאלע וואס מען צעשיידט זיך אמאל מיט א פרוי, וואס ס'האט זיך אביסעל אפגעטון, צווערשט זעגען גע קומען צולויפען די קינדער.

— ס'טייטש אונז אנטון, אזא בושה, אזא חרפה! נאר אין דעם נייט זיי.

אז זיי האבען איהם אנגעהויבען צו פארווייזען דעם קאפ ער זאל זיי נאר זאגען די סיבה, פארוואס, האט ער נישט אויסגעהאלטען און א זאג געטון מיט א פייזער בנשימה אחת.

— נו, די מאמע איזהרע, האט מיך מעהר נישט ליב.

א ווילע זענען זיי געבליבען שטיין ווי דערד־שטויגט, באלד האבען זיי זיך א כאפ געטעבען — וואס ליב־שמיב, ס'איז אויך עפעס נאכן האניגי חודש. וואס?

— גערעכט געווען מינדעל — האט ער געטראכט — מען דארף שטיקען אין זיך.

נאך זיי האבען זיך א לאז געטון באקאנטע, גוטע פריינט, אלע מיט דעם זעלבען נוסח:

א גליקליך פאמיליע־לעבען און פלוצים מיר־נישט, דיר־נישט, צעשיידען זיך?

— ס'טייטש, היתכן, אזוי פיל יאהרען געפיהרט זיי זאלצען איהם נאך אויף די וואונדען.

א שטיק צייט האט ער זיך נישט געקענט באפ־רייען פון די חורפי־שלומניקעס, חער עיקר האבען זיי נאר געוואלט וויסען די סיבה, זאל ער זיי נאר זאגען די אורזאכע, פארוואס.

נאר זאגען.

איינטימע גוטע ברידער, זשראגטערג איהם אזוי דערשלאגען האבען זיך געוויצעלט:

— חולת האהבה (קראנק פון ליבע) וואס?

נישט איינמאל האט ער זיך האס אליין נעפרעגט: איז דאס דען די אמאליגע ליבע פון בחורהייז, ווען ער פלעגט אהנטערן פענסטער ווארטען אויף איהר שעה'ן־ווייז אין די גרעסטע קעלטען; אויפן גועלע־טער פלעגט ער ליגען און גליהען ווי לעבעדיג קויהד־לען. ניין, נישט יונגער ברען, נישט יענץ פייער, אר בער עפעס טיפערס, ערנסטערס, אזוי פיהלט זיך אן איינגעפונדעוועטער אלטער תושב פון א קליין שטע־טעל, וועלכער ווערט מיט אמאל ארויסגעריסען אהן א פארוואס און ווערט פארווארפען אין א פרעמדער מדינה. אזוי פיהלט זיך איינער, וואס ליגט זיך גענוגט און שטייט אויף מיט א פאראליזירטען אבר.

ער איז געווארען מעהר פיהלבאר, די חושים שאר־פער, עמפינדליכער, קוקט יעדען איינעם אין די אוי־גען, טראכטענדיג, אז ער האט א היים, וויפיל מאל פארגעסט ער זיך און לאזט זיך אהיים, ער האט איהר עפעס צו דערציילען, ער דארף זיך מיט איהר טיילען.

ער איז מקנא די פייגעליך: זיי פליהען אין זייער נעסט, קינדערלעך אויסגעפריהט, זענען זיך צע־לאפען, צעפלויגען. די אלטע פאר זענען געבליבען אין דער נעסט.

טרערען האבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

ער וואלט זיך פונם טענענט נישט געריהרט, ווען נישט די הכילות, לשון הרע, פליאטקעס, וועלכע מ'־האט איהם מיט געוואלד אונטערגעטראגען און וועל־כע האבען איהם אזוי געטשעלט, ביז ער האט אין א מאל גענומען אומפאהרען איבער דער גרויסער שטאט אהן א ציל, אהן א צוועק, ווען ער איז ארא־פגעשטי־גען פון א טראמוויי, איז ער אריינגעקומען אין א שטיל געסעל, שטיל, רוהיג ווי אין א דערפעל. האט דערזעהן א קוויטעל: א צימער צום פארדינגען, ער האט אנגעקלאפט, א מיזעל־וואוקסיגער מענש מיט א גרויען קאפ האר איז ארויסגעקומען. א ווילע זער נען די צוויי מענער געשטאנען, איינקוקענדיג זיך:

— מלך!

— ליפע!

א היבשע ווילע זענען זיי געזעסען פארלוירען שטום. די צונג האט זיך נישט איבערגעדרייט.

— מלך, געדענקסט דאס אנטערוויכערמע בודשנ־שטיבעל, וואו חברה פלעגען אזוי היציג דיסקוטירען, וועלט־פראבלעמען געוואלט לעזען?

— כא, און דו געדענקסט ווי אזוי מיר האבען זיך אריינגעשמוגלט צום רעפעראט, וואס דער קי־שוויער סטודענט האט געהאלטען הוכא ביים גלח אין הויף?

— כא, כא, כא, — כי כי, כי —

— געדענקסט דעם טומעל ארום דעם ארטיקעל אין „השלח"?

— שא, געדענקסט יענעם שבועות, ווי אזוי חברה האט געשפילט אין פילקע אויף דער לאטקע, ווי מיר האבען דאס אביסעל געציטערט מען זאל דערפון אין שטעטעל נישט געוואויער ווערען? — כא, כא, כא, כא...

— געדענקסט... יא, געדענקסט....

און צווישען די פופציג־יעהריגע מענשען איז מיט אמאל אפגעווישט געווארען די צווישען־צייט, די קאר־גע דרייי צענדליג יאהר און קינא־מעסיג האבען זיך אויפגעוויקעלט פיל פארביגע פארשידענע בילדער און געשטאלטען, פנימער האבען געשטראלט, אויגען האר־בען געבליצט און ייעדער האבען געפלאמען, געטאנצען זיך, געשטראמט צהן אויפ...

אז זיי האבען זיך אביסעל געזעטיגט, הא... געטעבען א פרעג די באנאלע פראגע:

— וואסרזשע טוסטו עפ:ס, פרנסה?

— נישט צום פארזינדיגען.

— קינדער?

— צוויי מיט טעכטער, ביידע חתונה־געמאכ...

— שא, נו, און מינדעל, אט די שעהנ... זאפטיגע מינדעל?

מלך'ס אויגען זענען מיט א וואלקען פ... געווארען.

ליפעס קאפ איז טרויעריג געזונקען.

א טיפע שטילקייט איז אריינגעטראטען... ווילע אהום האט ליפע שטיל, פול מיט פחד געטון:

— ווען, שוין לאנג?

מלך האט א קרומען שמייכעל געטון,...

— מינסט זיכער אז זי איז געשטארבען... זי איז געזונט און שטארק.

ליפעס פנים האט זיך אויסגעגלייטערט... האט לעבעדיג א פרעג געטון:

— אלא, וואס, זיך גע'גט?

— ניין, נישט גע'גט זיך, נאר צעשייד...

אז מלך האט פארביסען געשוויגען, ה... שוין מעהר נישט געפרעגט. נאר נעהאלפען א... ארהענגען זיך און נישט אנדערש געוואלט נא... ביי איהם עסען קעסט.

מלך איז גיך געווארען היימיש, א בן־ב... זיך באטייליגען אין אלע פאמיליען - איגטע... קינדער זענען צו איהם שטארק צוגעבונד... רען. די עלטערע, אכצעהן יאהריגע, ראסי... איהם אנגעהויבען רופען, נישט אנדערש, ... און איהם באדינט ווי א קינד זיינם.

פלעגט אמאל ליפע אהיימקומען א ב... אויפגערעגטער, און די פרוי זיינע פלעגט זי... מען: — שוין געקומען אנגעפלאזען — פ... באלד אונטערקומען און אנהויבען מיט ווי... ער זאל נישט נעהמען טראגיש דאס לעבען... קוקען מיט ליבע אויף מענשען.

אבער פונקט נאך אזעלכע געשפרעכען... אנהויבען ארומגיין א טרויעריגער. א פארד... ער פלעגט דאמאלט דער־מאנען מינדעלע... פלעגט אמאל אהיימקומען אין א שלעכטע... ווי זי האט דאס באלד דערקענט, איהם א... פען, ארומכאפען דעם קאפעלוש, אנהויב... צארט פלעטשען די האר און רעדען אזוי זיס... אז ער פלעגט ווי א יונגעלע זי געבען א כאפ... דיקגט.

געווען צייטען וואס אין שטוב איז ק... נישט געווען, אבער מינדעל האט געפונען... סיגע טרייסט - וואורט, זי האט געשטארק... סיגט, און א נאגעניש, א אויסגייענדע ב... כאפט איהם ארום, ער פארמאכט זיך אין צי... ריכט איין דעם קאפ אין קישען און גראבעל... געגעל דעם לויכאך, ליפע פלעגט איבער א... כען און צערטלען איהם, ווי א מוטער אין... האט ער פאר איהם אויסגעגאסען זיין ביטע...

אז מיר האבען חתונה געמאכט חער... האבען מיר זיך ערשט אנגעהויבען גרייטען... לעבען, דערשפעט זעהען מיר נאך נישט, ... אפילו נרוי. דאס פנים אביסעל געקנייטשט, ... פול מיט ענערגיע, און די אויגען, בעהנקע...

(ווייטער זעה 20. זייט)

הומאר ● סאטירע ●

דער קונדס

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

ביילאגע צום „נייעם פאלקסבלאט" נומער 49 פרייטאג, דעם 26 פעברואר 1937

„עד דלא ידע!"...

בגילופנ'דיגער יוד (פורים נאך דער סעודה): אלע הייזער דרייען זיך

נאר מייז הויז זעהט מען נישט!...

קורצער פרייטאג און שבת הגדול

קורצער פרייטאג: פרקלערט מיר, פאניע שבת הגדול, פארוואס איז פורים א מצוה צו טרינקען ריינעם 95־ער ?

שבת הגדול: ווייל „המן" באטרעפט 95.

קורצער פרייטאג: און פארוואס האט מען באשטימט די לעצטע זיצונג פון סטאט־ראט אום פורים ?

שבת הגדול: צו ווייזן, אז די דאזיגע סטאט־ראט זיצונג וועט זיין א פורים שפיל...

קורצער פרייטאג: וואס איז אייגענטליך דער חילוק פון היטלערן ביז המנען ?

שבת הגדול: דער חילוק איז, וואס המן האט געפיהרט דעם פערד און היטלער איז דערווייל אויפן פערד.

א מיטאג פון זעקס גענג.
באלוטער שמועסן

1־טע שכנ'טע: וואס פאר א מיטאג האבען זי היינט געהאט ?

2־טע שכנטע: איך האב היינט געהאט א מיטאג פון 6 גענג.

1־טע שכנטע: ???

2־טע שכנטע: 6 מאל בין איך היינט געווען אין דער אומזיסטער קוך ביז איך האב געקריגען א מיטאג.

קאפריזנער.

א דראבנער סוחר

— ווי גייט איהר דא ?

— כ'גיי מיך איינשרייבען צווישען די דראבנע קופצעס.

— סטייטש, איהר האנדעלט דאך גאר מיט ציינעל ?

— יא, אבער איך וועג דאך 48 קילא.

היינטיגע איידעמס.

— וואס איז אייער נייער איידעם ?

— ער איז א מאכער.

— ?

— ער האלט אין איין מאכען חובות.

צווישען בטלנים.

— ווייסט. משה, דער פלאן צו שיקען פוילישע יודען אין די קאלאניעס פון שווארצע מענשען איז א גאנץ גלייכע זאך.

— מיט וואס איז דאס אזוי גלייך ?

— מיר זענען דאך איבריג פארשווארצט.

קאפריזנער.

זאלען זיי ווארטען

היטלער זוכט פעטע קאלאניעס.

דערפאר עסען די דייטשען דערווייל נישט קיין פלייש.

א טייערער וויץ

כ'האב געכטען געלייענט א וויץ אין א ווארשאווער צייטונג, האב איך א גאנצען טאג געקיכט פון געלעכטער. כ'וואלט נאך איצט אויך געלאכט, נאר כ'האב איהם פארגעסען.

די נאבעל־פרעמיע

מ'זאגט אז, די נאבעל־פרעמיע פארן יאהר 1937 דארף באקומען נאר דער שטילער אקעאן.

דאס קלוגע יאסעלע

אין חדר פרעגט דער רבי א יונגעלע:

— זאג מיר, יאסעלע צי וואס דארף א מענש האבען אויערען ?

— מ'זאל קענען זעהן.

— שוטה, מיט אויערען זעהט מען ?

— ניין, רבי, ווען נישט די אויערען וואלט דאך ס'היטעל אריבערגעפאלען איבער די אויגען.

יודען — אויף לינקס . . .

פאליציאנט (צו א יודישען דראזשקאזש): העי, פאניע, פארוואס פאהרט איהר אויף לינקס ?

דראזשקאזש: כ'וויל נישט האבען צו טון מיט די ענדעקעס!...

ס'איז איהם נעבעך היים . . .

א יוד צום צווייטען:

— ר' גאדעל, וואס גייט איהר עפעס אין א פראכט אין בלוידען כאלאטעל ?

— כ'גיי איצט פון אוזשאנד. נו קענט איהר אויך פארשטעלען ווי היים מיר איז דארט געווארען.

אן עצה

— משה, גייסט היינט הערען דעם חזן?

— עי, כ'בין טויב אויף אן אויער.

— דאס מאכט נישט אויס; פארשטאפ דיר ס'צווייטע אויער מיט וואטע.

דער אין הימעל.

ארימאן (צו א גביר): כ'וואלט געוואלט ווי־סען וויפיל געלד איהר האט דעפאנירט אין הימעל.

גביר: וואס הייסט ?

ארימאן: ווייל ווען איך בעט ביי אייך א נדבה ענטפערט איהר: „דער אין הימעל זאל אייך העלפען"...

א באקסער.

מוטער (צום זוהן א באקסער): שמואל'שי, וואס זעהסטו היינט אזוי שלעכט אויס ?

זוהן: ס'האט זיך מיר די נאכט געחלומט, אז כ'האב מיך געבאקסט מיט ראטהאלצן און ער האט מיך פיר מאל געשיקט אויף די ברעטער.

אויך א קאנדידאט.

מוטער (צו דער טאכטער): נו, אנקא, דו האסט עפעס באקומען ענטפערען אויף דיין הייראטס־אנאנסע אין דער צייטונג ?

טאכטער: יא, ס'איז געשעהן א שטיקעלע מיספערשטענדניש.

מוטער: וואס ?

טאכטער: איינער פון די קאנדידאטען איז גע־ווען דער טאטעשי.

צווישען יונגע בעל־הבית'טעס

— ווי געפעלט דיר מיין יונג ווייבעל?

— הם... דעם אמת זאגענדיג...

— כ'ווייס שוין וואס דו ווילסט זאגען, אבער דערפאר האט זי א טייערע נשמה.

— כ'גלויב דיר, אבער פארוואס איז די שיינע נשמה פארפאקט אין אזא מיאוס'ע פאקונג ?

פייטעל און טרייטעל

פייטעל: וואס איז מיט דיין ווייב, כיהאב זי שוין א צייט לאנג נישט געזעהן ?

טרייטעל: זי האט אדורכגעמאכט א הארציגע גריפע.

פייטעל: וואס הייסט א הארציגע גריפע ?

טרייטעל: זי האט זיך איהר געווארפען אויפן הארץ.

די בארד טוט זיך דאס איהריגע

מענדעל און זיין ווייבעל מאלטשע, האבען זיך געגרייט אויף א פורים־באל, דאס ווייבעל ווערט נישט פארטיג מיט דער טואלעט, ענדליך נאך עטליכע שעה קומט זי אריין:

— שוין, איך בין שוין פארטיג.

— איצט ווארט צו אביסעל, כ'מוז מיך נאך א־מאל ראזירען — האט דער מאן געענטפערט.

שוין איינמאל אן אשת חיל !...

אויף נאוואמיעיסקא גאס טרעפען זיך צוזאמען צוויי פשיאטשעלעס, זאגט איינער:

— זעה נאר, הענעך, ווי דו זעהסט אויס! ס'־גאנצע פנים איז ביי דיר צעקראצט און צעבלוטן. די אויגען אונטערגעהאקט, אויפן קאפ האסטו א בייל ווי א מאנדארינקע! אפשר זאל איך דיך אפפיהרען א היים ?

— בהמה, איך קום דאך איצט פון דער היים!

וואס א גביר קאן אלץ איינפאלען!

צו א היגען פילאנטראפ קומען אריין צוויי ארימע לייט בעטען אונטערשטיצונג. דער גביר קוקט אויף זייערע נישט איבעריג ריינע קלייער פון די העמדער און זאגט:

— אויב איהר ווילט באקומען שטיצע, מוזט איהר פריהער ביידע טוישען די וועש.

ארויסגעהענדיג, זאגט איינער:

— כ'פארשטיי נישט וואס וועט ער האבען דער פון, אז איך וועל אנטון דיין העמד און דו מיינס?

א טרויפליכער ענטפער

שיינע פרוי (צו איהר מיאוסען מאן): זאג מיר, מיין מאן, פארוואס היראט איבעריג א שיינע פרוי א מיאוס'ען מאן ?

מאן: כדי צו פאראייניגען שיינקייט מיט פער־שטאנד.

פערענטפערט די קשיא

אמאל זענען געווען פיל פריזיערקעס און וויניג ציין־דאקטוירים, און היינט פארקעהרט — פארוואס איז דאס ?

ווייל אמאל האבען די ווייבער געטראגען שייטלען (פרעמדע האר) און געהאט אייגענע ציין, היינט טראגען זיי אייגענע האר און פרעמדע ציין.

זי זוכט געזעלשאפט.

— זאג מיר, פאלטשע פארוואס האסטו דיך גע־נט מיט דיין מאן ?

— ווייל ס'איז מיר מיאוס געווארען די איינ־זאמקייט.

גראף קאלי.

שושנת יעקב

שושנת-יעקב, יודעלעך,
טאַנצט, זינגט און מאַכט א כוסת,
און תיכף טאַקע נאָך איינע
און אדרבה, א גרויסע . . .

להכעיס אַלע המן'דלעך,
וואָס שאַפען אונז יסורים,
וועלען מיר איצט פייערען
א גרויסען לאַנגען פורים . . .

דער אלטער המן איז שוין טויט,
צו דאַנקען גאָט דעם ליבען,
עס זענען אָבער, בנים-לאָך
פון איהם ביז איצט געבליבען...

און אַחשתרנים אַלערליי
און גלאַט גאָר פאסקודניאקעס
וואָס שאַפען יודען צרות, וועה,
און מאַכען אָפט אַטאַקעס...

וואָס ווילען נאָר אונז אומברענגען
און רייסען גליד און אבר.
און אסתר איז שוין לאנג נישטאָ
און מרדכי אויך אין קבר . . .

נאָר נישט געדאגהט ברידערלעה
שלאָגט אלעם קאָפּ אין קישען !
ס'איז דאָ א גאָט אין הימעל, איז
„לא ינום ולא יישן...

ער וועט שוין מאַכען ווי עס איז
מיר זאָלען זיין צופרידען. . .
טאָ טאַנצט און זינגט זאָל פרייליך זיין
א גוטען יום-טוב, יודען ! . . .

פראנקאס אפיציעלער קאמוניקאט

ווי ער זעהט אוים אין דער ווירקליכקייט

גענעראל פראַנקאָ פרעגט זיין אדיוטאַנט:
— וואָס טון די 5 טויזענט מיליציאַנטען וואָס מיר האָבען נעכטען גענומען אין געפאַנגענשאַפט ?

— זיי זוכען א דריטע האַנט צו א טעלעפאָן — האָט דער אדיוטאנט געענטפערט.

די ענדעקישע חכמים

א סצענע אויפן באַלוטער מאַרק.

אויפן באַלוטער מאַרק טרעפען זיך 2 יונגע קריסטען. איינער אן ענדעק און דער צווייטער — א מענש מיט שכל, זאָגט דער ענדעק:

— כ'האָב היינט צעקלאַפּט אביסעל זשידקעס, בין איך הונגעריג ווי א וואָלף.

— פאַרוואָס האָסטו געשלאָגען?

— ווייל זיי שטופען זיך צום האַנדעל, און אונז לאָזען זיי נישט צו.

— און אפשר מיינט זיי ביסטו צום האנדעל ווי מיר ?

— אויסגעשלאָסען ?

ביידע זענען זיי אריינגעגאַנגען אין א קריסטליך געוועלב קויפען א פּידעלע זאַפּאַלקעס, זאָגט דער מיט שכל:

— פאַניע, גיט מיר א פּידעלע זאַפּאַלקעס, נאָר איך וויל האָבען זאַפּאַלקעס מיט די קעפּלעך אַראָפּ, נישט אַרויף

— אזעלכע זאַפּאַלקעס האָבען מיר נישט — האָט דער קופּיעץ געענטפערט.

אַרויסגייענדיג פון דעם קריסטליכען געוועלב, זאָגט דער בעל שכל:

— איצט וועלען מיר אריינגיין אין א יודיש געוועלב, הערענדיג, אז דער קונה פאַרלאַנגט א פּידעלע זאַפּאַלקעס מיט די קעפּלעך אַראָפּ, האָט דער סוחר געזאָגט צום ווייב:

— הענעלע, גיב אַראָפּ א פּידעלע זאַפּאַלקעס פון דער אויבערשטער פּאָליצע, פּראַשען באַרדזאָ, דאָ האָט איהר זאַפּאַלקעס מיט די קעפּלעך אַראָפּ.

ווען זיי זענען אַרויס פון יודישען געוועלב, האָט דער וואָס האָט שכל אין קאָפּ געזאָגט צום ענדעק:

— נו, איצט זעה אליין, וואָס פאַרא סוחרים יודען זענען, דערויף האָט דער ענדעק געענטפערט:

— דאָס איז גאָרנישט קיין באַווייז, אפשר האָט דער קריסטליכער סוחר טאַקע נישט געהאַט אזעלכע זאַפּאַלקעס...

געזונט ווי א נוס

מיניסטער בעק האָט זיך אויסגעדריקט אין אויספּע קישקע, סקלעראָזע ביים הארץ, ריוומאַטיזם, אסטמע, מיגרענע, המאָרידען און אנדערע ראַרטלאַנד אז אין פּוילען הערשט נישט קיין אנטיסעמיטיזם (פון דער פּרעסע).

און וואָס זאָגט דערצו דער קונדס ?

דער „קונדס" זאָגט אָט וואָס:

מען האָט אמאָל געפרעגט א יוד וואָס ער מאַכט מיטן געזונט, האָט ער געענטפערט, אז א חוץ ריעטיזם, מיגרענע, המאָרידען און אנדערע קליינינקייטען, איז ער פעליג געזונט.

אָט טאַקע דאָס, זאָגט דער „קונדס" איז מיטן אנטיסעמיטיזם. א חוץ האַקען שויבען, פּשטאַרדעס, גזירות, עקסצעסען, טרייבען פון אוניווערזיטעטען, אַרויסרייסען דעם האַנדעל פון יודישע הענט, שטייערן די גאַל-שטיינער, געשוואָלענע לעבער, וואַסער אויף א ים, אנפאַלען פון אנטיסעמיטישע בלעטער, איז בכלל דאָ קיין אנטיסעמיטיזם נישטאָ...

צו אַלע טרעפערס

ווער איז ער?

טיפּען פון באַקאַנטע לאַדזער פּישוינעך

טראָגט זיך מיט א טעק
פון עק צו עק
און מיינסטען איז ער צופרידען
צו גיין צו יודען
כשהמט כסדר
צי מעבעל, צי קליידער
אלעס וואָס עס גייט,
אפילו א זייגער וואָס שטייט,
בקיצור, אויף שלעק אן אטאַצאָר
ווער איז ער? -- דער סעקוועסטראַטאָר.

לעצטע רעדענסאַרטען

ער האָט זיך אָנגעטשעפּעט — ווי די פּריסטעראַוואַ אין דער שחיטה.

ער צושפּרייט זיך — ווי דער אנטיסעמיטיזם.

א פריינטשאַפט — ווי צווישען היטלערן מיט מוסאָלינין.

עס ציהט זיך — ווי די שפּאַנישע מלחמה.

ער מאַכט אן אָנשטעל — ווי די קעניגליכע קאָמיסיע אין ארץ-ישראל.

ער האָט אן אַפּעטיט — ווי די ענדעקעס צום יודישען דלות.

קאַפּריזנער

גריפּע=צייט

אין דער שולע.

לעהרער: רוף מיר אָן, פאַרגאַנגענהייט, גענוואַרט און צוקונפט.

שילער: ב'וויים, מיין טאַטע האָט געהאַט די גריפּע, מיין מאַמע האָט די גריפּע, און ס'משרת וועט האָבען די גריפּע.

אויף דער באַהן

פּאַסאַזשיר (צום קאָנדוקטאָר): אוי ווי א ביטערניש, על פי טעות האָב איך א ציה געטון פאַרן האמולעץ. איך וועל איצט מוזען באַצאָהלען 100 זל. שטראָף ?

קאָנדוקטאָר: איהר וועט דאָס קאָנען מאַכען ביליגער.

— ווי אזוי ?

— גיט אהער 20 זל. וועל איך אוועקפאַלען אין חלשות !

פּרנסה בריות.

— וואָס הערט זיך ביי אייך ?
— נישקשה, איך האָב יעצט פּרנסה בריות.
— ???
— בריות מאַכט:
בעקלעפּט מיט פלעטלעך
ריעקורסען
יאָנטעגישען
וועקסלען
חובות.

קאַפּריזנער

פיניעלע מזיק

איז נאָך פּורימ'דיג

אונזער הארציגער פּיניעלע וועט היינט נישט טעפען קיין לשון. ער האָט טעבטען ביי רער פּורים - סעודה געבאַפּט אביסעל משקה, האָט זיך איהם פאַרדרייט דאָס קעפּעל, האָט ער מורא אז ער וועט רעדען פון דער וועג. ער האָט אונז צוגעשיקט א בריוועל און וועלכען ער ענטשולדיגט זיך פאַר די חשובע לעזער. מיר ברענגען דאָס בריוועלע וואָס ער האָט צוגעשיקט:

„ליבע קונדאַס.

זאָץ ניש בייז וואוועס איעך עבהאַנט ניש געיבן קאַ לושן. ס'יז ניש מאַן שילד. אלץ איבערן פּירים. כאָמיך נאַכטן באַ דעיעד סידע בעשאַשיט, בין איעך האַנט איננאַנצן ציקאָרקיוויט, אָב איעך מוירע אַז איעך עב זוגן נאַרישקייטן. אין איעך בין דעך ניש קאַ ווילקער כ'זאָל רעדן נאַרישקייטן — צ'פאַרשטייט ? דערפאַר עב איעך מעידטשים דעיעם צפייטן פּראַטיג מיזאָסט דעל'עיבן געיבן אַביסל ברייטער לושן. זאָץ ניש בייז אין אָצץ מיער א גיטן טשישן פּירים אין זאַצץ מיער גיזינט.

ענקער פּיניעלע".

פון אונזער ענציקלאָפּעדיע

פאַרב—ברעכער — א מיידעל וואָס פאַרבט זיך.

א געטין — א יודענע א פאַרזעהעניש, אפּי יענעמס.

קוגעל-טאָפּ — עהנליך צו א שוטר-פּיסקע: א גראָבע זאַך מיט א פעטען אינהאַלט.

פילאַנ-טראָפּען — מענשען וואָס פאַרכאַפּען אלץ וואָס זיי קעיען און געבען צוריק א טראָפּען...

א פאַרזעסענע — א מיידעל, וואָס באַשטייט אויף אליין.

ריב-אייזען — עהנליך צו קאָוואַלסקין. ער וויל זיין שאַרף און מאַכט זיך לעכערליך.

חסד של אמת — אן אינסטיטוציע וואָס פטרט, וואָס דער דאָקטאָר האָט אָנגעהויבען.

כאָמיט — א סאָלניער פאַר פירפיסיגע פערד.

א פרויען שטריי-הוט — א שטרויענער דעקעל אויף א פוסטער אויבער-שטיבעל

שושן פּורימדיגע פלוידעריי

אין דער הומאָריסטישער אינדוסטרי, האָבען מיר צו פאַרציכענען א גלענצענדע טענדענץ היינטיגע וואָך: פּונקט ווי די קרינה-אינדוסטריע פון הודו ביז כוש, אזוי אויך האָבען מיר אין דער שמייכעלאָגישער בראַנזשע פערדאָפּעלט די פּראָדוקציע מיט גאַנצע הונדערט פּראָצענט: אנשטאָט איין „קונדס" גיבען מיר צוויי, איינעם — פּורים און איינעם — שושן פּורים... ווי שטייט דאָרט אין דער מגילה: אסתר אל תדמי: ס'פליהען וויצען דזשוויאַמי אָן אָקנאַמי....

היות ווי די קונדס - משתיתים האָבען שוין נעבעכטען געבאַפּט אן איבעריגען טרינק ביז „עד דלא ידע", ווייסען זיי נישט ווי זיי האַלטען אין דער וועלט. זיי ווייסען אפילו דעם אונטערשיד פון די ענדעקעס ביז אונזערע גוטע פריינט". ווי אזוי מ'רעכענט יודען משלח צו זיין צו דער לבנה... זיי ווייסען אפילו נישט, אז צוליב דעם וואָס פּירשט ראַדזיוויל האָט נישט ליב קיין קנאָבעל זאָלען יודען בכלל אויפהערען צו עסען.

מיר קענען אויסרעכענען נאָך א צעטעל וואָס זיי האָבען אלץ נישט געוואוסט ווען זיי זענען געווען „פאַר גאָוועס")דלאַיידע, נאָר וואָס וועלען מיר דערציילען ווען זיי וועלען זיין ניכטער

צוגאָב=פּראָיעקטען

ווי מען שמועסט, זאָלען די ענדעקישע דעפּוטאַטען אריינטראָגען אין סיים פאָלגענדע צוגאָב-פּראָיעקטען:

1) יודען טאָרען נישט זיין קיין דענטיסטען, ווייל זיי האָבען א טבע ארויסצורייסען ביי קריסטען דעם ביסען פון מויל.

2) א קריסטליכער הויז-ווירט טאָר נישט נעהמען קיין יודישען בלאָמאַזש, ווייל א יוד טאָר נישט אריינקריכען אויף א קריסטליך הויז.

3) יודען טאָרען נישט זיין קיין דאָזאָרצעס, ד פען נישט אָנקעהרען פּוילען.

4) יודען טאָרען נישט זיין קיין קוימענקעהרער, זיי זאָלען נישט קאָנען זאָגען, אז זיי ווערען אין פּוילען פאַרשוואַרצט.

קנאָפּזאָרגער

אהן פערמיטלער...

וואס מ'דערציילט וועגען א היגען פאַבריקאַנט

א היגער רייכער פאַבריקאַנט האָט מיט עטליכע טעג צוריק טעלעפאָנירט אין דער קהלה:

— כ'בעט אייך, גרייט צו א ליטישע קרקע אויף מאָרגען, מיין שוויגער איז קראַנק געוואָרען אויף דער טריפּע.

— וואָס הייסט ? א קראַנקע ווילט איהר באַגראָבען? שיקט בעסער נאָך א דאָקטאָר.

— אנטשולדיגט, איך האַלט נישט פון קיין פאַרמיטלער ! — האָט דער פאַבריקאַנט געענטפערט.

נישט איהם מיינט מען

(א בריף צום „קונדס").

דער „קונדס" האָט דערהאַלטען א בריף מיט דער בקשה צו פאַרעפענטליכען:

„חשוב'ער „קונדס", לייענענדיג אין דער צייטונג וועגען אן אפּערע פון א מיליאָן זלאָטעס און אז דעם אפּעריסט האזענפּוס איז געלונגען צו אנטלויפען קיין אויסלאַנד מיטן געלט. דערקלער איך, אז איך האָב לוידער צו דער אפּערע קיין שייכות נישט.

מיט גרוס און עגמת-נפש
ה. האָזענפּוס".

אוי, די צייטונג!

די צייטונג,
אוי,- די צייטונג,
זי מאַכט מיך פּשוט
משוגע,
זי שווינדעלט מיר
פאַר די אויגען
ווען איך זי נאָר לייען.
יודען, יודען
און ווידער יודען
פון פאָרענט ביז
אַרונטער
אז איך נעהם זי
נישט אין האַנד
פּיחל איך מיך געזונטער...
קאַפּריזנער.

זיין לעצטער וואונש.

פאַרן טויט פרעגט די פרוי דעם אָפּשטאַרבענדען מאַן:

— יאָסעלע, אפשר רופען דעם רעיענט ?

— רוף בעסער אונזער שכן, פאַרן טויט וויל איך איהם מוחל זיין

קליינע אַנאָנסען

א פאַרבלאָנדזשעטער הונט

נישט קיין מענש, און אויך בהמה, האָב מיט איהם מיט צעהן יאָהר צוריק חתונה געהאַט ז'מיטאַשטשי, ווער ס'ווייסט וואו ער געפינט זיך, ווערט געפּעטען רחמנות צו האָבען... אויף מיין סובלאָקאַטאָר.

עדזשאַ קראַכמאַל
פון פּלאַץ וואָלנאָשטשי.

טויזענט זלאָטים מזומן

געב איך דעם, וואָס וועט מיר אויסאַרבייטען א דירעקטאָר-פּאָסטען אין דער... באַנק, איך באַזיץ העכערע בילדונג (3 קלאַסען פאָלקסשולע מיט דער סטאַטיסטישנעס).

א קליין אנאָנסעל אין „אַרענדאַוונויק"

א טענגוטער יונג, געניטער שלעגער, אהן סטאַזש פאַשעפטיגונג וויל ווערען א „וואַחדו" פון דער ענדעקישער פּאַרטיי. אָפערטען פאַר „טויבענבאַפּער" אין דער עדמ. פון „אַרענדאַוונויק".

דאס לאדזער לעבען

פרייטאג, 26 פעברואר
ט"ו אדר תרצ"ז

זון-אונטערגאנג 5.09
זון-אויפגאנג 6.07
ליכט-צינדען 4.54

היינט—נאמענסטאג פון וואיעוואדע
אלעקסאנדער האוקע נאוואק

היינט פייערט זיין נאמענסטאג דער מאכט-האבער פון דער לאדזער וואיעוואדשאפט, דער וואיעוואדע אלעקסאנדער האוקע-נאוואק.

אין דעם טאג סומירען די בירגער די אלזייטיגע טעטיגקייט פון וואיעוואדע אין פארלויף פון די 4 יאהר וואס ער אמטירט אין לאדז.

נישט פאראן קיין געביט אין געזעלשאפטליכען און ווירטשאפטליכען לעבען, מיט וועלכען דער וואיעוואדע זאל זיך נישט אינטערעסירען. אונאפהענגיג פון די ענינים, מיט וועלכע ס'זענען פארבונדען די נארמאלע טעטיגקייט פון וואיעוואדע, אינטערעסירט ער זיך מיט אלע פראבלעמען פון א טיפערן כאראקטער. באזונדערס זארגפעלטיג באהאנדעלט דער ה' וואיעוואדע די פראבלעמען פון אויפלעבען דאס ווירטשאפטליכע לעבען, פראגען פון ארבייטס-לאזיגקייט, ארבייטס- און צאהלונגס-באדינגונגען פון דער ארבייטס-וועלט, זיין אויפריכטיגע און לעבהאפטע באציהונג צו דער אגראר פראגע איז אלגעמיין באקאנט. די פראגע פון דער מלאכה איז אויך די שטענדיגע זארג פון וואיעוואדע, וועלכער שאצט אפ דאס פראבלעם פון נארמאליזירען די באדינגונגען אויף דעם דאזיגען געביט.

אין דער צייט פון אמטירען פון ה' וואיעוואדע, האט זיך אנטוויקעלט די סאציאלע הילף דורך אנטוויקלען די נעץ פון אפגעבער און געשלאסענער הילף, לעצטענס איז אינטער-געמומען געווארען אג'אקציע פון ישוב איבער זקנים, אנטשטייענדער קאמף מיט דער בעטלעריי א. אז. וו. אויפ'ן געביט פון עפענטליכער געזונדהייט אנטוויקעלט דער ה' וואיעוואדע א גרויסע ארבייט. בעת דעם אמטירען פון ה' וואיעוואדע האוקע - נאוואק וואקסט דאס שפיטאל - ווענען און אנד. אין דער צייט פון זיין אמטירען איז געעפענט געווארען דאס גרויסע שפיטאל, אויך עטליכע טויזענד בעטען אין קאליש. ס'האט זיך אויך אנטוויקעלט דער קאמף מיט עפידעמיעס. אין דער צייט פון די 4 יאר זענען אונטער גענומען געווארען גראנדיעזע וועג-ארבייט אין דער לאדזער וואיעוואדשאפט אין אזא פארנעהם, וועלכע זענען נאך ביז איצט נישט געווען און א דאנק זיי האבען מיר עטליכע קילאמעטער פון די מאדערנסטע שאסעען און אויטאסט-ראדען.

דאן נאך די ארבייט פון ה' וואיעוואדע אויפ'ן געביט פון די זעלבסטפערוואלטונגען, איבער וועלכע ער האט געהאלטען די פערזענליכע קאנטראל. די אלזייטיגקייט פון די פאראינטערעסירונגען און דער דירעקטער צוגאנג צו יעדען פראבלעם וואס איז געשטיצט אויף טיפער ערפארונג פון וואיעוואדע, געפינט די אנער-קענונג פון די ברייטסטע ספערען בירגער אין דער לאדזער וואיעוואדשאפט.

די יידישע באפעלקערונג אין דער לאדזער וואיעוואדשאפט באגריסט דעם וואיעוואדע ה' אלעקסאנדער נאוואק אין טאג פון זיין נאמענסטאג אלס דעם וואס טראגט די זארג פאר'ן וואויל פון אלע בירגער אין דער לאדזער וואיעוואדשאפט

א נייער קארטעל אין לאדז

(אג) ווי מיר דערוויסען זיך, איז אין די לעצטע טעג אונטערגעשריבען געווארען צווישען פאר שטייער פון 10 פירמען, וואס פארבען און אפרעטורען סחורות פון קינסטליך זייד, א אפמאך אויפ'ן סמך פון וועלכען עס ווערט געשאפען א קאנווענץ פון די דאזיגע פירמען.

צו דער קאנווענץ זענען צוגעשטאנען פאלגענדע פירמען: ק. ש. בוהלע, „ערשטע פוילישע פאבריק און זיידען אפרעטור, פריהער ארטור מייסטער אין רודע פאביאניץ, ליברעכט, מילער אין רודע פאביאניץ, „דאבזשינקא" אין פאביאניץ, אזא העז לער, קראאוזע, ברידער בוקעט „יעדוואבנא", ברידער אאוגוסטין.

די אויבענדערמאהנטע פירמען זענען געטיילט געווארען אין צוויי קאטעגאריעס, דערביי געהערען צו דער ערשטער קאטעגאריע די פירמען: ק. ש. בוהלע און די „ערשטע" צו דער צווייטער קאטע-גאריע — די איבעריגע. די ערשטע גרופע פארפליכ-טען די אלע פרייזען פון צעניק, דאגעגען די פיר-מען פון דער צווייטער קאטעגאריע האבען דאס רעכט צו ערטיילען 5 פראצענט ראבאט.

די פירמען, וואס וועלען זיך פארפליכטען צו אפרעטורען און פארבען סחורות אויסשליסליך אין די אונטערנעהמונגען, וואס געהערען צו דער ניי געשאפענער קאנווענץ וועלען באקומען 10 פראצענט ראבאט.

די פירמען וואס געהערען צום ניי-געשאפענעם קארטעל האבען גלייכצייטיג געשאפען א געמיינ-זאמע אינקאסא ביורא.

די גרינדונג פון נייעם קארטעל האט צווישען די לאדזער פירמען געמאכט א קאלאסאלען איינדרוק צוליב דעם וואס לויט דער מיינונג פון די אינדו-סטריעלער וואס זענען אנגעוויזען פון די אפרעטורען און פארבערייען פון סחורות פון קינסטליך זייד, וועט דאס ארויסרופען א באדייטענדע שטייגערונג פון די פרייזען אויף די דאזיגע סחורות.

טעאטער
„פילהארמאניע"
נארוטאוויטשא 20, טעל. 213-84

קונסט-טעאטער
מאריס שווארץ-אנסאמבל

נאר 6 גאסטשפילען!
היינט, פרייטאג, 9 אוו., מארגן, שבת, 4 נ"מ און 9 אוו.
2-טע גרויסע אויפפיהרונג

גאט, מענטש, טייוועל

אנסאמבל:

גאטליב העלענא	ליפמאן נאטאליע	קאן שלמה
גאלדנבערג אסתר	ליפמאן משה	קורץ אברהם
גוטמאן קלמן	ליטאן עני	ראזען שמחה
גרודבערג יצחק	מארעווסקי אברהם	שאפירא דניאל
האכבערג יעטע	סאמבערג אייזיק	שטיין אלעקס
וויכער מאקס	פאקיעל דבורה	און אנד.

מאדערניזירטע פארשטעלונג לויט יעקב גארדין אין דער אינסצעניזאציע און רעזשי פון מאריס שווארץ. מוזיק – בראדי.

מאסקען און קאסטיומען פראיעקטירט שטראסבערג. אייגענע אריגינעלע דעקאראציעס און ליכט עפעקטען. — בילעטען אין פילהארמאניע-קאסע.

נאכן בלוטיגען צוזאמענשטויס
פון די 2 באנדעס גנבים אין קאסע-ברעכער

(א) לויט ווי מיר האבען געמעלדען, איז אויף דער ראקיטשינער גאס פארגעקומען א בלוטיגער צוזאמענשטויס צווישען 2 קאנקורירענדע איינברע כער-באנדעס, אין רעזולטאט פון וועלכען עס זענען פארוואונדעט געווארען: דער 36-יאהריגער סטעפאן ראטייטשעק (זשעלאזנא 17) און דער 30-יעהריגער זיגמונט מאדאלבזקי (פון נאווא 42).

מען האט ביידע פארוואונדעטע אפגעפיהרט אין שפיטאל, וואו ראטייטשעק איז געשטארבען.

עס זענען שוין פאר'האלטען געווארען עטליכע פארדעכטיגע, און ס'איז אויך פעסטגעשטעלט גע-ווארען, אז די מערדער זענען געווען: אלעקסאנדער קושעמינסקי און אנטאני וואזשניאק, וועלכע באהאל-טען זיך דערווייל אויס. פאליציי זוכט זיי.

ארעסטירט וואלפאוויטש'ן
דער „דיסקאנטער" איז צוריקגעקומען פון ארגענטינע

(ז) אין דער וואוינונג פון א געוויסען וו. ווי-גאדוקי (קילינסקיעגא 95) איז עהערנעכטען אין אווענט ארעסטירט געווארען דער דיסקאנטער אנשעל וואלפא וויטש, וועלכער זאל האבען אנגעשווינדעלט אין לאדז אויף אן ערך 20,000 זלאטעס, דערנאך אנטלאפען קיין ארגענטינא, און איצט צוריקגעקומען קיין לאדז.

די אויספארשונגס-מאכט האט מודיע געווען אלע געליטענע וועגען דעם, אז וואלפאוויטש איז ארעסטירט געווארען.

נאכ'ן ערשטען פארהער האט מען איהם איינ-געזעצט אין דער טורמע אויף קאפערניקא.

צום צעהנטען מאל זיך געסם'ט

(א) נעכטען פארמיטאג האט זיך אויף דער פראנציסקאנער גאס געסמט מיט זאלץ-זויער די היימלאזע און ארבייטסלאזע אסתר זייף.

דאס טוט זי שוין אזוי צום צעהנטען מאל...

פאגאטאוויע האט זי אפגעפיהרט אין ראדאגאשטשער שפיטאל.

ס'וואלט כדאי געווען, אז ענטשפרעכענדע פאקטארען זאלען זיך פאראינטערעסירען מיט'ן גורל פון דער אומגליקליכער מיידעל.

פון דער יוד. דעמאקראטישער פאלקס-יוגענד ארגאניזאציע

אונטער'ן פארזיץ פון ה' אוניקאווסקי איז פאר-געקומען א פארזאמלונג פון דער פאלקס-יוגענד ארגאניזאציע וועגען לאנ'עס-צוזאמענפאהר פון דער יידישער דעמ. פאלקס פארטיי וואס קומט פאר דעם 6—7 מערץ אין ווארשא. דער רעדנער האט ברייט ארומגערעדט די אויפגאבען וואס עס ליגט אויף די דעלעגאטען וואס זאלען דארט זיין פארטרעטען. די פארזאמלונג באשליסט צו שיקען דריי דעלעגאטען אין די פערזאנען פון די ה"ה גאלדמאן, ראזען און נייפעלד. די פארזאמלונג האט דאן אויסגעדריקט אנ-ערקענונג דעם ראטמאן אדוו. זייצמאן פאר זיין אונערמידליכע ארבייט לטובת דער יודישער באפעל קערונג אין שטאט-ראט. צום סוף איז אנגענומען גע-ווארען פאלגענדע רעזאלוציע: „די פארזאמלונג פון דער פאלקס-יוגיט-ארגאניזאציע שטיצט אונטער דעם שטאנדפונקט פון אדוו. פרילוצקי וועגען אונטער-שטיצען די דעמאקראטיע; פארלאנגט רעכט אויף ארבייט פאר יוגענטליכע; באוועליזירען דאס צעכען געזעץ; אנערקענונג פון די יודישע שפראך, פולע גלייכבארעכטיגונג אויף אלע געביטען פון געזעל-שאפטליכען, פאליטישען און עקאנאמישען לעבען. פראטעסטירט געגען כוליגאנישע אנפאלען אויף אומ-שולדיגע יודען.

Dr. med.
HALTRECHT
ספעציעל-ארצט פאר הויט-, געשלעכטס קראנקהייטען און מענער-שוואכע
האט זיך איבערגעציהען פון פעטריקאווער 10 אויף
161 פעטריקאווער 161
טעל. 245-21
נעהמט אן פון 8 ביז 2 בייטאג און פון 7 ביז 9 אוו.
זונטאג און חגאות פון 9 ביז 1 בייטאג.
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצא-פרייזען

...טישער פאלקסבלאט

...קאנדרעלע פון בעקערייען

(א) אין שייכות דערמיט, וואס די בעקערס האבן באגרעניצט דאס אויסבאקען פון ברויט, זענען ...נאטירט געווארען פיל פאלען פון שפעקולאציע ...נעהמען העכערע פרייזען פון די פעסטגע-...לטע דורך דער מאכט.

...בכדי צו אריענטירען זיך, מעלדען מיר, אז ...פרייז אויף בייטעל-ברויט, וואס איז לויט ...פארפליכטענד — מאכט אויס 35 גראשען ...א קילא.

די פאליציי אגענטען און ספעציעלע קאמיסיעס ...פארארדענט א שארפע קאנטראלע פון די ...ערייען, בכדי נישט צוצולאזען דערצו, אז די ...ער זאלען אויף אייגענער אחריות העכערען די ...יס-פרייזען.

בעשטראפט פאר טראגען אומלעגאל געוועהר

(א) דאס סטאראסטווע-געריכט האט נעכטען ...משפט א געוויסען יאן קאזערסקי (פון מאריינאר-... 54) פאר'ן אומלעגאלען באזיצען געוועהר — ... צו באצאהלען 500 זלאטעס שטראף.

...פאר'ן שיסען דעם 7. נאוועמבער 1936 אויף ...די פאפראצקי און יוזעף וואיגאר, יועט קאזער-...האבען א באזונדערען פראצעס אין קרייז-געריכט

...מסג רויכערעי אין אויטאבוס'ן

(א) געוויסע אויטאבוסען אונטערנעהמונגען, ...קורסירען אויף די וועגען פון דער לאדזער וואר ...וואדזטווע האבען איינגעפיהרט, אז מען מעג רויכ-...ען אין די אויטאבוסען, בתנאי אבער, אז קיין ...ער פון די פאסאזשירען איז נישט דערגעגען.

שווער פארטשאדעט

(א) אין זיין וואוינונג אויף פילסודסקיעגא ...זענען פארטשאדעט געווארען פון א שלעכט צוגע-... אייוועלע: דער 41-יאהריגער מאטעל שיע - ..., די 21-יאהריגע אסתר און דער 29 יאהריגער ...ם.

...פאגאטאוויע האט זיי ערטיילט ערשטע הילף.

איבערגעפאהרען

(א) אויף דער פעטריקאווער לעם נומער 2 ...דורך אן אויטא איבערגעפאהרען געווארען א ...טע טעאדאריא ראנדשטיין, ביי איהר איז צעבראכען א האנד און זי איז צוקאליעטשעט אויפ'ן גאנצען קערפער. מען האט זי אפגעפיהרט אין א לעטש-...

אפטייקען.

(א) היינט ביינאכט דיזשורירען: סאראווסקא ...ער (זגערזשער 63), י. טראשטשאווסקי (11 ליס-...ארא 15), ט. קארל (פילסודסקיעגא 54), ה. ...נעלינסקי (אנדזשעיא 28), י. קאנדזשינסקי ...טריקאווער 165), ע. מילער (פעטריקאווער 46), ...גאטשעוויטש (פאביאניצער 56).

צוגאב-פאבאר-קאמיסיע

...עט טעטיג זיין ד. 28-טען ד. ח.

(א) דעם 28 ד. ח. וועט אין לאקאל (פעט-...ווער 165) אמטירען די צוגאב - פאבאר ...ע. שטעלען דארפען זיך די פאבארעווצעס ...יאהרגאנג 1915 און עלטערע, וועלכע האבען ...ביז איצט נישט רעגולירט די מיליטער-פליכט, ...פען זיך שטעלען די וואס וואוינען אויפ'ן ...פון די 1, 4, 6, 10, 12, 13 און 14-טע ...ציי-קאמיסאריאטען.

ZACHĘTA
זגערזשער 26
היינט און פאלג. טעג
גרויסער דאפעלטער פראגראם
I
הערליכע דראמע א. נ.
צו דיר געהער איך
אין דער הויפט-ראל
Katarzyna Hepbürn i Charles Boyer
II
פרעכטיגע קאמעדיע א. נ.
„די מלחמה איז וואלץ-קעניגרייך"
אנפאנג 4 נ"מ, שבת און זונטאג-12 בייט.

ברית תרומפּלדור בית"ר לאָדזשער קן
זונטאג, דעם 28־טן פעברואר ד. י. 4 אַ זייגער נאָכמיטאג קומט פאָר אין פילהאַרמאָניע־זאַל
אַ בר־מצוה־פייערונג פון בית"ר
מיטן אָנטייל פון ד"ר
אַבאַ אַחי־מאיר
זאַל פילהאַרמאָניע נאַרוטאָוויטשאַ
מגר. מ. בעג...
א חוץ דעם אָפיציעלן טייל, וועלן דעמאָנסטרירט ווערן לעבעדיגע בילדער פון בית"רישן לעבן, פּיראַמידען, געזאַנג פון בית"רישן כאָר, איבונגען פון דער אָפּטיילונג פון רויטן קרייץ ביים בית"ר, דעקלאַמאַציעס א. א.
בילעטן צו בעקומען אין בית"ר נאַרוטאָוויטשאַ 28 און ביי דער קאַסע אין פילהאַרמאָניע

אימפּאָזאַנטע לויה פון אדוו. פּיאָטר קאָז

פון 1 אַ זייגער אָן האָבן זיך אויף די גאַסן, דורך וועלכע עס האָט געדאַרפט אדורכגעהן די לויה פון דעם פאַרשטאָרבענעם אַדוואָקאַט פּיאָטר קאָן אָנגעהויבן זאַמלען טויזענטער מענטשן. אויף די טראָטואַרן ביים רוג פּשעיאַזד, אויף דער פּעטריקאָווער, 11 ליסטאָפּאַד־גאַס, ביז צום וואַנגעלישן צמענטאַזש, האָבן זיך אויסגעשטעלט אין אַ שפּאַלער די צושויער.

אויף דער פּשעיאַזד גאַס האָבן זיך אויסגעשטעלט די פאַרשטייער פון דער מאַכט, אַרמעע, פון פאַרשידענע אינסטיטוציעס און אָרגאַניזאַציעס פון די פּאַרטייען פ.פּ.ס., בונד און פּועלי־ציון מיט זייערע פאָהנער.

צוויי אַ זייגער האָט זיך אָנגעהויבן די לויה. פאַר דעם טרויער־צוג האָט מען געטראָגן די אָפּצייכנונגען פון דעם פאַרשטאָרבענעם (פּאָלאָניאַ רעסטיטוטאַ און דעם אומאָפּהענגיקייטס־קרייץ) נאָכדעם זענען נאָכגעגאַנגען די פאַרשטייער און דעלעגאַציעס מיט די פאָהנער און די פאַרשטייער פון דער מאַכט. דעם וואָיעוואָדע האָט פאַרטרעטן וויצע־וואָיעוואָדע, ד"ר וויַאָנאַ און דעם לאָדזשער סטאַראָסטע — וויצע־סטאַראָסטאַ דעניס, פאַרשטייער פון דער אַרמעע מיט גענעראַל לאַנגנער בראַש, די דעלעגאַציעס, די אָרגאַניזאַציעס פון געווערקשאַפטן, פּאָליטישע אַרגאַניזאַציעס, די פּ.פּ.ס., בונד און פּועלי־ציון, פאַר שטייער פון אָרגאַנ. מיט זייערע פאָהנער.

נאָך דער טרויער־צוג זענען, אַ חוץ דער נאָהענטסטער משפּחה נאָכגעגאַנגען די פאַרשטייער פון דער שטאָטפאַרוואַלטונג מיט'ן פּרעזידענט גאַדלעווסקי, דעלעגאַטן פון דער אַדוואָקאַטן־קאַמער און אַדוואָקאַטן־ראַט. די גאַנצע לאָדזשער פּאָליצעי איז געווען אויפ'ן אָרט. די טראַמוואַיען און ראַד־פאַרקעהר אויף די גאַסן, וואו די לויה איז אַדורכגעגאַנגען, האָט זיך אָפּגעשטעלט.

פאַר דעם אָפענעם קבר האָבן געהאַלטן אָפּשיד־רעדעס, אַנווייזנדיג אויף די גרויסע פאַרדינסטן פון דעם פאַרשטאָרבענעם אין קאַמף פאַר דעם אומאָפּהענגיגען פּוילן — די פאַרשטייער פון פּ.פּ.ס., פון די געוו. פּאָליטישע אָרעסטאַנטן, און אָרגאַניזאַציעס.

אין זעהר ריהרענדע ווערטער האָט אָפּגעזעגנט דעם פאַרשטאָרבענעם, אין נאָמען פון אַדוואָקאַטן־ראַט, זיין חבר אין קאַמף און אַרבייט — אַדוו. קעמפּנער. צום סוף האָבן די פאַרזאַמעלטע געזונגען דעם „טשערוואָנע שטאַנדאַר" און דעם „אינטערנאַציאָנאַל". ביים פרישן קבר האָט מען אַוועקגעלייגט זעהר פיל קרענץ לעבעדיגע בלומען. און די מלווים זענען זיך פונאַנדערגעגאַנגען.

רעוואָלווערשיסעריי...

...ערשנאַפּט המ־טאַשען

(א) נעכטען פאַר־טאָגס האָבן זיך גנבים באַקומען אין דער צוקערניע פון גאַמאַל בנימין פּשעיאַזד 1 און אַוועקגעטראָגן אַ גרעסערן טשאַכטעס, טאָרטען יכדומה.

עס ווערט געפירט אַן אויספאָרשונג.

טעה
כשר לפּסח
פיינשמעקער
טריבלעך
...matorska z premią
אין פּאַקונג 250 גראַם
K. i C. POPOWY

גרויסע אַקציע פון ישיבת חכמי לובלין
צווישן די יודישע פרויען
(קאָמוניקאַט)

לעצטענס איז די ליטונג פון „ישיבת חכמי לובלין" צוגעטרעטן פאַרשפּרייטן פּושקעס, צו די יעניגע קרייזן, וועלכע האָבן ביז יעצט נישט באַוויזן זיך מיט אַ פּושקע צו באַשטייערן, וואָס איז דער איינציגער געלט אַ נסתר, וואָס זיכערט אַ סטאַבילע הכנסה צו דעקן דעם נאָרמאַלן לויף פון בודזשעט.

אָבער ביי די יעצטיגע הכנסות, וואָס קומען אויף צו דעקן די געוועהנליכע אויסגאַבן פון דער ישיבה, איז אונמעגליך צו באַשטימען סומע, וואָס איז נויטיג צו לאָזן אויסשטעלן די צאָהל פּושקעס.

עס איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אַ אַקציע צווישן די יודישע פרויען, דאָס פון זייערע ... געגן זאָל אַריינפליסן די נויטיגע סומע, וואָס זאָל פאַרווענדעט ווערן אויף אויסטיגען די פּושקעס אויפ'ן נאָמען פון דער ... רביצין הרבנות טובע שפּירא ע"ה.

צו דעם צוועק איז אַרויסגעגעבן געוואָרן בראָשור דורך דער ליטונג פון יח"ל צו די פרוי, וואָס אויסער איהר פּראָפּאַגאַנדע־כאַראַקטער, ענטהאַלט עס אַ ריין ליטעראַרישען ... וועלכע עס ווערען געשילדערט די היסטאָרישע געשטאַלטען פון די יודישע פרויען, וועלכע האָבן מיטגעהאָלפען אין פאַרשידענע תקופות, ... האַלטען די אייגנאַרטיגקייט פון תורה ... סוף געפינט זיך אַ ווענדונג פון דער ליטונג צו די יודישע פרוי, אַז זי זאָל ווי געהעריג ... פליכט וואָס לאַסטעט אויף איהר אַלס ... הבית צו דעם תורה מוסד ישיבת חכמי לובלין.

עס איז צו האָפן, אַז דער אַפּעל וועט געפינען אַ אָפּקלאַנג און די יודישע פרויען וועלן זייערע שפּענדונגען ערמעגליכען אַ אינסטאַלירן די צאָהל פּושקעס און גלייכצייטיג שטעלן אַ דענקמאָל פאַר די לובלינער רביצין ע"ה.

Jedynie i tylko kąpiel ...szyszką Novopin za...wuje zdrowie i siły.

מיט קאַסעס אויף וואַרשע...
פּראָצעס פון אַ פירער פון דער „סטראַניצטוואָ לודאָווע"

(א) נעכטען איז פאַר'ן קרייז־געריכט געשטאַנען דער מיטגליד פון הויפּט־ראַט פון דער פּויערים־פּאַרטיי (סטראָניצטוואָ לודאָווע) יוזעף באַלצעזשאַק.

ער איז באַשולדיגט געוואָרן אין דעם, אַז דעם 15 אויגוסט 1936 האָט ער אינ'ם דאָרף וואָלאַ קלעפּטשעוואָ, לאָסקער קרייז, אויפ'ן צוזאַמענפאָהר פון זיין פּאַרטיי אויפגעפאָדערט די צוזאַמענגעקומענע מיט קראַפט צו באַזייטיגען די רעגירונג, דערקלערענדיג אין זיין רעדע, וואָס ער האָט געהאַלטן פאַר 3000 מאַן, אַז אויב די רעגירונג וועט נישט אָפּטרעטן גוטוויליג — וועלן זיי דאַן גיין מיט קאָסעס אויף וואַרשע, וועלן זיך שלאָגן מיט דער סאַנאַציע און אויפס'כוח אָפּנעהמען די מאַכט.

דאַן זאָלען האָבן פון המון געקומען אויסרופען, אַז מ'דאַרף נישט וואַרטען, און אַז מען איז שוין גרייט איצט צו גיין אויף וואַרשע...

דערויף האָט באַלצעזשאַק געענטפערט, דאָס אויב ביז סעפּטעמבער וועט די רעגירונג נישט אָפּטרעטן — וועלן זיי דאַן גיין קעמפען מיט דער סאַנאַציע.

נאָך די רעדעס האָבן איהם אַרומגערינגעלט 20 פויערן, באַוואָפענט מיט קאָסעס, בראַש מיט'ן פויער יוליאַן קאָבילקאַ.

נעכטען, אויפ'ן פּראָצעס, האָט זיך דער באַשולדיגטער נישט מודה געווען, דערקלערענדיג, אַז אין זיין רעדע האָט ער קריטיקירט נישט בלויז די סאַנאַציע, נאָר אַלע פּאַרטייען.

די דערקלערונגען פון די עדות זענען געווען נישט גינסטיג פאַר איהם.

לסוף איז ער באַפרייט געוואָרן.

זונטאַג — די ערעפנונג פון 12־טען ציוניסטישען לאַנד־צוזאַמענפאָהר
לאָדז שיקט 25 דעלעגאַטען

זונטאַג, דעם 28 ד.ח. קומט פאָר אין וואַרשע די ערעפנונג פון 12־טען ציוניסטישען לאַנד־צוזאַמענפאָהר. די פייערליכע ערעפנונג וועט פאָרקומען אין טעאַטער „נאָוואָשטשי" אויף ביעלאַנסקאַ מיט דער באַטייליגונג פ"נ עקזעקוטיוו־מיטגליד ה' יצחק גרינבוים, וועלכער וועט אַרויסטרעטן מיט אַ רעפעראַט וועגן דער לאַגע אין ארץ־ישראל און אין ציוניזם.

בהתאם צו דער דורכגעפירטער מיטגלידער־רעגיסטראַציע האָט די לאָדזשער ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע באַקומען דאָס רעכט צו שיקען 25 דעלעגאַטען צו דער קאָנפערענץ. לויט אַ געמיינזאַמער פאַרשטענדיגונג איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן אַן איינהייטליכע ליסטע און עס זענען געוועהלט געוואָרן די ה"ה: ד"ר ראָזענבלאַט, משה לימאַן, מרדכי מרחיב, צ. ליטווין, שמואל לעוו, מ. ח. רומקאָווסקי, מלכה רעזניק, ש. רייכמאַן, אַלעקסאַנדער יאָעל, אשר קאָלאָדני, אשר שאַפּיראָ, משה קאַראַ, ז. סקורא, נ. ווענמייסטער, אַדוו. שטרויך, אַ. שיין, ב. פיינד, ח. לעווקאָוויץ, מ. טעמפּעלהאָף, ה. ווידאַווסקי, ש. ראַגאָזשינסקי, מ. ווייל, מאַלאַ קאַקאָווסקאַ, אַדוו. בערקאָוויטש, ל. גאָלדבערג, אינזש. הייקין, מ. יאַקובסאָן, און אַלס פאַרטרעטער: ש. פיינער, נ. מיכעלזאָן, י. לובלינסקי, ש. גאָסטינסקי, ק. עהליך, ד. פראַמער, י. מאַרגאַליס, מ. לעוואַק, א. פּראַשקיער, מ. ליבערמאַן, פּ. פּוטערמאַן, ע. בערגער, י. פּאָזנאַנסקי, י. בלייכער.

טעאַטער „לאַ סקאַלאַ" גדוו. פאָלקס־טעאַטער) זגערזשער 17
נאָך 10 גאַסטשפּילן פון דער ביאַליסטאָקער טרופּע מיטן אָנטייל פון די אַרטיסטן
רעגינאַ גליקמאַן און ז. קאַל שניקאָוו
מיט זייער ערשטקלאַסיגען אַנסאַמבל פון 14 פּערזאָן
פייערליכע פּרעמיערע! צום ערשטען מאָל אין דעם סעזאָן! פייערליכע פּרעמיערע!
הומאָר געזאַנג טענץ שאַרזש וויצען
פרייטאג, ד. 26־טן פונקט 9.15 אָוו. שבת, פונקט 4 נמ. און זונטאַג, ד. 28־טן פונקט 9.15 אָוו.
ווערט געשפּילט די פרייליכע קאָמעדיע
„דאָס וואָלגאַ־מיידל"
אין 2 גרויסע אַקטן 24 נומערן געזאַנג און טענץ
2־טע פּרעמיערע גרויסער קינאָ־שלאַגער! 2־טע פּרעמיערע
שבת, דעם 27־טן פונקט 9.15 אָוו. און זונטאַג, דעם 28־טן פונקט 4 נמ.
ווערט געשפּילט „דער איבעריגער מענטש" אין 4 אַקטן מיט געזאַנג
בילעטן צו באַקומען פון 5 אַ זייגער ביי דער קאַסע שבת און זונטאַג פון 11 פריה ביי דער קאַסע פון טעאַטער
אייגענע קאָסטיומען און דעקאָראַציעס. פערג־עסערמער אָרקעסטער.
אַלע אונזערע פּיעסן ווערן געשפּילט אָהן אַ סופלער. א־ם א. לאַקס.

לערנט זיך אַ פאַך!
אויף די פּראָפעסיאָנעלע לערן־וואַרשטאַטן פון דער געזעלשאַפט „אָרט" ווערן אָנגענומען איינשרייבונגען ביי פאָלגענדע פאַכן:
1. מעכאַנישע דריקאָטאַזש־אַרבייט
2. מעכאַנישע זאָקן־אַרבייט.
3. מעכאַנישע וועבעריי
4. מעכאַניש שפּולען.
5. היטלער־שטריקעריי.
6. הענטשקע־שטריקעריי.
7. פרויען־וועש ... צושניידען
8. וועש־נייהען מיט צושניידען.
9. ג... מיט צושניידען.
10. אָנדולאַציע. 11. מאַני...
געזעלש. „אָרט", וואָלטשאַנסקאַ 27.

דער גורל פון אַ פרוי
סענסאַציאָנעלער און שפּאַנענדער ראָמאַן
(86

ווען זי האָט דערפיהלט ווי עפּעס אַ חיה וואָלט אויף איהר די לאַפּעס אַרויסגעלייגט האָט זי זיך שנעל בעטומען וועהרען און אויסדרייען פון זיינע הענט; און ווען זי האָט האָט נישט קיין גענוג כוח געהאַט האָט זי אַרויסגעלאָזט אַ קורצען קוויטש וואָס האָט דעם פיינליגג דערשראָקען צום טויט. ער האָט זי אָפּגעלאָזט. זי איז געבליבן שטיין אינמיטען צימער און ער איז געשטאַנען אויף דיקני לעבען איהר, אַ־רויסלאָזענדיג פאַרשטיקטע ווערטער, ווי דורך געוויין, בעטענדיג ביי איהר מחילה:

— פּלוין איין קוש האָב איך געוואָלט! איין קוש! איך האָב גאָרנישט געמיינט!

עס איז איהר איינגעפאַלען, אַז אין איהר צושראָקענער פאַנטאַזיע, האָט זי טאַקע איבערטריבען די געפאַהר, אַז ער האָט טאַקע נישט געוואָלט מעהר ווי אַ קוש טון, זי האָט זיך שנעל באַהערשט און צוריק געגומען שפּילען איהר ראָל:

— דאָ אין נאַרדערנעבן צימער! ס'איז דאָך אַ שאַנדע! מענשען קאָנען דאָך אַנקומען!

— בעדענקט! געדענקט! זיך פאַרלירען! נישט גע וואוסט וואָס איך טו. פאַרגיט מיר רחל! פאַרגיט!

— מיר וועלן זיך נאָך זעהן

— ווען, רחל! ווען!

— מאָרגען אין דער אָפּערע באַל, וואו איך מוז זיין! איבערמאָרגען פיינאַכט ביי מיר אין הויז!

— אַ דאַנק, רחל! אַ דאַנק! איך בין אייך געטריי ווי אַן איינענער פאַטער. גאָרנישט פון אייער פאַרגאַנגענהייט וועל איך דערציילען: און קיין שום סקאַנדאַלען וועל איך אייך פאַרדרייען! דער הויפּטגלח וויל איך צוריק אין מאָנאַסטיר ברענגען! ער האָט דערצו אַ רעכט! שאַנער האָט איך אין זיינע הענט איבערגעגעבן און אָפּיציעל איז שאַטנער אייער פאָטער! איך וועל אָבער נישט דערלאָזען! נישט דערלאָזען! ווייל ווי אַן אייגענע קינד האָב איך אייך ליב!

די לעצטע ווערטער האָט דער געמיינער גלח אַרויסגעזאָגט מיט אויפרעגונג, כאָטש ער האָט זיך געמאַכט, אַז ער רעדט די ווערטער פון האַרצען, ער האָט איהר געוואָלט ווייזען, אַז ער האָט זי אין די הענט! ווענען דעם, אַז מייערהעבער איז זי געקומען זוכען אין מאָנאַסטיר און אַז מ'האָט איהם געזאָגט אַז זי האָט זיך דערטרונקען האָט ער איהר נישט דערציילט, ווייל דאָס האָט זיך פאַר איהם נישט געלוינט.....

רחל האָט פאַרשטאַנען די געמיינע שטיק פון דעם בידערמאַנגעטען היפּאָקריט.

— איבערמאָרגען ביינאַכט! — האָט זי אַ זאָג געטאָן מיטן טאָן פון אַ צוזאָג....

— איבערמאָרגען ביינאַכט!

אויף איבערמאָרגען ביינאַכט האָט זי געהאַט אַ פּלאַן: אַ טייוולישע פאַרשווערונג פון נקמה!

קאַפּיטעל 28

אין דער צייט, ווען רחל איז געווען פאַרדרייט אין אַזעלכע טראַגישע אומשטענדן, איז אַלעקסאַנדער מייערהעבער, איהר פאָטער, וואָס וואָלט זי אפשר געקענט ראַטעווען — געזעסן ביי זיך אין דער היים און געטרערט צו זיין זוהן, מאַריס, וועגען איהר ווי זי וואָלט געווען אַ ווילד פרעמדע...

— די רחל קלעריאָן איז די זעלבע רחל די שלאַנגען־טענצערין, וואָס דו ביסט אַמאָל געווען אין איהר פאַרליבט!

— דאָס איז נישט נייטיג צו דערמאָהנען!

— אויב איך האָב דיר געהאָלפען זיך אויסהיילען פון אַ ליבע מיט איהר, וואָלסטו מיר אַמאָל זעהר דאַנקבאַר זיין!

— טאַטע!!! מיר ריידען האָך נישט וועגען דעם!

— נאָך איין וואָרט, מיין זוהן! און מעהר וועל איך וועגען דעם נישט דערמאָהנען! אויב עס זענען נאָך ביי דיר געבליבען רעשטלעך פון געפיהלען צו איהר, וואָלסטו זיי געדאַרפט אינגאַנצען אויסראָטען! עס וועט זיין געזונטער פאַר דיר! וואָס ווייניגער דו וועסט זי קומען באַזוכען, וואָס זעלטענער דו וועסט זיך מיט איהר טרעפען, אַלץ בעסער וועט זיין!

— טאַטע! צווישען אונז איז אַלץ געענדיגט! און איך וואָלט דיך זעהר, זעהר שטאַרק געבעטען זאָלסט וועגען דעם מעהר נישט ריידען!

— גוט.... איז דאָס לעצטע מאָל, וואָס דו ביסט געווען ביי איהר האָסטו זיך געזעהן אין איהר צימער, סטעפאַן, וואָס זעהט אויס אין דיינע פאַרהערטעניש!

— יאָ!

— פונוואַנען נעהמען זיך דיינע פאַרדאַכטן!

— זיין אויסזעהען!

— דאָס איז ווייניג!

— שפּעט ביינאַכט איז ער עפּעס פּלוצים צו איהר אין צימער און עפּעס געפרעגט, ווי זיך געקלעפּט ווי אַן אַרבעס צו דער וואַנט בין זיכער, אַז ער איז געשטאַנען אונטער דער טיר און זיך אונטערגעהערט און עמיצער איז געגאַנגען און ער האָט געמיינט אַדיין אין צימער זיך צו ראַטעווען פון חשד'ן... אַזוי ליגט מיר אויפן שכל!

— אַזוי!

— און דער אופן ווי ער האָט געקוקט אויף איהר עפּעס נישט געווען דער אופן ווי אַ פאָטער קוקט אויף זיין באַליבטעם אַ גאַסט!

— ווי אַזוי האָט ער געקוקט אויף דיר?

— ער האָט מיך דורכגענומען מיט די אויגן ווי ער וואָלט געוואָלט עפּעס אויספאָרשען, שפּיאָנירען; און אין זיינע אויגן האָט זיך דאָס בייזוויליגע פייערל פון מענשען, וואָס שלעכטס....

— נאָך פאַקטען!

— ער האָט מיך אָפּגעשוואַרט ביים אַרויסגיין, מיך נאָך אַמאָל באַטראַכט און מיר נאָכגעקוקט ביז איך גיי! אַזוי טוט נישט קיין אייגענער פאָטער!

(פאָרטזעצונג קומט)

די שטרייק־באַוועגונג אין לאָדז

פערשאַרפט דער שטרייק אין ווידזעווער מאַנופאַקטור

(א) אין דעם שטרייק פון די וועבער־מייסטער, ...אַבען זיך געכטען, אין ווידזעווער מאַנופאַקטור, ...געשלאָסען די מייסטערס פון דער שפּינערײַ.
די דירעקציע האָט, ווי זי האָט אָנגעקינדיגט, ...געשטעלט די אַרבייט אין דער וועבערײַ.
קיין אונטערהאַנדלונגען וועגען ליקווידירען ...ם שטרייק זענען דערווייל נישט אָנגעהויבען.

...ער שטרייק אין דער זאַקען־אינדוסטריע

(א) דער שטרייק אין דער זאַקען־אינדוסטריע ...ונדע מאַשינען) האָט געכטען ארומגענומען אַלע ...רבייטער. די לעצטע האָבען פאַרשטרייקט די אַר־...בייטער אין דער בראַנזשע. עס שטרייקען 4200 ...טער פון דער פירמע גרינבערג.
די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען אינטערווענירען ...ים אַרבייטס־אינספּעקטאָר וועגען אָנהויבען אונ־...ערהאַנדלונגען דעם שטרייק צו ליקווידירען.
היינט ,פרייטאָג דעם 26 ד.ח. 3 א זייגער ...יטאָג זאָל פאָרקומען אַן אלגעמיינע פאַרזאַמלונג ...ן די שטרייקענדע אין לאָקאַל פון די קלאַסען־...אַראיינען (וויסאָקאַ 45).
שבת, דעם 27 ד.ח. זאָל פאָרקומען אַ פאַרזאַמ־...ונג פון די קאָטאָן — אַרבייטער, וואו עס זאָל ...אַשלאָסען ווערען די פראַגע יועגען אונטערנעהמען ...סאָלידאַריטעט־שטרייק מיט די זאַקען־אַרבייטער ...יף די רונד־מאַשינען.
די שטרייקענדע האַלטען ווייטער אונטער זייער ...אַדערונג וועגען אַ 20־פּראָצענטיגער הוספה.

...באַזייטיגט די שטרייקענדע אַרבייטער

פון דער פירמע ליטראַווסקי פון דער פאַבריק

(א) אין דער זאַקען־פאַבריק פון דער פירמע ...ליטראָווסקי (פּאָמאַרסקאַ 60) דויערט שוין זייט ...ויי וואָכען אַן אָקופּאַציע־שטרייק פון די אַרביי־...טער צוליב רעדוקציע און רייסען די אַרבייטס־...שינען.
נעכטען זענען, לויט אַן אינטערווענץ פון ...ער פירמע, אין דער פאַבריק געקומען פאָר־...שטייער פון דער מאַכט און אויפגעפאָדערט די ...אַרבייטער צו פאַרלאָזען דעם בנין פון דער פאַבריק.
די אַרבייטער האָבען געפאָלגט און אַרויס ...ון דער פאַבריק.
דער שטרייק דויערט.

...יבערגעריסען דער אָקופּאַציע־שטרייק

אין דער שלעסער־מאַנופאַקטור

(א) נאָך דער קאָנפערענץ צווישען די אַר־...בייטער־פאָרשטייער מיט דער דירעקציע פון דער ...פאַבריק, אונטער'ן פאָרזיץ פונ'ם אַרבייטס־אינספּעק־...טאָר שומסקי, האָבען די אַרבייטער פון דער שלע־...סער־מאַנופאַקטור באַשלאָסען צוצוטרעטען צו דער ...אַרבייט.
די אונטערהאַנדלונגען וועגען דער הוספה פון 15 פּראָצ. — דויערן ווייטער.

...ישט צושטאַנד געקומען די ...יצונג פון דער שידס־קאָמיסיע

אין דער קאָטאָן אינדוסטריע

(א) ווי באַקאַנט, איז ביים שליסען דעם ...קאָלעקטיוון אָפּמאַך אין דער קאָטאָן־אינדוסטריע ...געשאַפען געוואָרען אַ שידס־קאָמיסיע פון פאָרשטייער ...פון ביידע צדדים, וועלכע האָבען געזאָלט פעסט־...שטעלען די לוינען פאַר דער פּראָדוקציע פון ניי־...איינגעפירטע אַרטיקלען.
נעכטען האָט געזאָלט פאָרקומען אַ זיצונג פון דער דאָזיגער קאָמיסיע. די זיצונג איז נישט צושטאַנדגעקומען, ווייל די פאָרשטייער פון די אינ־דוסטריעלער האָבען זיך נישט געשטעלט. איינער פון זיי האָט ערקלערט, אַז כל־זמן די אַרבייטער וועלען אַן נישט־באַגרענעצטע אָקופּאַציע־שטרייקען ווי עס איז איצט, למשל, אין דער פירמע ליט־ראָווסקי (פּאָמאַרסקאַ 60) וועלען די אַרבייטסגעבער אין די זיצונגען פון דער קאָמיסיע קיין אָנטייל נישט נעהמען.
דער צווייטער טערמין פון אַ זיצונג פון דער קאָמיסיע איז באַשטימט געוואָרען אויפ'ן 1 מערץ.

פערענדיגט דער שטרייק פון די שוסטער אַרבייטער

די אַרבייטער האָבען דעם שטרייק פולשטענדיג געוואונען

(א) דער שטרייק פון די שוסטער־אַרבייטער האָט זיך פאַרענדיגט מיט אַ פולשטענדיגען זיג פון די אַרבייטער. אַלע פאָדערונגען פון די אַרביי־טער זענען נאָכגעגעבען געוואָרען. דער קאָלעקטי־ווער אָפּמאַך איז אונטערגעשריבען געוואָרען ביז'ן 31 יאַנואַר 1938.
איינער פון די וויכטיגסטע פונקטען פונ'ם אָפּמאַך איז: אויב די פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען פון דער טעקסטיל־אינדוסטריע וועלען אונטערנעמען אַ הוספה־אַקציע און צוזאַמענהאַנג מיטן וואַקסענדען יקרות און באַקומען די דאָזיגע הוספה, זאָלען די שוסטער־אַרבייטער אַוטאָמאַטיש די דאָזיגע הוספה אויך באַקומען.
דער שטרייק אין דער לעדער־בראַנזשע איז ענדגילטיג ליקווידירט.

פערענדיגט דער לאָקאַוט פון דער פירמע „פאַטריאַ"

(א) די שאָקאָלאַדען־פאַבריק „פאַטריאַ" האָט, ווי מיר האָבען נעכטען מיטגעטיילט, געשלאָסען די פאַבריק, ווייל זי האָט נישט געוואָלט אונטער־שרייבען דעם קאָלעקטיוון אָפּמאַך, וועלכער איז געשלאָסען געוואָרען אין אַרבייטס־אינספּעקטאָראַט צווישען די אַרבייטער און אַרבייטסגעבער פון די צוקערלעך־ און שאָקאָלאַדען־פאַבריקען.
נעכטען איז אין אַרבייטס־אינספּעקטאָראַט פאָר־געקומען אַ קאָנפערענץ. די פירמע האָט מסכים געווען אונטערצושרייבען דעם אָפּמאַך. דער לאָקאַוט איז ליקווידירט געוואָרען און די אַרבייטער זענען צוגעטרעטען צו דער אַרבייט.

ליקווידירט אַן אָקופּאַציע שטרייק

אין דער פירמע „עלעקטראָבודאָווע", קאָפּער־ניקאַ 56, האָבען פאַרשטרייקט די אַרבייטער צוליב דעם, וואָס די פירמע האָט באַזייטיגט דעם אַרבייטער־דעלעגאַט.
נעכטען, נאָך אַ קאָנפערענץ, האָט די פירמע מסכים געווען צוריקצונעהמען דעם אַרבייטער און דער שטרייק איז ליקווידירט געוואָרען.

אכטונג, גייערס ראַיאָן און אומגעגנד!

איך האָב דעם כבוד בעקאַנט צו מאַכען דעם ג' פובליקום, דאָס מיין לאַנגיעהריגע צוהערניש איז איבערגעבויט געוואָרען אויף אַ רעסטאָראַן אונטערן נאָמען

„Bufet Krakowski"

וועלכער וועט אַרויסגעבען מיטאָגען און אָווענדברויטען ווי אויך פערשידענע קאָנאָפּקעס און אַנדערע צוביסען אונטער דער לייטונג פון דעם בעוואוסטען ערשטקלאַסיגען פאַכמאַן ה' שמעון בערגהיים.
אויף לאַגער אַ גרויסער אויסוואַהל פון פערשידענע וויינען.
אין דער האָפנונג, דאָס די געעהרטע קונדשאַפט וועט מיר ווייטער ווי ביז איצט שענקען דעם פולען צוטרוי, צייכען איך זיך מיט אַכטונג

א. האַטעק,

לאָדז, פּיעטריקאָווער 294, טעל. 188-57.

גרויסער קינסטלערישער זיג

פון „גאָט, מענש און טייוועל" אין פילהאַרמאָניע

ווי מען האָט זיך געקענט ריכטען איז גאָרדינס „גאָט, מענש און טייוועל" א בייער גרויסער ער־פאָלג פון מאָריס שוואַרץ אַנסאַמבל. די פּיעסע איז ווי פונדאַס־ביי געבויערען געוואָרען דורך דער וואונ־דערבאַרער רעזשי, וואָס פאַרמאָגט אהן א שיעור נייע איינפאַלען פון מאָריס שוואַרץ, דעם רעזשיסאַר און קינסטלער.
דער גרויסער מאָריס שוואַרץ אַנסאַמבל פון די בעסטע יודישע שוישפּילער האָט געגעבען אַ קאָנ־צערט־פאָרשטעלונג פון שוישפּיל קונסט. דאָס גרוי־סע פּרעמיערע פּובליקום וואָס האָט איבערגעפולט דאָס טעאַטער האָט דעם מאָריס שוואַרץ אַנסאַמבל פאַר זיינע גלאַנצענדע סצעניסע לייסטונגען באַשאָנ־קען מיט א שטורם פון לאַנגדויערנדע אַפּלאָדיסמענ־טען. דאָס גאַנצע יודישע קולטורעלע לאָדז, אַלע וואָס האָבען אַ באַציהונג צו ערנסט יודיש טעאַטער וועלען מאַסענווייז באַזוכען די קינסטלערישע פאָר־שטעלונג פון דעם מאָריס שוואַרץ אַנסאַמבל.
די פאָרשטעלונגען קומען פאַר היינט פרייטאָג, 9 אָוונט, מאָרגען שבת 4 נ. מ. און 9 אָוונט

„תומכי אורחים" אָרגאַניזירט א גרויסע פּסח־אַקציע

(אויפרוף)

די פאַרוואַלטונג פון הילפס־פאַראיין „תומכי אורחים" האָט באַשלאָסען, אַזוי ווי אַלע יאָהר, אויך אויף דעם היי־יאָהריגען פּסח אונטערצונעמען אַ הילפס־אַקציע פאַר בכבוד'ע און אָרימע פאַמיל־יעס, ווי ס'וועט איינגעאָרדענט ווערען א ספּעציעלע פּסח־קוך פאַר איינזיגע הונגעריגע פערזאָנען, און פאַר טויזענט פאַמיליעס וועלען אַרויסגעגעבען ווער־רען פעקלעך פּראָדוקטען אין נאַטור אויף גאַנץ פּסח.
ס'איז אַלעמען גאַנץ גוט באַוואוסט, אַז דאָס היינטיגע יאָהר וועט די פרעקווענץ פון די רעגיסטרירטע מקבלים זיין פילפאַכיג גרעסער ווי ביי די אַלע ביז איצטיגע פּסח־אַקציעס, ווייל די נויט איז שרעקליך, דער אויסערליכער מענש קען דאָס גאָר נישט באַגרייפען נאָר דער וואָס זעהט מיט אייגענע אויגען. ווען זיצענדיג נאָר 1 שעה צייט אין פאַראיין „תומכי אורחים" זעהט מען פאַרשידענע טראָויעריגע בילדער. ווי אונזערע נאָהענטע ברידער און שוועסטער איינגעשרומפּענע שוין מעהר טויט ווי לעבעדיג. בעטען זיך, מען זאָל זיי העלפען אין זייער נויט און אונטערשטיצען מיט וואָס, און יו־פיל, ס'זאָל נישט זיין אויף דעם יום טוב פּסח, אַ מייל ערקלערען דערביי דאָס זיי האָבען פאַר מעגליכע פאַמיליעס אָבער זיי וועלען זיך דאָס פּנים פאַר זיי נישט וואַשען, אין יועלען בעסער ליידען הונגער און ב'ש און פאַרלאַנגען, די געזעלשאַפט „תומכי אורחים" זאָל זיי אונטערשטיצען מיט וואָס ס'זאָל נישט זיין. אָבער ליידער, די פאַרוואַלטונג איז מאַכטלאָז ביי אַזאַ יקרות אויף פּראָדוקטען די קאַסע איז פאָרלויפיג פוסט און ס'איז באמת אַ פראַגע ווי אַזוי שטעלט מען צוזאַמען פון איינ־צעלנע געזאַמעלטע גראָשען דעם געווינשטען בעט־ראַג אויף אַדורכצופיהרען די פּסח אַקציע, וועלכע זעהט פאַר אין דעם היינטיגען יאָהר צו באַטרעפען צירקאַ 10 טויזענט זל. ס'איז נאָר 4 וואָכען צו פּסח און אין איצטיגען מאָמענט איז שוין אָנגעקומען בּיטעס פון 400 פאַמיליעס, מען זאָל ערטיילען פּסח שטיצע, דאַרונטער זענען דאָ אַזעלכע פאַמיליעס, וועלכע האָבען נאָך דעם פאָריגען יאָהר אליין אונטער־שטיצט דעם „תומכי אורחים".
מיר ווענדען זיך דאַריבער צו דער באַפעלקע־רונג פון דער גרויסער יודישער שטאָט לאָדז אַנ־צושטיצען די פּסח־אַקציע מיט א ברייטער האַנט ווייל הונדערטער פאַמיליעס וועלען אַ דאַנק „תומכי אור־חים" האָבען די מעגליכקייט נישט צו הונגערען דעם גרויסען יודישען יום טוב פּסח. צו דעם צוועק וועלען זיך צו אייך ווענדען דעלעגאַציעס פון אונ־זער ג' פרויען־קאָמיטעט פאַרוואַלטונג־מיטגלידער און ווירטשאַפטס־קאָמיס'ע מיט ספּעציעלע נדבות־בלאָקס, און מיר בעטען יעדער זאָל צוטראָגען זיין געהעריגע נדבה פאַר אונזער פּסח אַקציע.
אין ערוואַרטונג, אַז די פאַרמעגליכע יודישע באַפעלקערונג וועט מיטהעלפען אין דער אַקציע אַדורכצופיהרען.

צייכנען מיט דרך ארץ
די פאַרוואַלטונג פון „תומכי אורחים"
פאָרזיצער (—) דאָקטאָר משה בענרצל

א רוטינירטער
בוכהאַלטער־בילאַנסיסט
באַדייטענדער פאַכמענישער קראַפט מיט פיליעריגער פּראַקטיק, נעמט אָן איינצופיהרען און צו פיהרען
האַנדעלס־ביכער
ביי זיך און ביי פירמען לויט די נייעסטע פאָרשריפטען פון דער פינאַנץ־מאַכט. פולע פעראַנטוואָרטליכקייט און אַנערקענונגס־גאַראַנטיע.
JAKÓB RUSSAK, Narutowicza 49,
TELEFON 171-66.

D-ra OETKERA
bananowy proszek budyniowy
Zastępca: „PRODUKT", Łódź, Narutowicza 32.
דאָס אונפאַרגלייכליכע ביכעל מיט די פאַרשריפטען פון ד"ר עטקער א. נ. „אַ גוטע בעל הבית'שע באַקס אַלוין" איז צו באַקומען אין אַלע קאָלאָניאַל־געוועלבער, בוכהאַנדלונגען און ביי אונזער פאַרטרעטער.
דער פּרייז איז פאַרקלענערט 30 גראָשען.

די ערשטע רעזולטאַטען פון דער אַקציע אין לאָדז

לטובת דעם יודישען עמיגראַנטען היים אויפ'ן נאָמען פון אברהם פּאַדלי־שעווסקי אין וואַרשאַ

ווי עס אינפאָרמירט אונז די דעלעגאַציע פון דער געזעלשאַפט פאַר'ן יודישען עמיגראַנטען היים אויפ'ן נאָמען פון אברהם פּאַדלישעווסקי, וועלכע ווייל יעצט אין לאָדז אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַקציע לטובת דער דערמאָנטער אינסטיטוציע, האָט דער אַפּעל צו דער לאָדזער יודישער געזעלשאַפט וועלכער איז געווען פאַרעפענטליכט אין אונזער צייטונג געהאַט א וואַרימען אָפּקלאַנג. עס איז נישט געווען קיין פאַל מען זאָל דער דעלעגאַציע אָפּזאָגען די אונטערשטיצונג פאַר דעם יודישען עמיגראַנטען היים. שוין אין ערשטען טאָג פון דער אַקציע האָט זיך א גאַנצע רייהע פירמען און פּערזענליכקייטען באַשטייערט מיט גרעסערע סומען לטובת דער איב־סטיטוציע
עס איז צו האָפען, אַז די אַקציע וועט אין לאָדז ברענגען אַ גרויסען ערפאָלג.

פערזענליכעס

דער לאָדזער איינוואוינער, ה' אַנאַטאָל סיימ־כאָוויטש, אַבסאָלווענט פונ'ם קאָפּערניק־גימנאַזיום האָט געענדיגט דעם מעדיצינישען פאַקולטעט ביים וואַרשאַווער אוניווערזיטעט.

Zródłem zdrowia dia każdego, to kąpiei szyszką „Novopin"

וואַרשאַווער אָפיציעלע בערזע

האָלאַנד	—	—	—	289.25
לאָנדאָן		—	—	25.83
ניו־יאָרק (קאַבעל)	—	—	—	528,25
פּאַריז	—	—	—	24.57
פּראַג	—	—	—	18,41
ציריך	—	—	—	120.45

אָפיציעלע פּראָצענטיגע פּאַפּירען

באַנק פּאָלסקי	—	—	—	101,
3 % אינוועסטיציע I		—	—	64,50
3 — II	—	—	—	65,
4 — דאָלאַרובקע	—	—	—	47,00
7 — סטאַביליזאַציע	—	—	—	3,90
5 — וואַרש.		—	—	54,75
5 — לאָדזער		—	—	50

אויספלוג
קיין וויען
פּרייז 135 זל.

אויספלוג קיין
לאָנדאָן און פּאַריז
ערלעדיגט
דאָס וועלט־רייזע־ביוראָ
Union Lloyd
42 פּיעטריקאָווער 42
טעל. 107-87.

KINO TEATR
MIRAŻ
11 LISTOPADA 16
פון פילם פון דער פּוילישער פּראָדוקציע
Trędowata
אין די הויפּט־ראָלען:
M. Cwiklińska,
K. Junosza Stępowski,
Brodniewicz.
אָנהויב 4 נאָכמיטאָג

Niemasz ponad MYDŁO „WYGODA"

קלאַבג-קינא
CAPITOL
זאַוואַדזקאַ 16

הײַנט און פאלג. טעג! ■ KAY FRANCIS ■ אין פרעכטיגען פילם, וואָס שילדערט די העלדישקייט פון א פרוי ■ הײַנט און פאלג. ט...

„ווײַסער מלאך"

רעזשי: WILIAM DIETERLE ■ פּראָדוקציע: WARNER BROS ■ אויסערן פּראָגראַם: קלאַנג-צוגאַבע און כראַניק A. T.

מעטאַל-בעטען
מאַטראַצען אַלע אַרט
קינדער-וועגעלעך
אין א רייכען אויסוואַהל
וויזשימאַטשקעס, אײַז-קאַסטענס, פעלד-בעטען פּאַטענט „Perfekt" א. ד. ג. קויפט
אַמביליגסטן אין דער עלטסטער
און רעעלסטער פירמע
J. B. WOŁKOWYSKI
עקזיסטירט פון יאָהר 1896
פאַבריקס-לאַגער:
לאָדז, נאַרוטאָוויטשאַ 11
טעל. 137-70
געדענקט דעם אדרעס! כ'בעזיץ קיין שום פיליעס.
ספּעצ. רעפּעראַטור-ווערקשטעל און לאַקירער

וויכטיג נייעס
פאַר לאַנג-געקליידעטע בעפעלקערונג!
איהר דאַרפט שוין נישט טראָגען קיין סטאַנדייט-מלבושים
דען איך דער געוועזענער געשעפטס-אָנפיהרער פון דער בעוואוסטער פירמע ח. מענדראַוואָסקי האָב צוליב זיין אַוועקרייזע נאָך ארץ-ישראל ערעפענט א געשעפט פון
יודישע לאַנגע מלבושים
מיט גוטע בעשטעלטע ארבייט און גאַראַנטירטע צופרידענהייט אויך פאַר נישט טייערע פרייזען ווי סטאַנדייטער איך בעזיץ שטענדיג אויף לאַגער אַלערליי יודישע מלבושים אויך גאַנצע אויסשטייער פאַר חתנים. — אויף פערלאַנג ווערם אויפגעפירט אין פערלויף פון 24 שעה. געדענקט די אדרעס
א. וואַרשאַווסקי און י. זיסהאָלץ
פּוילנאָצנאַ 5 אין הויף. סאָלידע בעדינונג
ביליגע פאַר עלעגאַנט געקליידעטע! און מיין געשעפט ווערט אויסגעפירט פון מלבושים לויט די נייעסטע פאַסאָנען.

היט אייך פאַר דער גריפּע
טעלעפאָנישע אַפּאַראַטען
וואָס ווערן דיזענפעקצירט דערהאַלטען און פערזאָרגען דאָס געזונד
אין הסכם מיט דער פעראָרדנונג פון לאָדזער וואָיעוואָדע פון 12/XII-34
פערבאַנד פון די אַנגעשטעלטע
„PLACOWKA"
dawn. Spółdzielnia b. Wojskowych „Federacja"
לאָדז, פּיעטריקאָווער 89,
פּראָנט, 1-טער שטאָק. טעל. 125-15.

דאָקטוירים-אַפּטיילונג

Doktór
J. Prawda
אינערליכע קראַנקהייטען
זגיערסקאַ 20 טעל. 26...
נעמט אָן פון 5–7 אָוונט.

Lekarz-Dentysta
צאָהן-אַרצט
טאַנדאָווסקי
האָט זיך איבערגעצויגען פון גלאָוונאַ אויף פּיעטריקאָווער 52
טעל. 174-93.
נעהמט אָן פון 9 2 נ"מ און 3-8
זונטאָג און יום-טוב פון 10–1

כעמיש-באַקטעריאָלאָגישע לאַבאָראַטאָריום
ס. שאַץ, ראָדן
פּיעטריקאָווער 37

Dr. med.
Michał Eljasberg
CHIRURG
przeprowadził się
na ul. Zachodniej 63
tel. 117-87

לעטשניצע
פאַר וועבערישע-קראַנקע
מענער - שוועכע און הויט-קראַנקהייטען
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
פּיעטריקאָווער 45
טעגליך פון 9 פריה ביז 9 אָוונט.
פרויען און קינדער נעמט אָן א פּרויידאָקטאָר פון 11-1 און פון 5-7 אָוונט.
א בעראַטונג 3 זל.

Dr. med. LEON FAMILIER
אינערליכע און קינדער - קראַנקהייטען
שערפּיענ 37 בענעדיקטאַ 6.
נעהמט אָן פון 5—7 נאָכם.

Dr. med. I. SER
choroby wewnętrzne
האָט זיך איבערגעצויגען אויף
Al. I-go Maja 3, tel. 174-41.
נעהמט אָן פון 4-6 נאָכמ.

Dr. med.
Markowiczowa
choroby skórne i weneryczne
MONIUSZKI 2, tel. 166-65.
Godz. przyjęć 8—1, 3—7 po poł.

Dr. med.
M. JAKOBSON
choroby chirurgiczne
(spec. chirurgia kostna)
ul. Dr. Sterlinga 22
telefon 174-42.

Dr. med.
GUSTAW KOHN
געוועזענער אַסיסטענט פון דעם גינעקאָלאָגישען קליניק אין פּאַריז.
ספּעצ פאַר פרויען - קראַנקהייטען און שוואַנגערשאַפט.
ספּעצ. פון היילען אונפרוכטבאַרקייט
פּילסודסקיעגאָ 51, טעל. 170-03
נעהמט אָן פון 8–10 און פון 4–8 אָוונט

ד"ר העללער
ספּעצ. פאַר הויט און וועגערישע קראַנקהייטען און מענער - שוועכע
פּיאָטראָווסקאַ 8, טעל. 179-89
נעמט אָן פון 8–11 און פון 4–8 אָוונט
זונטאָג פון 10–2 מיטאָג.
פאַר פרויען — א ספּעציעלער וואַרטע-זאַל
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען

Dr. Różaner
וועגערישע און געשלעכטס-קראַנקהייטען
נאַרוטאָוויטשאַ 9
נעהמט אָן פון 9 פריה ביז 1 בייטאָג
און פון 5 ביז 8 אָוונד.

Lekarz-Dentysta
H. FILLAT
Piotrkowska 43
עמפּפאַנגס-שטונדען פון 10–2 און 3–7 נ"מ
זונטאָג און יום-טוב פון 10–1 בייטאָג.

Dr. med
J. Nadel
ספּעציאַליסט פון אַקושעריע- און פרויען-קראַנקהייטען.
אַנדזשעיאַ 4, טעל. 228-92
נעמט אָן פון 10–12 און פון 5–7 אָוו.
אין דער לעטשניצע בושעזשינער 11
פון 12 ביז 1 בייטאָג.

Dr. med:
J. BETTE
ספּעצ. פאַר אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען
נעמט ווידער אָן
Piotrkowska 6, tel. 144-95.
נעמט אָן פון 9–11 און פון 4–6 אָוונד

Dr. med.
HERSZFINKIEL
ספּעצ. פאַר קינדער-קראַנקהייטען
האָט זיך איבערגעצויגען
אויף שרודמיעסקאַ 17
פּראָנט, I שט, טעל. 111-87.

Dr. med. J. PIK
נערווען - קראַנקהייטען, נערוואָזיטעט, סעקסועלע שוועכע
פּריוואַט:
אַל. קאָשטשושקי 27,
טעל. 175-50.
נעמט אָן פון 5- 7½ אָוונד.
פאַר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פּרייזען.

Dr.
Wajnberg
ספּעציאַליסט פאַר לונגען, האַרץ און סקלעראָז קראַנקהייטען
פּיעטריקאָווער 145
טעל. 126-02
נעמט אָן פון 9-10 פריה, 3-5 און 8-9 אָוו

צאָהן-אַרצט סטאָמאַטאָלאָג
Józef Rick
צאָהן- און מויל = קראַנקהייטען
פּאָלודניאָוואַ 9.
נעמט אָן פון 9–1 און פון 3–7 אָוונד

Dr. med.
Z. DATYNER
אוראָלאָג
ספּעצ. פאַר נירען, בלאָז און אורין-קראַנק.
ZACHODNIA 59 tel. 148-95

Dr. med.
P. Braun
ספּעצ. פאַר טריפּער, סיפיליס און הויט - קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון מענער-שוואַכע
צעגעלניאַנאַ 4, טעל. 100-57
נעמט אָן פון 8—2 מיטאָג און פון 4—9 אָוו.
ספּעציעלער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען.
פאַר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פּרייזען

אויערן, נאָז און האַלז
און לונגען-קליניק
מיט בעטען פון Dr.
Z. RAKOWSKI
פּיעטריקאָווער 67. טעל. 127-81
נעהמט אָן שטענדיגע קראַנקע (צוועקס אָפּעראַציע א. אז. וו. ווי אויך אַמבולאַטאָרישע) פון 9-2 און פון 4-8 אָוונד
ביי דער קליניק איז טעטיג
א רענטגען-גאַבינעט
פאַר דורכלייכטונגען און אַלערליי פאָטאָגראַפיעס

Dr. med. Niewiażski
ספּעציאַליסט פאַר טריפּער, סיפיליס און הויט - קראַנקהייטען. בעהאַנדלונג פון מענער - שוואַכע
אַנדזשעיאַ 5, טעל. 159-40
פּראָנט, 1טער שטאָק
נעהמט אָן פון 8-11 און פון 5-9 אָוונט
זונטאָג און יום טוב פון 9-1 נאָכמיטאָג.
ספּעציעלער וואַרטע - זאַל פאַר פרויען
נעמט אָן פון 9-11 און פון 6-8 אָוונט

Dr. med.
M. TAUBENHAUS
ספּעציאַליסט
פאַר אַקושעריע און פרויען קראַנקהייטען
פערהיטונג געגען שוואַנגערשאַפט
זגיערסקאַ 11. טעלעפאָן 246-09
נעמט אָן פון 8–9 פריה און פון 4–8 אָוו

Dr. O. Łagunowski
specjalista
chorób wenerycznych,
seksualnych i skórnych
(Gabinet Roentgeno- i światło-leczniczy)
PIOTRKOWSKA 70 tel. 181-83
Przyjmuje: od 8.30 do 10.30 rano, od 1-ej do 2.30 pp. i od 6 do 8.30 wiecz w niedzielę i święta od 10—1.

Dr. med.
H. KRAUSKOPF
אַקושעריע און פרויען-קראַנקהייטען
זגערזשער 15, טעל. 113-47
נעמט אָן פון 8.30–10 פריה און 4–8 אָוו.

וויכטיג פאַר
ברוך-קראַנקע

(רופּטורען) זאָווי פון פערקרימונגען פון רוקען-ביין (הויקערס), פּאַראַליזשע, ביין-שווינדזוכט, פּלאַטפים און פערשידענע אַנדערע פערקריפּלונגען-ליידענדע.
פאַר פערשידענע אַרט רופּטורען פערעלטערטע און די נײַעסטע בײַ מענער, פרויען און קינדער ספּעציעלע אָרטאָפּעדישע היילבאַנדאַזשען לויט מיין מאָדע היילען און בעזייטיגען ראַדיקאַל יעדן איינציגן ברוך.

ביי מאַגען און קישקע - זענקונג ספּעציעלע אינדיווידועל צוגעפּאַסטע לייב-היילבאַנדאַזשען.
פאַר הויקערס ספּעציעלע גאָרסעטען און גלייכהאַלטערס.
געגען ביין-שווינדזוכט ספּעציעלע אָרטאָפּעדישע אַפּאַראַטען, פון אַלע סיסטעמען.
געגען שמערצענדע פּלאַטפים ספּעציעלע אָרטאָפּעדישע איינלאַגען לויט גיפּס-מאָדעלען.
געגען קרומע אָדערן ספּעציעלע גומי-שטרימפּ לויט מאָס.
קינסטליכע הענד און פיס
ספּעציעלע היילאָרטאָפּעדישע אינשטאַלט
ספּעצ. אָרטאָפּעד
א. פּעטריקעוויטש, לאָדז
9 פּיראַמאָוויטשאַ 9, טעל. 177-09 (פריהער אַלגעמ...)
אַכטונג! קראַנקע מוזען זעלבסט ערשיינען.
[illegible]

מעבעל

אין גרעסטען אויסוואהל, די נייעסטע מאָ׳דעלען
שלאפצימערן, שפייזע־צימערן, קאבינעטען
ווי אויך פערשידענע ענצעלנע מעבעל: קרעדענסען,
טישען, שטיהלען, טאפטשאנען און אנדערע

קויפט נאָר בילליג און דער איבעראל־באקאנטער פירמע:
I. M. TEPPELTAUB (עקזיסט. פון 1882)
12 NARUTOWICZA 12
W PODWÓRZU. Tel. 134-18.

אייגענע אויסארבייטונג
לאנגיאהריגע גאראנטיע
— נידריגע פרייזען —

ווער איז ער?

גאלעריע טיפען פון באקאנטע לאדזער פערזענליכקייטען

— 10 —

די לעבעדיגע ענציקלאפעדיע

דעם נאמען „לעבעדיגע ענציקלאפעדיע“ האט ער כשר פארדינט. אלץ ווייס ער, און אלעס איז ער בקי, רופט איהר אן א נאמען פון א שרייבער, פאליטיקער, מאהלער, אדער סתם א פערזענליכקייט, זאגט ער אייך באלד זיין נאמען, דעם נאמען פון זיין פאטער, זיידע און עלטער־זיידע. ווען ער איז געבוירען, ווען געשטארבען. דאס אייגענע מיט געשיכטע. דארפט איהר וויסען א דאטע פון עפעס א היסטארישע געשעהעניש, דארפט איהר נישט זוכען, די „לעבעדיגע ענציקלאפעדיע“ זאגט עס אייך מאמענטאל פינקטליך.

ער האט אויך א שטיקעל שייכות מיט אינדוסטריע. אויב פאזאנסקי איז געווען דער ערשטער פיאנער פון לאדזער טעקסטיל־אינדוסטריע, איז ער געווען דער ערשטער פיאנער פון דער לאדזער יודישער ציירונגס־אינדוסטריע, און מיט דער „אינדוסטריע“ פארנעמט ער זיך ביז היינט. אנדערע אינדוסטריעלער טראכטען וועגען קאמגארן, שעוויאט, שטריקגארן, און ער טראכט וועגען אנדערע ארטיקלען, זיינס אן ארטיקעל רעדט וועגען און מאכט אנדערע רעדען. אנדערע אינדוסטריעלער שרייבען וועקסלען, טשעקען, רעכנונגען און ער שרייבט — קריטישע ארטיקלען, פעליעטאנען, פאליטיק א. אז וו.

א חוץ דעם איז ער א גלענצענדער רעדנער, א טריבון, און הערען יעדט ער וועגען אלץ, וואו אן אסיפה, וואו אן אקאדעמיע, וואו עפעס א יודישער יום־טוב, באווייזט ער זיך. און רעדט, שמידט צו די צוהערער, מעגען עס זיין מענשען פון גאר אנדערע אנשויאונגען. האפען זיי פאר איהם גרויס דרך־ארץ, הערען זיך צו אויפמערקזאם, ווייל ער שפרודעלט מיט וויסען.

טרעפט איהר אויף פעטריקאווער אדער נארוטאוויטשא גיין א יוד מיט אייליגע טריטלעך און טראגט א פאק אינלענדישע און אויסלענדישע ציי־טונגען אונטערן ארים, זאלט איהר וויסען אז דאס איז —

די לעבעדיגע ענציקלאפעדיע.

אב—נעק

* * *

דער 9־טער פון אונזער סעריע „ווער איז ער?“ באריכט:

ד״ר ברוידע

זוכה בגורל איז געווען

ה׳ משה ווינבוים

(פולנאצנא 13) ער באקומט א פרעמיע א בוך „צווישען יכט׳ען און לענדער“ פון אפאטאשו, אפצו־נעמען אין ארמינ. פון נ. פאלקסבלאט, זונטאג דעם 28־טען ד. ח. פון 12 ביז 1 מיטאג.

דערמיט שליסען מיר אונזער סעריע פון די פאפולערסטע 10 יודישע פערזענליכקייטען אין לאדז, עס ווערען געגעבען 2 פרעמיעס פאר די טרעפערס, וואס וועלען דאס מאל זוכה בגורל זיין צוויי פרייזען.

דער ענטפער־קופאן געפינט זיך אויף דער ערשטער זייט פון היינטיגען „נ. פאלקסבלאט“

רשימה פון די טרעפערם — זונטאג

פורים־פייערונג פאר קינדער אין בית־עם

די פארוואלטונג פון דער „שוויעטליצא“ פאר יודישע פאלקס־שול־קינדער, האט לכבוד פורים איינגעארדענט א פייערונג, וועלכע האט א חוץ דער פורים־סעודה געהאט אויך א פארוויילונגס־פראגראם אויסגעפיהרט דורך די קינדער גופא.

די קינדער פון דער שוויעטליצא רעקרוטירען זיך פון די ארימסטע שיכטען פון דער יודישער באפעלקערונג אין אונזער שטאט, און א זאטער מאלציים פארבונדען מיט א שטיקעל שמחה, איז זעהר א אנגעלייגטע זאך. פון די קינדער פיהלט זיך אויס א באדייטענדער טייל זעהר באגאבטע און דער הויזיכט פון זייער שול־לימודים. ווי אויך אין אנדערע געגענשטאנדען ווי: טענץ, דעקלאמאציע און געזאנג. צוליב דעם רייכען רעפערטואר, וועלכע עס באזיצען די קינדער פון דער שוויעטליצא, וועט אין קורצען פארקומען א עפענטליכער אויפטריט פון די קינדער פון דער שוויעטליצא ביים „בית־עם“.

אויספלוג קיין ווילנע
אויף די ווילנער ירידים
פון 7-טען ביז׳ן 14-טען מערץ 135 זל.
די צאהל פלעצער איז בעגרענעצט. איינשרייבונגען און אינפארמאציעס:
Wagons Lits Cook
PIOTRKOWSKA 68, tel. 170-70.

מעלדונגען

יודישע געזעלשאפט פאר לאנדקענטעניש זש. ט. ק. (פעטריקאווער 101, טעל. 121-53)

ליטעראַרישער קעסטעל - אוונד היינט, 9 אוונד. קומט פאר א ליטעראַרישער קעסטעל־אוונד.

אויספלוגען: מארגען, שבת, קומען פאר 2 אויס־פלוגען: 1) אין שטאטישען שעכט־הויז, זאמעל־פונקט אין לאקאל פון דער געזעלשאפט 9.45 פריה. 2) אויף דער אינטערנאציאנאלער אויסשטעלונג פון האלץ־שניצען אין „אופס“, זאמעל־פונקט 4 נאכמיטאג.

נארטען - אויספלוגען. אין פאל פון אנטשפרע־כענדע אטמאספערישע באדינגונגען וועלען שבת און זונטאג פארקומען נארטען - אויספלוגען קיין לאגיעווניק. זאמעל־פונקט אין לאקאל 8.30 פריה.

א נארטען - אוונד. מארגען קומט פאר א נאר־טען־אוונד אין באגעגעניש פון די אנטיילנעמער פון נארטען־לאגער אין זאקאפאנע. דער פראגראם פון אוונד זעט פאראוים פאלגענדע נומערן: בעלא ראזענצווייג — פיאניסטקא, אדא פאלאטסקא (ארטיסטין פון שטאטישען טעאטער) — רעציטאציעס. אנהייב פון אוונד 10 א זייגער.

שפראך־קורסען: עס ווערען אנגענומען איינשרייבונגען אויף דער גרופע פון פארטגעשריטענע אויף ענג־ליש און אויף די גרופען פון יודיש.

הנחה־בילעטען אין שטאטישען טעאטער קאן מען באקומען אין סעקרעטאריאט פון דער געזעלשאפט.

תרבות לסניף לודז

1) במוצאי שבת 27 פעברואר 8.30 במעוננו רחוב פולודניובה 7 הרצאת הד״ר דניאל פתן על הנושא „חחי־נוך חפסיכית“. כל העברים מוזמנים.

ב) ספריתנו פתוחה בכל יום: א׳ ג׳ ה׳ וז׳ 9—7 בערב.

ג) מתקבלות הרשמות לשעורי הערב למתחילים ומתקדמים.

ד) הסטודיה פעולה בהנהלת הגב. ע. פולומסקה ו. גרבוביצקי.

ה) תופיעו: עולמי ועלמי הקטן מ״ס צ.

ו) ביום ב׳ ב׳ 9 בערב חוג לקורות ישראל בהנהלת הפר. רובינשטין.

ביום ד׳ ב׳ 9 חוג לספרות עברית בהנהלת הפר. י. טריף.

ראדיא־פראגראם

פרייטאג, ד. 26-טען פעברואר

6.33 גימנאסטיק, 6.50 מוזיק (פליטען), 7.15 ידיעות, 7.35 מוזיק (פליטען), 8 אוידיציע פאר שולען 11.30 אוידיציע פאר שול־קינדער. 11.57 צייט־סיגנאל, 12.03 פוילישע מוזיק (פליטען), 12.40 ידיעות, 12.50 שמועס, 1 פליטען, 2.57 לאדזער בערזע, 3 ווירטשאפטליכע ידיעות. 3.15 רעקלאמע - קאנצערט, 3.45 פליטען, 4.15 שמועס מיט קראנקע, 4.30 מוזיק פאר קינדער (פליטען), 5 פעליעטאן, 5.15 סאליסטען - קאנצערט, 6 אקטועלער שמועס, 6.10 ראטגעבער פאר ספארטלער, 6.20 פליטען, 6.50 זעקס יאהר קריג — פאפולערער שמועס. 7.20 אוידיציע, 7.45 רעפארטאזש, 8 מוזיק. שמועס, 8.15 סימפאנישער קאנצערט, טראנסמיסיע פון דער ווארשאווער פילהארמאניע, 10.30 סקעטש, 10.45 סאלאן־מוזיק.

שבת, דעם 27-טען פעברואר

6.33 גימנאסטיק, 6.50 מוזיק (פליטען), 7.15 ידיעות, 7.35 מוזיק (פליטען), 8 אוידיציע פאר שולען 11.30 אוידיציע. 11.57 צייט־סיגנאל, 12.03 קאנצערט פון לעמבערג, 12.40 ידיעות. 12.50 פראגמענטען פון אפערעס (פליטען), 2.30 הערשפיל, אוידיציע פאר קינדער 3 ווירטשאפטליכע ידיעות, 3.15 רעקלאמע - קאנצערט, 3.40 „באטיסטיני זינגט“ (צו זיין 80-טען יאהרצייט). 4 פליטען, 4.15 קאנצערט פון קראקא, 5 סאליסטען־קאנצערט, 5.50 איבערזיכט איבער די נייעסטע אויסגאבען, 6 טראנסמיסיע פון ווילנא 6.15 ספארט־ידיעות, 6.20 רעציטאציע, 6.35 סימפאנישער ארקעסטער (פליטען), 6.50 אקטועלער שמועס. 7 אוידיציע פאר פאלאקען אין אויסלאנד, 7.30 פוילישע פאלקס־קאפעלע, 8.30 ליטערארישע נייעס, 8.45 אוונט־ידיעות, 8.53 אקטועלער שמועס 9 קאנצערט פון א סימפאנישען ארקעסטער, 10 הומארעסקע, 10.30 קאנצערט. 11.30 קאנצערט אויף פארלאנג (קאנצערט זשושען).

טעאטער, מוזיק און פערוויילונג (קאמוניקאטען)

סאשא לעאנטיעוו און האלינא ראדלינסקא אין לאדז

דינסטאג דעם 2-טען מערץ האלב ניין אין אוונט וועט אין פילהארמאניע זאל פארקומען א גרויסער טאנץ־פעסטיוואל פון וועלט־בארימטען סאשא לעאנטיעוו און האלינא ראדלינסקא, פרימא באלערינא פון „טעאטר וויעלקי“ אין ווארשא, לאורעאטקע פון אינטערנאציאנאלען טאנץ־קאנקורס אין ווין, אין פראגראם: רעליגיעזע טענץ, „סאלאמע“, קאווקאזישע, סלאוויאנישע, כאראקטעריסטישע רוסישע טענץ און אנדערע.

ביים פארטעפיאן פראפ. אטא פלעק, קאפעלמייסטער פון דער ווינער אפערע. בילעטען צו באקומען אין פילהארמאניע.

פון די פוילישע טעאטערס

אין שטאטישען טעאטער ווערט היינט און מארגען שבת 8.30 אוונד געשפילט בערגער׳ס „פאוואודזש“. שבת 4 נאכמיטאג ווערט געשפילט די קאמעדיע „גרובע רובי“.

— אין טעאטער פאלסקי ווערט היינט און מארגען 8.30 אוונד געשפילט „פראפעסיא פאני ווארען“.

— אין פאפולארני טעאטער ווערט היינט און מארגען 8.30 אוונד געשפילט „דאמע אי הוזארי“.

א געפעהרליכער ויזתא

(א) עהרנבכטען איז אויף דער גלובבא גאס ...ווישען טאַרגאָוואַ און קילינסקיעגאָ — אַרעס־... געוואָרען אַ יונגער, אַ מאָדנער פרא אדם מיטן ...ן מרדכי יואנסאָוויטש (פון טאַרגאָוואַ 39) וועל־... האט זיך א לענגערע צייט „באַשעפטיגט“ ...מיט, וואס ער פלעגט ארומשפאַצירען איבער ...אַסען, און באַגעגענדיג פרויען, און שילערינס ...ט ער פאַר זיי אויפ׳ן־עקען דעם געשלעכטס־...אן.

...נעכטען האט איהם דאס סטאַראַסטע־געריכט ...משפט אויף צוויי וואכען אַרעסט.

שרפות

(א) אין דער וואוינונג פון מרדכי לעיואַר־...סקי (זגיערזשסקא 6) האט זיך אָנגעצונדען ...נארן אין דעם וועבער־וואַרשטאַט. מען האט ...פייער באַצייטענס איינגעלאָשען.

...אין דער וואוינונג פון יצחק מאיר פרידריך ...(...וער 18) האט זיך פון אָנגעצונדענער סאַזשע ...כאפט א וואנט, פייערלעשער האבען די שרפה ...איינגעלאָשען.

זעלבסטמארדען

(א) אויף דער פאַבּיאַניצער 49, האט זיך, ...עקסטער גויט, געסמט די 27־יאָהריגע היימ־... אין ארבייטסלאָזע אניעלא שיקאָרסקא. אין ...צוי־ען צושטאַנד האט זי פאַגאָטאָוויע אפגעפיהרט ...שפיטאל.

* * *

(א) אויף פ.א.וו. 22 אין דער קאַזיאַרגיע האט ...געסמט מיט זאַלץ־זויער דער 20־יאָהריגער אַר־...סלאָזער יאן מאַטאָוסקי פון א שטעטעל נעבען ...נסטאַנטין, וועלכער איז געקומען קיין לאָדז ...ארבייט. מ׳האט איהם אָפגעפיהרט אין שפי־..., וואו ער איז גלייך געשטאָרבען.

* * *

(א) אויף רוג באַפּיורקאָווסקיעגאָ און אָוואַר־...סקא האט זיך געסמט מיט זאַלץ־זויער די 17־...יגע וואנדא קיבלער (מאַזורסקא 6). אין א ...רעזי צושטאַנד האט מען זי אפגעפיהרט אין ...שפיטאל.

איבערגעלאזט קינדער

(א) אין לאָקאַל פון דער אָפטיילונג פאַר גע־...פאַטליכער שוץ (זאַוואַדזקא 11) זענען איבער־...לאזט געוואָרען א 6־יעהריג מיידעלע און א ...יודשימ׳דיג יונגעלע.

א שולע פון גימנאסטיק

...שוין זייט א לענגערער צייט עקזיסטירט אויף נאַר־...טאָוויטשא 94 א שולע פון גימנאַסטיק און אַרטיסטישע טענץ ...אונטער דער פערזענליכער ליטונג פון אירענא ראַזען ...(פעדאַגאָגין) פון אירענא פרושיצקא אין ווארשא און ...פון העלדער (דיפּלאמירטע פעדאַגאגין), וועלכע אַנט־...וויקעלט וואס אמאל א בריטערע טעטיגקייט צווישען ...יוגנט ווי אויך עלטערע אַנהענגער פון טענץ.

...די שולע אונטער דער אויבענדערמאנטער ליטונג רופט ...ארויס די אַלגעמיינע אָנערקענונג, א באַווייז איז די וואס ...א גרעסערע פרעקווענץ, אויסערדעם איז אָרגאַניזירט ...א קורס פון צענישע טענץ. עס קומען אויך פאר לעק־...ציעס פון באַלעט, מעכאַניק און אַקראָבאַטיק. נעענערע אינ־...פאָרמאַציעס ערטיילט דער סעקרעטאַריאט פון דער שולע ...טעגליך אין די שעה׳ן פון 5—7 אוונט אויף נאַר־...טאָוויטשא 94.

...טערעסאנטער רעפעראט אין תרבות

...מוצאי שבת דעם 27 פעברואר 8.30 קומט פאר אין ...לאָקאַל פון דער געז. „תרבות“, פאלודניאָווא 7 אַ אינ־...טערעסאַנטער רעפעראט פון ד״ר דניאל קאהן א. ד. מ. ...„פסיכישע היגיענע“. דער דערמאנטער רעפעראט איז ...דער ערשטער פון ציקל רעפעראטען איבער מעדיצינישע ...טעמען. חברים און סימפאַטיקער ווערען געבעטען פונקט־...ליך צו קומען. איינגאַנג פריי.

א. איזראעל
גריף באוואמיעסקא
שפאנענדער ראמאן פון לאדזער לעבען

צילקע האט נישט פארלוירען קיין איין טרעהר, זי האט געמאכט דעם איינדרוק, אז זי איז גלייכגילטיג צו דעם גאנצען ענין, באלד נאך דער חופה איז ווראבעלטשיק אוועק צו צילקען אין דער וואוינונג און דארט האבען זיי געוואוינט.

זיגמונט האט נישט געשאלעוועט קיין געלד זיין פרוי, ער האט געמאכט דעם אנשטעל, אז ער האט שטארק ליב דאס קינד און איז געווען גליקליך. צילקע האט נישט ארויסגעוויזען קיין גליק.

צומארגענס אינדערפריה, ווען זיגמונט איז א שטראלענדער פון גליק, ארויס אין גאס, האט צילקע באקומען אן איינלאדונג פון פאליציי־פרע־זידיום, אז זי זאל גלייך קומען אהין. צילקע האט זיך אנגעכאפט ביים הארץ. עפיס האט איהר א שטאך געטון נישט ווייסענדיג פארוואס. זי האט שנעל זיך אנגעטון, צוריסען די איינלאדונג, ווייל זי האט נישט געוואלט, אז ווראבעלטשיק זאל זי זעהען און איז אוועק.

האנס קראנץ האט זי העפליך אויפגענומען, גע־הייסען זעצען און צו איהר געזאגט:

— ליידער האב איך נישט באקומען קיין קאנקרעטע ידיעה וועגען דעם יואס איך האב זיך באמיהט. אבער א שטיקעל ענטפער האב איך דאך באקומען. מיין טאכטער, וועלכע האט זיך שטארק פאראינטערעסירט מיטן ענין שרייבט מיר אט וואס:

האנס קראנץ האט איבערגעגעבען צילקען דעם בריף פון זיין טאכטער, אז זי זאל איהם אליין איבערלייענען.

וועגען עפעס א בריף, וועלכע איז אנגעקומען פון א מאבילזירטען, אז מאיר זאל זי ספעציעל, מיט א כיון לאזען אהן א בריף, האט איהר גארנישט גע־קענט איינפאלען, ס׳איז אפילו נישט געווען צו טראכ־טען וועגען דעם, ווייל זי האט מאיר׳ן גוט געקענט און געוואוסט, אז א זאך געהט אריבער די גרענ־צען פון מעגליכקייט.

דאריבער האט זיך צילקע נישט פיל געמאכט דערפון וואס דער באאמטער אין פאליציי־פרעזידיום האנס קראנץ, האט איהר פארגעלעגט, אז ער וועט פרובען צו געפינען עפעס עצות, וועלכע זאלן קע־נען באשטעטיגען אז מאיר איז געשטארבען, זי האט דערויף נישט נאר נישט געלעגט קיין שום האפנונג, נאר האט עס געהאלטען פאר א דומהייט פון א יעקע, זי האט אפילו נישט געטראכט וועגען דעם, אז זי זאל זיך געהען דערוויסען ביי איהם וועגען רעזולטאט פון זיינע באמיהונגען.

זיגמונט ווראבעלטשיק האט דערווייל געמאכט אלע פארבערייטונגען צו דער חתונה מיט צילקען. ער האט זיכער נישט געהאט קיין שום ספקות, פאר דעם רב. צו וועלכען ער האט זיך געווענדעט איז געווען גענוג די באשטעטיגונג פון אינטערנאציאנאלען רויטען קרייץ וועגען טויט פון מאיר ראזען, כדי צו געבען חופה יקדושין זיגמונט ווראבעלטשיק און צילקע ראזען.

צילקע האט אלץ געגומען פארליב, זי האט נישט געשטערט אין די צוגרייטונגען, וועלכע זענען געמאכט געווארען ביז ס׳איז געקומען צום טאג פון דער חתונה, זיי האבען קיין נישט איינלאדען, אזוי איז געווען דער באדינג פון צילקען, זיגמונט האט אפילו נישט איינגעלאדען זיין נאהענטסטע משפחה. זיי זענען געגאנגען ביים רב אליין.

(המשך קומט)

אויף צומארגענס איז אין שטעטעל אנגעקומען דער קאמענדאנט פון דער גרעניץ־וואך, כדי אדורכ־...פיהרען די אויספארשונג, זי איז געווען א גאר ...ע און נאר א פארמעלע, דער קאמענדאנט ...ט געשטעלט פיינבערגען און ראזענבערג נאך עט־...ע פראגען און האט אויף דער שטעל דעצי־...ט.

— דער ענין איז פאר מיר נישט קלאר, קיין ...שלאנד וועט איהר נישט צוריקגעשיקט ווערען, ...ער אין האלאנד קענט איהר אויך נישט בליי־..., איהר וועט געשיקט ווערען ביז צו דער נא־...טסטער גרעניץ און דארט קענט איהר טון ...ס איהר ווילט.

די דאזיגע דעציזיע איז געווען אנשיגילטיגע ...אויף איהר איז נישט געווען קיין אפעלאציע.

וועגען טויט פון איהר מאן, דערביי איז אבער ביי איהר נישט געווען קיין שום ספק, אז מאיר לעבט נישט מעהר, דאס איז דאך געווען אונמעגליך, ערשטענס האט זי באקומען וועגען דעם א בריף פון אינטערנאציאנאלען רויטען קרייץ, וואס איז שוין אויך א גענוגענדער באווייז דערפאר און צווייטענס האט זי טאקע זייט דעמאלט נישט באקומען קיין שום ידיעה וועגען איהם, די ציואה פון איהר מאן איז אויך געווען א בולטער באווייז, אז ער האט זיך שוין דאמאלט געראנגעלט מיט׳ן טויט.

— ווען ס׳וואלט געקענט אפילו עקזיסטירען אזא עווענטואליטעט, אז מאיר זאל לעבען וואלט זי דאך זיכער באקומען דורך די צוויי יאהר א בריף פון איהם, האבען דאך אלע רעזערוויסטען פרויען באקומען מעהר אדער ווייניגער רעגולער בריף פון די מענער, סיי פון די וועלכע זענען געווען אויפ׳ן שלאכט־פעלד, סיי פון די וועלכע האבען זיך געפינען אין די שפיטאלען און סיי פון די וועלכע זענען גע־ווען געפאנגען. צילקע האט זאך מיט דעם דאזיגען ענין שטארק אינטערעסירט און האט נישט אדורכ־געלאזען קיין שום געלעגענהייט זיך צו דערוויסען

קאפיטעל 12
צילקע מיט צוויי מענער

צילקע האט געוואוסט, אז איהר יועט זיך נישט ...נגעבען צו באקומען קיין אפיציעלען דאקומענט

מערהייט פון לאדזער שטאט־ראט

האט ווידער געוועהלט אלס פרעזידענט פון דער שטאט נארבערט באַרליצקי

(ענדע פון דער 1־טער זייט)

פון פ. פ. ס., בונד, פועלי־ציון. התאחדות, ציוניס־טען, פאלקיסטען און אגודה.

ראטמ. פאטקאנסקי לייענט דאן פאר אלס פארזי־צער פון דער זיצונג דעם ראטמ. וואלטשאק. היות ווי קיין אנדער קאנדידאטור ווערט נישט ארויסגע־רוקט און קיינער פארלאנגט נישט קיין געהיימע וואהלען, ערקלערט דער פרעזידענט גאדלינסקי, אז ראטמ. וואלטשאק איז איינשטימיג געוועהלט געווארען אלס פארזיצער פון דער זיצונג.

דער פארזיצער וואלטשאק לאדענט איין אלס בייזיצענדע די ראטמענער גאליצקי און ה. ל. פאז־נאנסקי.

נאכדעם ווי דער פארזיצער לייענט די אנטשפרע־כענדע פונקטען פון געזעץ וועגען די וואהלען פון א פרעזידענט בעט ער אנצורופען קאנדידאטען.

ראטמ. באדינסקי (פ.פ.ס.) נעמט א ווארט און גיט איבער אין נאמען פון פ. פ. ס., קלאסען־פאריין, בונד און פועלי ציון פאלגענדע דעקלאראציע:

לויט דער דעציזיע פון אינערן־מיניסטעריום פון 10 פעברואר 1937 איז נישט באשטעטיגט גע־ווארען די וואהל פון נארבערט באַרליצקי אלס לאד־זער שטאט־פרעזידענט און קאמיסאר. ... וועלכע עס איז מאָטיווירט און בייז הייגט ווייסען מיר נישט וואס פאר א דעציזיע פון אינערן - מיניסטעריום וועט זיין בנוגע די איבעריגע מיטגלידער פון פרעזידיום, דאס הייסט די וויצע־פרעזידענטען.

מיר שטייען אויפן שטאנדפונקט, אז די וואה־לען צום שטאט־ראט, וועלכע זענען פארגעקומען דעם 27 סעפטעמבער 1936 זענען אן אויסדרוק פון ווירקליכען און נישט געבונדענעם ווילען פון דער באַ־פעלקערונג פון אונזער שטאט וועלכע האט אין א דעצידירטע מעהרהייט געשטימט אויף די סאָ־ציאליסטישע ליסטעס, די נישט באגרינדעטע פראַ־טעסטען געגען די וואהלען, אויף וועלכע ס'זענען אפילו געווען פיקטיווע אינטערשריפטען האבען גע־ווירקט דערויף, אז דער שטאט־ראט מיט א סאָציאַ־ליסטישע מעהרהייט איז צו שפעט צונויפגעקומען.

די וואהלען זענען אָבער געווען א ווירקליכע אָפּ־שפיגלונג פון די פאליטישע אנשויאונגען פון דער באפעלקערונג אין אונזער שטאט.

דער ווילען פון דער באפעלקערונג מוז געאַכ־טעט ווערען אין גאנצען פארנעם און די לאָדזשער שטאט־פארוואלטונג מוז געליטעט ווערען דורך די סאציאליסטען אלס די, פאר וועלכע ס'האבען זיך ארויסגעזאגט אן ערך 120 טויזענט וועהלער.

שטעלענדיג צום צווייטען מאל די קאנדידאטור פון נארבערט באַרליצקי אויפן אמט פון לאדזער פרעזידענט, וועל־כער האט אלע קוואליפיקאציעס, וואס ווערען גע־פאדערט דורכ'ן געזעץ, אונטערשטרייכען מיר, אז מיר טון דאס אין נאמען פון 120 טויזענט וועהלער, וועלכע אונטערשטיצען אונזער שטעלונג אין אונזער טעטיגקייט אין שטאט־ראט. די זעלבסטפארוואלטונג מוז זיין א ווירקליכע זעלבסטפארוואלטונג געשטיצט אויפן צוטרוי פון כלל באפעלקערונג אין אונזער שטאט און טאר נישט געפיהרט ווערען דורך נאמי־נירטע רעגירונגס - קאמיסארען און ציטווייליגע פרעזידענטען.

נאכ'ן איבערלייענען די דאזיגע דעקלאראציע לעגט פאר ראטמאן באדינסקי די קאנדידאטור פון נארבערט באַרליצקי אויפ'ן אמט פון לאדזער פרעז־זידענט.

די אפשטימונג איז א געהיימע און מען רופט די ראטמענער צו צו דער טריבונע אפצוגעבען די שטי־מען, ווען מען רופט אויס דעם נאמען פון אדוו. קאַ־וואלסקי, שרייט מען פון אלע זייטען: „ער איז גע־גאנגען קיין קאַכאַנובקא"

דער רעזולטאט פון דער אפשטימונג איז געווען פאלגענדער: אין זאל זענען אנוועזענד גע־ווען 42 ראטמענער אויף דער קאנדי־

דאטור פון נארבערט באַרליצקי זענען אפגעגעבען געווארען 41 שטימען, 1 צע־טעל איז געווען א ווייסער.

דער רעזולטאט פון די וואהלען איז דורך די סאָ־ציאליסטישע ראטמענער און דורך דער גאלעריע אויפגענומען געווארען מיט שטורמישע אפלאדיס־מענטען.

דערמיט איז די אפיציעלע זיצונג געשלאסען גע־ווארען.

דאן נעמט א ווארט פרעזידענט גאדלעווסקי, וועל־כער זאגט: ערשט מיט עטליכע שעה צוריק האבען מיר ערפילט א טרויעריגען חוב און באַ־גלייט אין זיין אייביגער רוה א פאַר־דינסטפולען בירגער פון אונזער שטאט, אדוו. פיאטר קאַ; אלע שטייען אויף פון די ערטער), וועלכער האט בעת אינזער אונאפהענגיג־קייטסקאמף מיטגעקעמפט און מוטיג פארטיידיגט די העלדען אונזערע אין די צארישע געריכטען. זאל ער רוהען אין פרידען. כבוד און עהרע א גוטען ביר־גער און קעמפער פאר אונזער פרייהייט.

די סאציאליסטישע ראטמענער צוזאמען מיט דער גאלעריע האבען דאן געזונגען דעם „אינטערנאציאָ־נאל" און „טשערוואני שטאנדאר" און פארלאזען דעם זיצונגס־זאל.

„אדער געטא אדער ארויס"

ווי א ווייסער ראָב

האָט אויפ'ן פאָן פון נעכטיגען טאָג אויסגע־זעהען דער פראָפעסאָר ערענקרויץ (געוועזענער סאָ־ציאליסט, איצט סאנאטאָר און סענאַטאָר).

אויף דער לעקציע פון פראָפ. ערענקרויץ (1־טער יאָהר רעכט) זענען די יודען געשטאַנען און אַ גרופע פון פראָגרעסיווע פוילישע אַקאדעמי־קער איז דעמאָנסטראַטיוו געזעסען אויף דער גע־טאָ־זייט.

נאָך דער לעקציע האָט זיך פראָפ. ערענקרויץ געווענדעט מיט אַזאַ רעדע צו די פוילישע סטו־דענטען:

קומענדיג פון ווארשע האָב איך געפינען אין אוניווערזיטעט א פריקרע סיטואַציע. די איצטיגע סיטואַציע איז נישט קיין נאַרמאַלע און געפינט זיך אין א סתירה צו מיין וועלט - אנשויאונג, איך רוף די סטודענטען איבערצושטעלען צוזאַמע־מיט מיר אַזאַ אָרדענונג, וואָס זאָל אנטשפרעכען מיינע איבערצייגונגען.

ווי נאָר דער פראָפעסאָר איז ארויס האָבען די ענדעקעס געמאַכט אַ מיטינג געגען יודאָפיל ערענקרויץ.

אלס ענטפער האָבען די פראָגרעסיווע געבומען טיילער אויפרופען פאַר „קאָמיטעט אויסצובעסערען דאָס אַקאַדעמישע לעבען". אַ דינער האָט פאַר־האַלטען איין סטודענטין און זי אויסלעגיטימירט פאַר'ן טיילען די אויפרופען.

* * *

אויף דער לעקציע פון פראָפ. דעמבאָווסקי (2־טער יאָהר מעדיצין) האָבען ענדעקעס אויף די הענט אַראָפגעטראָגען פון די רעכטע בענק דריי יודישע סטודענטינס. גראָד איז אנגעגאַנגען דער פראָפעסאָר און ערקלערט, אַז טאָמער וועט זיך אַזאַ פאַל איבערחזר'ן — וועט ער זיין לעקציע נישט לייענען.

אויפ'ן 3־טען קורס רעכט האָט פראָפ. גוט־קאָווסקי פאַנאַנדערגעזעצט די סטודענטען און די יודען אנידערגעזעצט אויך אויף די רעכטע און מיטעלסטע בענק.

אַז ענדעק האָט גערופען די פוילישע סטו־דענטען צו פאַרלאָזען דעם זאַל. ארויס זענען בלויז איינציגע און די לעקציע איז אומגעשטערט פאַר־געקומען.

(ענדע פון דער 5־טער זייט)

יוד האָט געענטפערט, אַז ער זעהט נישט איין, פאַר וואָס זאָל ער נישט טאָרען זיצען רעכטס, ווייבאַלד בענק איז דאָ מעהר ווי צוהערער.

האָט אויף דעם דער פראָפעסאָר געענטפערט:

אָדער לינקס, אָדער גייט אַרויס!

די יודען זענען נאַטירליך ארויס.

פראָפעסאָר גורסקי (פאָלאַניסטיק) האָט בכלל אָפּגערופען די לעקציע, ווייל די יודישע סטו־דענטען האָבען נישט געוואָלט פאַרלאָזען די ערטער אויף רעכטס. דערביי האָט ער ערקלערט, אַז די יודען פראָוואָצירען.

צו אַ שאַרפען אינצידענט איז דערגאַנגען אויף דער לעקציע פון פראָפ. הלאַסקאָ (כעמיע), צו וועלכער עס קומען כעמיקער, אַגראָנאָמען און נאַטור־וויסענשאַפטלער. די ענדעקישע שלעגער האָבען זיך געוואָרפען אויף די יודישע סטודענטען און סטו־דענטינס, וואָס זענען געזעסען רעכטס און פאַר די אויגען פון פיער אָנוועזענדיגע אַסיסטענטען (זשאַק, כיעמאַשקאָ, קושפעצינסקי, וואַזשעיוסקי) געשלאָגען איבער די קעפּ, געצויגען פון די ערטער פאַר די הענט און פיס.

ווען פראָפ. הלאַסקאָ איז אריין אין זאַל האָט איהם אַ ענדעק געמאָלדען, אַז יודען פראָוואָצירען און האָבען פאַ־כאַפּט „פוילישע בענק". האָט דער פראָפעסאָר ערקלערט:

אויב אַזוי וועט די לעקציע, פאַרשטייט זיך, נישט פאָרקומען.

די ענדעקעס האָבען געדראָהט די יודען, אַז ביים ארויסגאַנג וועלען זיי זיך מיט זיי אָפּרעכענען. פראָפ. הלאַסקאָ און דער באַדינער האָבען גע־ראַטען די יודישע סטודענטען אוועקצוגיין דורך דער הינטערטיר.

דערווייל איז אָנגעקומען פּראָרעקטאָר פאַקאָז־סקי און געמאָלדען אין נאָמען פון רעקטאָר, אַז מען טאָר נישט פאַרנעמען קיין בענק, וואָס אויף זיי זענען געקלעפּט צעטעלעך, אַז זיי זענען פאַר־נומען (די ענ־עקעס זענען זיך נוהג, אַז איינער פון זיי קומט פריה און קלעפּט פונאַנדער צעטעלעך אויף אַלע רעכטע בענק).

פראָפ. הלאַסקאָ האָט ערקלערט, אַז ווייבאַלד אַזוי וועט די לעקציע פאָרקומען. די יודען זענען אוועק.

אפרוי

(ענדע פון דער 10־טער זייט)

אויגען, די זעלבע ליבע מאַמע־אויגען און די זעלבע זיסע, צאַרטע שטימע.

האָבען מיר געריבענט. געפלאַנטעוועט, ווייס איך, אפשר א ווייטען שפאציר, אפשר א רייזע און — דער־כאַלט איז דאָס געקומען, דערמאָלט איז דאָס געשעהן, אומדערוואַרטעט, אומגערכט:

מינדעל האָט זיך אנגעהויבען קלאָגען אויף קאָפּ־ווייטאָג. געהאט שלאָפלאָזע נעכט, ביסלעכווייז היץ, זענען מיר מסתמא געלאָפען באַלד צו א דאָקטאָר וועל־כער האָט אונז באַרוהיגט, זאָגענדיג:

— ס'איז די קרימישע צייט, ס'וועט אין א שטי־קעל צייט ארום פאַרביי.

אַזוי איז געווען, אין א צייט ארום איז אוועק דער קאָפּווייטאָג, די היץ, אוועק צוזאַמען מיט מינדלען, מיט יענער זיסער זאַפטיגער מינדלען, לאָזט ער אויס, ציהענדיג די ווערטער און ווערט אנטשוויגען.

אין א ווײַלע ארום הויבט ער ווייטער אָן מיט א נוסח פון איכה:

— געקומען איז אַן אַנדערע, אַן איינגעשאַלטענע, ערענסטע, פאַרטראַכטע מינדעל. חורבן טאָג הערט מען קוים געציילטע ווערטער.

בין איך געוואָרען מסתם שטאַרק אומרוהיג:

— מינדעל, טייערע, וואָס איז דיר — לאָז איך מיך צו איהר מיט דער רעדע זי צערטלען.

— או, אוי, ניטע, ניטע, ריהר מיך נישט אָן, ווי גאָט איז דיר ליב! — שרייט זי אויס כמעט פאַר־צווייפעלט.

שטוין איך און פיהל א ציטער לויפט מיר איבער דורכן רוקענביין.

אין איינציגען טאָג ארום געפין איך מיין בעט אין צווייטען צימער.

— דאָ וועסטו שלאָפען — וויזט זי מיר אָן, כ'קען שווערען אז ס'איז געווען א באַפעהלערישער טאָן.

ווי דער באָדען אונטער די פיס גליטשט זיך מיר אַפּוועק.

נאָך דעם איז שוין געגאַנגען, אלעס באַרג־אַראָפּ, דאָס עסען, דאָס טרינקען דאָס צוזאַמענזיין, דאָס אויפ־פאַסען.

האָב איך אָנגעהויבען פאַרערען זי זאָל זאָגען וואָס קומט מיט איהר פאָר.

— גאָרנישט.

האָב איך אָנגעהויבען צוצושטיין.

— גלייכער זאָלסט נישט וויסען.

בין איך אָבער געבליבען איינגעשפאַרט זי זאָל מיר זיין אויפריכטיג.

האָט זי אַרויסגעקרעכצט:

— דער אייזערנער נאַטור־געזעץ פון פרויען־קרי־זיס האָט ביי דיר צעגרויזט די אַמאָליגע מינדעל.

— רעד קלאָרער!

— מוטשע מיך נישט מלך — בעט זי זיך.

— איך בין גרייט אויפן ערגסטען מינדעל — האָב איך אַרויסגעזאָגט מיט קיראָזש און נעפיהלט, אַז די קנייען בויגען זיך אונטער מיר.

— אויב דו ווילסט דווקא, ווייס:

— אַז איך זעה דיין שטראַלענדען, תאווה'דיג פנים, אַז איך פיהל דיין תאווה'דיגען בליק אויף מיר, שווידער איך אויף אין גאַנצ'ן און — ווי זאָל איך דיר זאָגען — כ'האָב דיך פיינט אַזוי ווייניג, ביסט מיר פשוט דערווידער, עקעלדיג... איך קען מיר נישט העלפען.

און זי האָט זיך צעוויינט.

אַזוי וויינט א כלה, וואָס וויל נישט דעם חתן, א פאַרצווייפעלט מיידעל וועלכע מ'וויל איהר מיט גע־וואַלד חתונה מאַכען.

איך בין געזעסען פאַרטויבט, דערשיטערט, וואָר ווייסט וויפיל טאָג אַזוינע דראַמעס ווערען דער־שטיקט און מ'טראָגט זיי אויף דער גאַס נישט ארויס. דאָס לעבען כאַפּט אויף דראַמעס פון יונגע פאַרלעך.

אַז זי האָט זיך אביסעל באַרוהיגט, האָב איך זי געפרעגט:

— וואָס וועט ווייטער זיין?

זי ציהט מיט די אַקסלען.

— ווען מיינסטו, קענען מיר זיך ווידער געפינען?

— ווען דו זאָלסט ווערען ווי איך, אומפּרוכטבאַר.

כ'בין נישט אויפגעשפּרונגען, איך האָב קיין טר־פּע מיט די פיס נישט געטון, ווייל זי האָט דאָס ארויס געזאָגט אַזוי ווייך, אַזוי זיס און געקוקט אויף מיר מיט איהרע גוטע, מאַמע־אויגען. אַז מיר האָט זיך געטראַכט, אַז דאָס שטילט מיר מיין געליבטע א באַ־ריכט פאַר דער חתונה...

און — מיר האָבען זיך געשיידט.

Dr. med. Trepman

ספעציאליסט פאר טריפּער, סיפילים און הויט־קראַנקהייטען.

בעהאנדלונג פון מענער־שוועכע

אויך אלע אַרט ענאַליזען.

זאַוואַדזקאַ 6, טעל. 12־234

נעמט אָן פון 8–11 נאכמ. און פון 6–9 אָוונד

Dr.

Wołkowyski

ציגעל־גאַס 11, טעל. 238־02

ספעצ. פאר טריפּער, סיפילים און הויט־קראַנקה.

בעהאַנדלונג פון מענער־שוועכע

נעמט אָן פון 8—11 ביימאָג און 4—9 אָוונט

Dr. med. H. LUBICZ

ספעצ. פאר הויט וועגערישע קראַנקהייטען און מענער־שוועכע

האָט זיך איבערגעצויגען פון ציגעל־גאַס 7 אויף

69 פּילסודסקיעגאַ 69

(רוג נאַרוטאָוויטשאַ) טעל. 141־32

נעהמט אָן פון 8–10 פריה, 2–12 און 5–8 אָוו

זונטאָג און חגאות פון 9–11 פריה.

מוזיקאַלישע נאָטיצן

סימפאָנישער קאָנצערט געז. „קולטור־ליגע"

עס איז צו באַוואונדערען די ריהריג... „קולטור־ליגע" אין ברען פון קריזיס, פ... פאַרפאַלגונגען און רכילות אויף יודען... אויף יודישע קולטורעלע אינסטיטוציעס... איהר קולטורעלע מוזיקאַלישע ארבייט די... טור־ליגע". ווי פריהלינג־גרעזעלעך היי... וואַקסען נאָך אנטערין שניי, אַזוי שפּ... שטענדיג נייע לידער נייע געזאַנגען אוי... הויך־מוזיקאַלישער לייטונג פון דיריגע... דאָר רידער.

נאָך מעהר, די אַלע געזאַנגען און לי... געזינגען אונטער אָרקעסטער באַגלייטונג... צו גלאַנץ און פאַרנעמקייט דעם אַזוי אויס... טען כאָר געזאַנג פון „קולטור־ליגע", דע... „קולטור ליגע" איז שוין א הויכע מאַרקע... דאָס געזאַנג איז צערטעלט ווי אַ פאָלקס... לייסטונגען גרעניצט מיט קונסט געזאַנג... די שענסטע און פיינסטע כאָרען. דערי... וואונדער נישט, וואָס די קאָנצערטען פון... ליגע, ווערען אַזוי מאַסענהאַפט באַזוכט... א אמתע־ געגוס צו הערען ווי אונזערע... סטער און ברידער זינגען לייכט, קאָרעק... פיין ניואַנסירענדיג מיט גוטע שיינע... שווערסטע קאָמפּאָזיציעס ווי למשל „מען... שייפער", „באַראַדינס באַלעט פון דער... אינגערי" אַפּער הענדלס פראַגמענט „...

דער סאָליסט פון קאָנצערט ה' מ... האָט געשפּילט דעם פידל־קאָנצערט פון ו... שוין ווי א פערטיגער קינסטלער. ה' נ... שטענדיג גרעסערע פאַרשריטען אונטער... פון זיין אויסגעצייכענטען פראָפּ. בוימ... האָט ביי יעדען אויפטריט א גרויסען ערפ...

...ysiącom dzieci
...Polsce grozi głód
Pomyślcie o tem
i złóżcie ofiarę
na Pomoc Zimową
dla bezrobotnych.

א טעאַטער פאָרשטעלונג... שול־קינדער

פאַר נויטליידענדע קינדער...

שבת דעם 27 און זונטאָג דעם 28 ... 11 אַ זייגער אין דערפריה קומט פאָר אי... זגערזשער 17.

אַ גראַנדיעזע פייערליכע קינדער־... פון די שולען 150 גלייכצייטיג מיט ... פון איינציגע קינדער פון דער שולע ... אין לאָדז.

עס ווערט פאָרגעשטעלט דאָס באַר... טאַרישע בילד „אחשירוש" ווי אויך ... טישע קאָמעדיקע „דער באַרימטער דאָ... אויסער דעם אינהאַלטרייכען פּראָ... ווערען אויסגעפיהרט פיל שעהנע לידער... מוזיק אויסגעפּיהרט פון אונזערע קינדער...

מיר האָפען דאָס אונזער איגהאַלטמ... ראַם וועט צוציהען פיל צושויער, אי... וועט איהר נאָך קענען לינדערן די נ... הונגעריי־סטע אָרימע קינדער אין באַלוג...

בילעטען קען מען באַקומען אין ... לאַריע פון די שולע נומער 150 מל נאַר... אין די טעג פון די פאָרשטעלונג... קאַסע.

L. Berman

צעגעלניאַנאַ 15 טעל.

ספעציעל־ארצט פאר מענער · שווע... האַנדלונג און סעקסועלע בע...

נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—8

זונטאָג פון 9—1 פאַרמיטאָג

פאַר אונבעמיטעלטע — רעטשניצ...

1־טע לעטשני...

מיט שטענדיגע בעטען

פאַר כירורגיע פון ציינער, קיהן־באַקען א...

פון Dr. med.

...dokierski

פּיעטריקאָווער 56. טעל.

עמפּפאַנגס־שעה'ן פון 9 פריה ביז 12

REICHER

פּאַלודניאָווא 28, טעל. ...3

ספעציאַליסט

פאַר מענער · שוועכע · בעהאַ...

סעקסועלע בעראַטונגען פון פסיכאַ...

נעמט אָן פון 8—11 און 5—8

מרדכי חיים רומקאווסקי
צו זיין 60־יעהריגען געבורטסטאג

[מ]שה לימאן

[ד]אס רעטעניש רומקאמווסקי

[..]שוין צעהן יאהר בערך, ווי איך קוק זיך צו [..]ער געזעלשאפטליכער ארבייט פון מרדכי חיים [..]קאווסקי און שטענדיג שטעלט זיך מיר די [..]גע: פון וואנען נעהמט זיך צו דעם יודען [..] פיל עקשנות און ענערגיע, אזוי פיל ווילען [..] אויסדויער־קראפט אויף דעם געביט פון יתומים [..]ארגונג, וואס איז געווען ביי אונז אזוי פאר־[..]לאזט און בשפל המצב׳דיג, און רומקאווסקי [..]ט א נייעם איבערגעלט און א גאנץ אנדערען אויס־[..]שונג אין דעם גאנצ פילאנטראפיע ארייגעלייגט: [..]ט נעבעכדיגע פארקריפעלטע אומגליקליכע קינ[..] נישט „יתומים־נעבעך״, נאר שטאלצע, מו־[..]ע קינדער, וואס ערציהען זיך, אלס קינפטיגע [..]יע בירגער פון זייער פאלק און זייער לאנד.

פון וואנען קומט עס צו א געוועזענעם לאדזשער [..]וש־פאבריקאנט, וואס איז שטענדיג געווען פאר־[..]ען און פארטויבט איז לאדזשער טומעל — זיך [..]הויבען איבער זיינע אייגענע טאג־טעגליכע [..]ות, זיין א אכזר איבער זיך אליין אוי מיט א [..]אן זיך ווידמען, אדער בעסער זיך אפגעבען איב־[..]צען, זיין לעבענס־ווערק העלענובעק, און גלייכ־[..]טיג דאך דארפען געדענקען וועגען זיך און [..]מיליע, וועגען א אייגענער עקזיסטענץ...

און דער וועג פון כלל־ארבייט, ערליכער אי־[..]געגעבענער, איז ב׳שט שטענדיג פאר־ייט מיט [..]ען און בפרט דער וועג פון רומקאווסקי׳ן, וועל־[..] וויל פון זיין „יתומים־הויז״ מאכן א אינטערנאט [..] וויל פון זיין „יתומים־הויז״ א אינטערנאט, [..] פערמע, א האנדווערקער־שולע, א אגראנאם־[..]ע — אלץ וואס קען נאר ברענגען נוצען דעם [..], וואס וועט פון דארט ארויסגיין...

און גאנץ גוטע יודען, רחמנים בני רחמנים, [..]שטייען איהם נישט: רחמנות, יתומים, דאס [..]ע זעהר, דאס איז דאך צדקה, פילאנטראפיע, [..] ווי איהר ווילט — אבער פארבינדען העלע־[..]עק מיט ארץ־ישראל, צוגרייטען פון די יתומים־[..]יין קרעפטיגע חלוצים, דאס איז שוין נישט [..]ן גאנץ כשר׳ע פילאנטראפיע און אין יענע יתומים [..]ער פון דער אגודה אדער אסימילאטארען...

* * *

[..]אז רומקאווסקי הערט זיי אלעמען פאר א [..]אטאק״ און טוט זיין זאך...

אזוי דיקטירט איהם זיין יודיש־פיהלענדע [..]רץ און זיין ציוניסטישער געוויסען...

[..]ר ער איז פעסט אין זיין גלויבען און איז [..]אמת׳ער זוהן פון „עם קשה־עורף״. ס׳וועט קומען [..] צייט, פריהער אדער שפעטער און מ׳וועט איהם [..]שטיין, אויך פיל, אפילו פון זיינע מיטארביי־[..]טער, פארשטייען איהם נאך נישט.

[..] זיי וועלען פארשטיין, אז די יואס זענען איינ־[..]צען מיט קארגע דריי צעהנדליג יאהר צוריק, [..]עטראטען צום בויען א יודישע שטאט אויף [..]זאמדען פון ברעג מיטלענדישען ים, זענען אויך [..]רעכענט געווארען פאר בעלי־חלומות, און היינט [..]ען די קלוגע און ניכטערע זייער איינציגע רע־[..]ג דערגרייכען צו די ברעגען פון „תל־אביב״ [..] און רומקאווסקין דעם „גרויסען בעל־חלומות״ [..] טאג פון זיין זעכציג־יעהריגען יובילעאום מיין [..]ישען וואונש: ער זאל דערלעבען צוזאמען מיט [..]ן פרוי זעהען די פארווירקליכונג פון זיינע שטרע־[..]גען און דיקא אין ארץ־ישראל, וואו ער האט [..]ין פיל פון זיינע העלענובעק קינדער, און וועט [..] זיי האבען דארט פיל מעהר — פייערן, זיין [..]ך און זיבעציג־יעהריגען יובילעי!

מרדכי חיים רומקאווסקי

איטא רומקאווסקא

ביאגראפיע

מרדכי חיים רומקאווסקי איז געבוירען אין איר־ליניא, פורים 1877, קיין לאדז געקומען 1892, און 1898 איז ער שוין זעלבסטשטענדיגער פלוש - פאב־ריקאנט מיט שותף ניימאן.

פון דער פריהסטער יוגענט און א התלהבות׳דיגער ציוניסט.

1902 מיטשעפער, מיטבויער פון ציוניסטישע ת״ת ווידזשעווסקא 27 צוזאמען מיט ד״ר גאלדפלאם און ד״ר יעלסקי, האט רומקאווסקי איינגעפיהרט באר שפייזונג און באקליידונג פון די קינדער דורך יתומים 1904 ביים אויסברוך פון באיקאט נעפיהרט און טערשטיצונג - אקציע פאר יוד. וועבער. אליין באר־שטענטיגט נאר יודישע וועבער און געטרייבעט א קאאפעראטיוו פון יודישע וועבער.

ביים מלחמה - אויסברוך איינער פון די ערשטע ארגאניזאטארען פון רעטונגס - אקציע, דאן אוועק אין מאסקווע, איניציאטאר פון דער קאנפערענץ וועגען הילף פאר פוילישע יודען (שפעטער ב. וואסס פארזיצער).

זייט זיין צוריקקומען 1919, מיטגליד פון ציוניסטישען ועד העירוני, ביי אלע ארגאניזאציע־אר־בייט. איז ער אין דער שפיץ ליטער פון אמעריקא־נער קאמיטעט פאר יתומים - שטיצע, מיטגליד פונם אלגעמיינעם אמעריקאנער קאמיטעט, גרינדער און וויצע־פארזיצער פונם צענטראל - קאמיטעט פאר יתומים־הילף פאר גאנץ פוילען און ווארשא. פיהרער פון דער צ׳עכאצינעק קור - אקציע פאר יתומים אין לאדז. פסח - פארזארגונג פאר פארלאזענע קינדער. געוו. פארזיצער אין „הרצליה״. וויצע־פארזיצער פון שלום־עליכם - שול. געוו. וויצע־פארזיצער פון „פושיטוליסקא״. געוו. יתומים־הויז זאמארניא 30 און רעוויז. קאמ. פון „מאז״ און „אוזהראווויסקא״.

וו.־פארזיצער פון יתומים־הויז אויף (פאסאזש־שולץ 20. שפעטער איז די אינסטיטוציע אריבער אויף פאמארסקא 91 און שפעטער קיין העלענובעק אונטער זיין פיהרונג זיך אנטוויקעלט צו דעם, וואס עס איז היינט, סוף 1927 נאכן טויט פון זיין בעס־טען פריינד יוסף אוריסאן געווארען די אידעע צו פאראייביגען אוריסאנ׳ס אנדענקען מיט א פערמע אין העלענובעק כדי שאפן יתומים־חלוצים פאר א״י. ענדליך 120 קינדער לערנען זיך מלאכות און לאנד־ווירטשאפט, העברעאישע און אלגעמיינע למודים.

פארזיצער פון „פאמאץ״, קהלה־רהאזאר, שויץ פון תומים־הייזער און סאציאלע הילפס־אינסטיטוציעס.

די אידעע פון א אגראנאמישע שול, וואס רומ־קאווסקי האט געגרינדעט אין יאהר 1933 איז נאך נישט אדורכגעפיהרט. די ערלויבעניש אויף אזא שול איז שוין פארהאן, נאר דער געלט־דוחק שטערט לעת עתה די פארווירקליכונג.

א סך מיה און אנשטרענגונג האט רומקאווסקין געקאסט דאס אויסבייען די אראנזשעריע, וועגען וועלכע ער האט יאהרעלאנג געחלומ׳ט און הגם די אראנזשעריע איז נאך נישט פולקאם, איז דאס אבער א מוסטער - איינריכטונג און ביי א געהעריגער זארגפעלטיגקייט, וועט די אראנזשעריע קאנען אויספיהרען דעם געשטעלטען ציל.

פון העלענובעק זענען שוין ארויסגעשיקט גע־ווארען קיין ארץ־ישראל 23 יוגענטליכע.

אויפן באדען פון העלענובעק זענען אויסגעבויט געווארען בנינים דורך די פילאנטראפען גערשאווסקי (דאס גרעסטע הויז), ביטעל, לאנדאו, פיאסקאווסקי — אראנזשעריע און אויפ׳ן נאמען פון יוסף אוריסאן ז״ל.

ה׳ רומקאווסקי איז אויך מיטגליד פון צענטראם און זיצט אויך אין פרעזידיום פון דער צענטראלע פאר יתומים - פארזארגונג.

א גרויסען אנטייל נעהמט ה׳ ר. אין דער אקציע צו שאפען האלב־אינטערנאטען אין די קליינע שטעט לעך ארום לאדז. ביז איצט האט ה׳ ר. שוין ארגאנ־ניזירט אזעלכע אינטערנאטען אין די שטעטלעך: בעלכאטאוו, זדונסקא־וואליא, זגערזש און ווישניאווא גורא, האט זעלבע ווערט בקרוב אויך איינגעארדענט אין א רייה אנדערע שטעטלעך.

אין לאדזער פאראייניגטען קאמיטעט פון יתומים הייזער כלפי חוץ פארנעהמט ה׳ רומקאווסקי דעם אמט פון פארזיצער.

נאכדעם ווי דער ווארשאווער מאגיסטראט האט ליקווידירט דעם יודישען קינדער־היים, האט ה׳ רומ־קאווסקי איינגעארדענט אין לאדז 65 יתומים פון ווארשע.

איינע פון די וויכטיגסטע מאמענטען אין דער ארבייט פון העלענובעק איז דאס זארגען פאר די דערצויגענע און דערוואקסענע. כמעט אלע ווערען באזארגט מיט פאכען און ארבייט.

צווישען די דערצויגענע געפינען זיך א חוץ פי־זישע ארבייטער, אויך דאקטוירים, לעהרערינס, פאר־מאצעווטען, בוכהאלטערען און פאבריקאנטען. דער רונטער אויך רייכע מענשען.

עס פראייעקטירט זיך איצט צו שאפען א נעגענ־זייטיגע הילף פאר די דערצויגענע אין העלענובעק. אין דער אקציע באטייליגען זיך אלע דערצויגענע, וועלכע פיהרען שוין איצט א פריוואטען לעבען, נאר צו העלענובעק האלטען זיי זיך נאהענט.

די פילזייטיגע געזעלשאפטליך, פילאנטראפישע ארבייט פון בעל־היובל איז נישט ווייניג צו פארדאנ־קען זיין אידעאלע פרוי, וועלכע האט ארויסגעוויזען זעהר פיל פארשטענדניש פאר איהר מאנס געזעל־שאפטליכע טעטיגקייט, וואס האט איהם גאנץ אפט אפגעריסען פון זיין פריוואטען לעבען. פרוי רומקאוו־סקא נייטט נאר, וואס זי שטערט נישט איהר מאן אין זיין כלל־ארבייט נאר זי גיט איהם נאך צו מוט. א חוץ דער באטייליגט זי זיך אויך אין פילאנטראפישער ארבייט און איז אן איבערגעגעבע־נע טוערין אין יודישען וועגנערין־קליניק טאנגאווא 13 און אין פשיטוליסקא. אין טאקע ביי דער געלעגענ־הייט כדאי צו דערמאהנען די פארדינסטען פון בעל־היובל׳ס פרוי.

און ער, דער בעל־היובל גופא, פיהלט זיך דער־ריבער גליקליך מיט זיין לעבענס־באגלייטערין.

רומקאווסקי האט אבער נאך נישט געמאכט קיין שטריך אין זיין כלל־ארבייט. נישט קוקענדיג אויף זיין עלטער, איז ער נאך פול מיט ענערגיע און אר־בייטסווילען. מיר ווינשען איהם צו פארווירקליכען אלע זיינע געזעלשאפטליכע אויפגאבען.

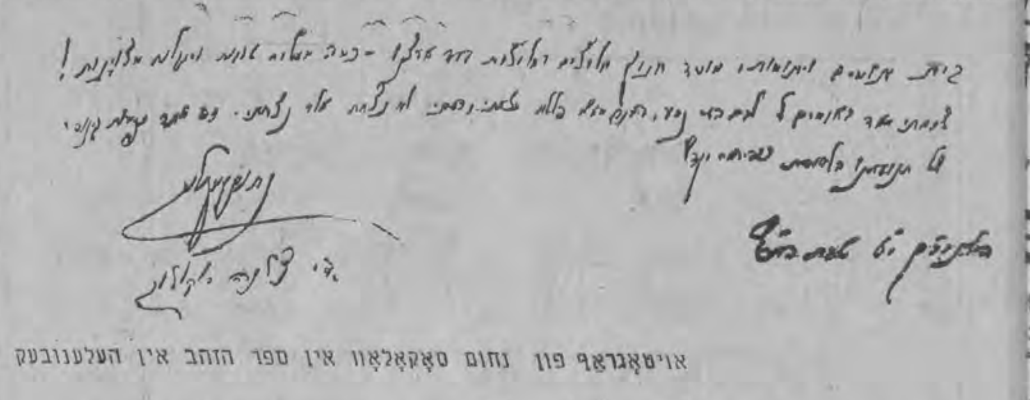

אויטאגראף פון נחום סאקאלאוו אין ספר הזהב אין העלענובעק

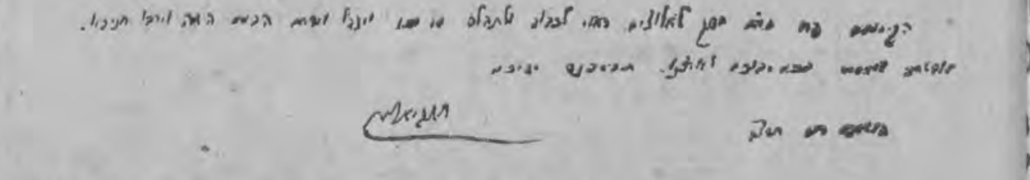

אוטאגראף פון חיים נחמן ביאליק אין ספר הזהב אין העלענובעק

א. צינצינאטוס

אין א פארווארפן ווינקעלע

(פון א באזוך)

אין א פארווארפען ווינקעלע אן א זייט, צווישען לאדז און זגערזש אין דעם קליינעם ארט „העלע־נובעק״ געפינט זיך א קליינע קינדער־רעפובליק וואו יודישע קינדער לעבען זיך אויס אין אן אייד־גענארטיגער יודישער סביבה, וואו זיי באקומען זייער ערציהונג, עסען און טרינקען און ווערען ארויסגעלאזען פון דעם אנשטאלט אלס נוצליכע מענשען פאר גאט און פאר לייטען.

די קליינע „קינדער־רעפובליק״, וועלכע לעבט און אנטוויקעלט זיך אין „העלענובעק״ האט רעהא־בילימירט דעם יודישען „לאדזער מענש״. מאיז געוועהנליך געוואוינט צו טראכטען, אז דער „לאד־זער מענש״ איז א געבוירענער פראזאאיקער, ווייט פון שערען ברעקעלע פאעזיע, פיינדליך געשטימט צו חלומות און פאנטאזיעס, אבער אין דעם גערויש פון די מאשינען, פון די וועב־שטולען, אפרעטורען, און פארבערייען, געפינען זיך דאך מענשען, וועלכע טרוימען וועגען אונטערדריקטע, געפלאגטע — און וואס קען זיין א מעהר אונטערדריקט יוצען ווי א קיילעכדיגער יתום?

לעבט זיך אין אזא פראזאאישען לאדז דער באקאנטער אלטער און אונערמידליכער ציוניסטי־שער עסקן רומקאווסקי — א געזעלשאפטליכער טוער מיט א ברייטען פארנעם, מיט פאנטאזיעס און פיקס־אידעען. רומקאווסקי, מיט זיין גרויסען קאפ מיט זיין שמייכלעדיגען געזיכט פון „אן ענגלישמען״ איז נישט קיין פנים חדשות אין דער לאדזער ציו־ניסטישער וועלט. שוין מיט 27 יאהר צוריק איז ער געווען דער מיטגרינדער פון דער ערשטער העב־רעאישער שול אין לאדז, און ביז היינט איז ער יונג און פריש אין זיין נשמה.

רומקאווסקי איז אבער „א משוגענער״ — א מענש פון פאנטאזיעס און חלומות און גלייכצייטיג מיט אן אייזערנער ענערגיע, וועלכער איז גרייט אויף די גרעסטע קרבנות כדי צו פארווירקליכען זיינע „משוגעת׳ן״.

און אזא פיקס־אידעע פון רומקאווסקין איז אויך דער מוסטער־אנשטאלט העלענובעק, אין וועל־כען איך האב געהאט די געלעגענהייט צו פארברענ־גען איניגע שעה.

וויפיל ענערגיע האט מען געדארפט פטר׳ן כדי אזא „וועלטעלע״ אויסצובויען! ביים היינטיגען טאג פארנעהמט דער אנשטאלט א גאנצע רייה בנינים און צווישען זיי צוויי הויפט - בנינים, וועלכע זענען געבויט לויט דעם לעצטען ווארט פון דער טעכניק. אין די דאזיגע צוויי בנינים געפינען זיך די וואוי־נונגען פאר די יתומים, וועלכע ערציהען זיך אין דעם אנשטאלט, די קיך, די העברעאישע שול, ביבי־ליאטעק, און שלאסעריי - ווארשטאטען און אנ־דערע איינריכטונגען, דער אנשטאלט פארמאגט אן אייגענע דינאמא־מאשין, וועלכע באדינט זיינע בנינים מיט עלעקטרישע באלייכטונג, און אויך א גרויסע אויוען פאר דער צענטראל־באהייצונג, כדי צו באפרידיגען די רעליגיעזע הצטרכות׳ן פון די קינדער, איז אויך אויסגעבויט א באזונדערע שעהנע שוהל, אין וועלכער ס׳זענען פארהאן צוויי ספרי־תורות.

צו דער שאפונג און אויסהאלטונג: פון דער דאזיגער שעהנער און אינטערעסאנטער אינסטיטוציע האבען פיל מיטגעהאלפען די ה״ה פנחס גערשאווסקי, וועלכער האט געשפענדעט אויף דעם הויפט - בנין 300.000 זל., פייטעל לאנדוי, שמואל רייכ־מאן, לייב אוריסאן, משה סאפיר, גראסלייט א. אנד.

ביי דעם אנשטאלט ווערט אויך געפיהרט א לאנדווירטשאפטליכע ארבייט. די 12 מארגעס באָ־דען, וועלכע געהערען צום אנשטאלט, ווערען באאר־בייט און די פראדוקטען ווערען באנוצט פאר׳ן אנ־שטאלט.

א באזונדער קאפיטעל איז די ערציהונג פון די קינדער. ה׳ רומקאווסקי, וועלכער איז נישט נאר א גוטער ארגאניזאטאר, נאר אויך דער גייסטיגער פיהרער פון אנשטאלט — האלט דורכאויס, אז דער אנשטאלט מוז האבען איין אידעאל — דאס איז ארץ־ישראל. מיט דעם דאזיגען געדאנק דארף זיין דורכ־געדרונגען דער גאנצער ערציהונגס - סיסטעם וועל־כער ווערט אנגעווענדעט אין דעם דאזיגען אנשטאלט.

איך פרעג ה׳ רומקאווסקי׳ן, פארוואס איז נישט פארהאן אין דעם אנשטאלט א שניידעריי, אדער שוסטעריי - ווארשטאט? ה׳ רומקאווסקי ענטפערט מיר גוטמוטיג, אז ער האט פיינט די דאזיגע ספעציפישע „הויקערדיגע״ יודישע פרנסות, און ער האלט מעהר פון די פאכען, אין וועלכע מ׳מוז אנ־גאזשירען די מוסקולען.

הלוואי יואלט מען אין די יודישע נאציאנאלע קרייזען ווייניגער פאלעמיזירט איבער פארשידענע דאקטרינעס, צווייטראנגיגע קלייניגקייטען און גע־שאפען וואס מעהרער אזעלכע אנשטאלטען ווי „העלענובעק״.

הלוואי האבען מיר וואס מעהר אזעלכע פאנ־טאזיארען מיט פיקס־אידעען, ווי מרדכי חיים רומ־קאווסקי.

1877 — 60 — 1937

לרגלי יובל השישים של נשיא הועד שלנו ואחד המיסדים של בית המחסה לילדים עברים והחוה בהלנובק ה״ה

מרדכי חיים רומקאווסקי

אנו מברכים אותו באריכת ימים ושנים שנות נחת ובריאות ובעבודה פוריה לטובת מוסדנו ויזכה לראות בגאולת עמנו השלמה על אדמת ציון וירושלים.

הועד של בית המחסה לילדים עברים והחוה בהלנובק

ברכות מאליפות לעסקן הציוני והצבורי הנכבד, חבר הועד של ההסתדרות הציונית בלודז,

מר מרדכי חיים רומקובסקי

למלאת 60 שנה להולדתו.

אחולינו שימשיך עוד שנים רבות את עבודתו הלאומית הפוריה ויזכה לחוג חגים בארץ־ישראל הבנויה. —

ועד ההסתדרות הציונית קרן הקימת לישראל
קרן־היסוד בית־הכנסת „אהל־יעקב"

לחברנו הותיק וחבר לשלטון הקהלה העברית בלודז

מר

מרדכי חיים רומקאווסקי

ליום מלאת ששים שנה — אחולינו הלבביים. יזכה לראות בהגשמת רעיונותיו שבעדם הוא מקדיש את כוחו ומרצו.

הפרקציה הציונית ע״י הקהלה העברית בלודז

דעם אונערמידליכען כלל־טוער

מרדכי חיים רומקאווסקי

צו זיין 60־יעהריגען געבורטס־טאג־אונזערע הארציגסטע ב״כות

פארלאג

„נייער פאלקסבלאט"

אונזערע הארציגסטע פריינד דעם בן ששים

מרדכי חיים רומקאווסקי

און זיין חשובע לעבענס־באגלייטערין

די הארציגסטע ברכות.

פ. גערשאווסקי
און פרוי

אונזערע פריינד

מרדכי חיים און יוטע רומקאווסקי

צום 60־יאהריגען געבורטס־טאג פון׳ם אונערמידליכען געזעלשאפטליכען עסקן די הארציגסטע וואונשען.

ש. רייכמאן
און פרוי.

דעם אב היתומים, דעם קאנסעקווענטען כלל־טוער

מרדכי חיים רומקאווסקי

צו זיין אלט ווערען 60 יאהר,

ווינש איך איהם און זיין געשעצטער פרוי אריכת ימים און כל טוב.

נ. מאזא.

אונזערע אלטע פריינט

מ. ח. רומקאווסקי

און פרוי

צו דער שמחה פון 60־יעהריגען געבורטס־טאג פון

מרדכי חיים׳ן

די בעסטע וואונשען און א לאנג גליקליך לעבען.

מ. סאפיר און פרוי.

דעם נאציאנאלען עסקן, דעם מענשען מיט א ווארים הארץ פאר יעדער יודישער צרה, דעם יתומים־פארזארגער

מרדכי חיים רומקאווסקי

צו זיין 60־טען געבורטס־טאג

ווינש איך איהם און זיין פרוי כח און יאהרען צו ווייטערדיגער ארבייט

י. פיקעלני.

אונזערע פריינד

מרדכי חיים רומקאווסקי און פרוי

ביי דער געלעגענהייט פון

60־יעהריגען יובל

די הארציגסטע ברכות.

פייטעל לאנדא און פרוי.

מרדכי חיים רומקאווסקי

60 יאהר אלט.

ביי דער דאזיגער געלעגענהייט דעם חתן היובל און זיין פרוי פיל גליק, פרייד און גוטס, כדי ער זאל קענען זיין גרויסע טעטיגקייט ווייטער פיהרען.

ש. שפייזהענדלער און פרוי.

דעם עסקן און אב היתומים

מרדכי חיים רומקאווסקי

צו זיין 60־יעהריגען געבורטסטאג

די בעסטע ברכות פאר איהם און זיין חשובע פרוי.

ד. ראבינאוויטש.

1937 60 1877

מיין הערצינסטען פריינט, מיין חבר

מרדכי חיים
רומקאָווסקי

דעם וועקער און מאַהנער צו געזעלשאַפטליכער אַרבייט ביי דער געלעגענהייט פון זיין גרויסער שמחה די וואַרימסטע ברכות

א. פּיאַסקאָווסקי.

צום 60־יעהריגען געבורסטאָג פון

מרדכי חיים
רומקאָווסקי

שיק איך די הערציגסטע ברכות פאַר איהם און פאַר זיין פרוי.

ה. פריימאַן.

מרדכי חיים און יוטע
רומקאָווסקי

צו אייער גרויסען יום־טוב
צוליב'ן 60־טען געבורטס־טאָג פון אב היתומים

ווינשען מיר אריכת ימים און רב הצלחה.

י. פאַגעל און פרוי.

דעם יונגען בן שישים מיין פריינד

מרדכי חיים
רומקאָווסקי

צו זיין גרויסער שמחה די הערציגסטע ברכות פאַר איהם און זיין פרוי.

י. גרייצער.

צום 60־יעהריגען געבורטס־טאָג פון דעם געזעלשאַפטליכען עסקן און נאַציאָנאַלען יגד

מרדכי חיים
רומקאָווסקי

די הערציגסטע ברכות פאַר איהם און זיין פרוי.

שמואל קופּפער.

מיינע אינטימע פריינד

מ. ח. רומקאָווסקי
און פרוי

צו דער געלעגענהייט פון 60־טען געבורטסטאָג פון דעם מוסטערהאַפטען און עהרליכען עסקן – ווינש איך נאָך א לאַנג און גליקליך צוזאַמענלעבען.

ה. ראָזשינסקי.

מיליבע פריינד

מרדכי חיים
רומקאָווסקי און פרוי

די הארציגסטע ברכות צום 60־טען געבורטס־טאָג.

הענעך שעראַדזקי.

מיין חבר און פריינד דעם באַשיצער פון יתומים

מרדכי חיים
רומקאָווסקי

צו זיין 60־יעהריגען געבורטסטאָג

די וואַרימסטע ברכות.

ה. פּאַפּאָווסקי.

לרגלי יובל־הששים של נשיא־הועד של בית־המחסה לילדים עברים והחוה בהלגובק, איש־הלב, רב־הפעלים.

מר מרדכי חיים
רומקאָווסקי

אנו מברכים אותו ואת רעיתו הכבודה בברכת־אריכות־ימים ושנים, שנים של בריות גופא ועושר והצלחה מרובה ועבודה ציבורית פוריה לטובת עמנו!

חבר־המורים והעובדים
של בית־המחסה לילדים עברים והחוה בהלגובק

מיין חשוב'ן פריינד, דעם עסקן און אב היתומים

מרדכי חיים
רומקאָווסקי

צו זיין 60־טען געבורטס־טאָג ווינשט נאָך לאַנגע, לאַנגע טעטיגע יאָהרען.

מ. דאַרגוזשאַנסקי.

רדכי חיים רומקאָווסקי
דער כלל־טוער

אָס וואָרט כלל־טוער איז געוואָרן זעהר באַ... דער טיטול איז צוגעקלעפּט געוואָרן צו מענ... וועלכע האָבן למעשה נישט קיין קוואַליפיקאַ... דערפאַר און דינען נישט פאַראַנטוואָרטליך, או... מעשים וועלען זיך דעקן מיט דעם אינהאַלט ...וואָרט. און זעלטענווייז, קען מען דער איצטיגער ..., ביי די איצטיגע געזעלשאַפטליכע באַציהונגען ...באַדינגונגען, געפינען א כלל־טוער, וואָס זאָל ...ליך און געוויסנהאַפט פאַרדינען זיין נאָמען.

...אַר א כלל־טוער האַלטען מיר דעם, וועלכער ...פט אונטער זיינע פערזענליכע אינטערעסען אונ... די אינטערעסען פון כלל און נישט פון באַנצאָן ...נער פון כלל אונטערדריקטע און ליידענדע, הונ... ...טע און שמאַכטענדע אונטער די אינטערעסען ...די, וועלכע זעהען אומבאַהאָלפען. קענען זיך ...טשטענדיג קיין עצה נישט געבען און זוכען ...ביי דער געזעלשאַפט, בער פאַרמיטלער צוויי...

שען אָט די אומגליקליכע מיט דער געזעלשאַפט, דער קאָנסעקווענטער און אונטערמידעטער אַרבייטער אויף ד.ם געביט — שאַפט דעם טיפּ פון אויפריכטיגען כלל־טוער.

ביי אונז יודען איז דער באַגריף אויסגעקרומט און פאַרקריפּעלט געוואָרן. דער מאָדערנער טיפּ פון אַזוי־גערופענע „כלל־טוער" האָבן נישט דעם בית דאָס פערזענליכע לעבן אונטערצוואַרפען דעם כלל.

די האַזיגע חעפלעקסיעס שווימען אַרויס, ווען מיר פייערן ביים היינטיגען טאָג דעם 60־יעהריגען געבורטס־טאָג פון איינעם פון די אויפריכטיגסטע און עהרליכסטע לאָדזשער יודישע כלל־טוער מרדכי חיים רומקאָווסקי.

רומקאָווסקיס גרויער קאָפּ שטאַמט נישט פון זיי־נע אייגענע יאָהרען, אַדער נאָר פון צופיל פאַרגעניגען. רומקאָווסקיס גרויער קאָפּ שטאַמט פון דער זאָרג פאַר „זיינע" הונדערטער קינדער, פאַר די אומגליקליכסטע פון די אומגליקליכע, פאַר די עלענדע יודישע יתומים־קינדער:

מיר וואָלטען געקענט אויסרעכענען א לאַנגען צעטעל פון די אונצעהליגע יודישע פילאַנטראָפּישע און געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס, וואו רומקאָוו־סקי איז געווען אָדער איז טעטיג. אָבער דאָס איז נאָר ביי רומקאָווסקין, אגב אורחא, זיין הויפּט־ציל. די אידעע־פיקס, אויב מ'קאָן דאָס אַזוי אָנרופען, איז די אַרבייט פאַר יודישע יתומים, און דאָס אויף דעם געביט וועט זיך קיינער נישט שטעלען, כדי זיך צו פאַרמעסטען מיט איהם. מיר באַריהרען נישט די טעאָרעטישע, אָדער פּעדאַגאָגישע ליסטונגען אויף דעם געביט. מיר באַטאָנען קודם כל דאָס סאַמע וויכ־טיגסטע, דאָס ראַטעווען פון הונגער־טויט, דאָס אַראָפּנעהמען פון גאַס, דאָס געפינען א תכלית פאַר דעם עלענדען יודישען פאַר'יתומ'טען קינד, רומ־קאָווסקיס ליסטונגען אויף דעם געביט, דאָס איז איינע פון די שענסטע קאַפּיטלען אין דער געשיכ־טע פון דעם יודישען געזעלשאַפטליכען לעבען אין לאָדז. ס'זיינען געווען יתומים – הייזער נאָך איידער רומקאָווסקי איז געווען אין לאָדז, אָדער אָנגעהויבען מיט זיי צו פאַרן. אָבער קיין מאַמע פאַר די יתומים־קינדער, איז תמיד, ווי ... צו זיין נאָך ...

האָבען די יתומים ביז דאַמאָלס נישט געהאַט. ערשט רומקאָווסקי איז געווען דער, וועלכער איז געוואָרן דער טאַטע פון די הונדערטער קינדער; פריהער פאַר־זעהען זיי די קליינטשיקע זיינע און נאָכדעם ערשט זיין „געבען־געשעפט" אויף פעטריקאָווער גאַס. רומ־קאָווסקי איז פון דעם טיפּ כלל־טוער, וועלכער רופט אַרויס די גרעסטע אַכטונג מיט זיין ענערגיע, אויפ־ריכטיגקייט און עהרליכקייט. מיט זיין מוט צו זאָגען יעדען דעם אמת אין די אויגען און געהן קאָנסעק־ווענט אויף דעם וועג, וועלכען ער האָט זיך אָנגע־צייכענט.

ווער קען נישט היינט דעם פּרעכטיגען אויפבוי פון רומקאָווסקי דורך גרינדען, פירען און אַנטוויקלען דעם אינטערנאַט פון לאַנדווירטשאַפטליכע שולע אין „העלענובעק", דאָס וואַרפט א בליק פון דעם פאַר־עלטערטען פילאַנטראָפּישען ביז דעם מאָדערן־גע־זעלשאַפטליכען, דאָס איז דער הויפּט פאַרדינסט פון רומקאָווסקי אויפן געביט פון זיין טעטיגקייט פאַר די יתומים. דאָס איז דער פועל־יוצא פון דער גרויסער ליבשאַפט פון הונדערטער יתומים־קינדער צו זייער טאַטע, פון דער דאַנקבאַרקייט פון דער יודישער גע־זעלשאַפט פאַר זיין אַרבייט, פון דעם נאָכפאָלגען פון די יונגע כלל־טוער און זיינע דרכים.

בעקאנטמאכונג דאס בעקאנטע לאנגיעהריג עקזיסטירענדע **מעבל-געשעפט**
SALOMONOWICZ PIŁSUDSKIEGO 66 (dawn. Wschodnia) tel. 184-40
דערמיט מאך איך בעקאנט דער ג׳ קונדשאפט, אז
ווערט אויפגעהויבן **ערעפענט דינסטאג** דעם 2 מערץ ד. י.
מיר עמפפעהלען אין א גרויסען אויסוואהל מעבעל פון די נייעסטע מאדעלן
סטילאווע מעבעל צו זעהר צוגענגליכע פרייזען און אויף בעקוועמע בעדינ[גונגען]

א פארקויפעריי פון דער שיך-בראנזשע, קאן זיך מעלדען אין שיך-סאלאן פון **א. אגורעק** זאוואדזקא 11.

W SOBOTĘ, dn. 27 lutego 1937 r. w lokalu Stow. Komiwojażerów przy ul. Sienkiewicza 3/5 odbędzie się
Tradycyjna WIECZORNICA PURYMOWA
Moc atrakcyj i niespodzianek. Pierwszorzędna orkiestra. Tani bufet. Początek o godz. 22-ej.

ראמאנס פון א מיידל — PAULA WESSELY i WILLY FORST
היינט און פאלגענדע טעג! קאנצערט פון קינסטלערישן שפילען
„אזוי ענדיגט זיך די ליבע"
[MAR]IA STUART" : נעכסטער פראגראם. אויפן 1-טען סעאנס זענען אלע פלעצער צו 54 גר. אנהייב 4 נאכמ. זונטאג און יום-טוב 12 בייטאג.

דלאגגליגא-טעאטער **RAKIETA**
שענקעוויטשא 40 טעל. 141-22

גרויסער פילם פון ליבע מיט בעדייטענדסטען זינגער פון דער [וועלט]
היינט פרעמיערע!
JAN KIEPURA
„אין גלאנץ פון דער [ליבע]"
א. נ.
א חוץ J. KIEPURA נעהמען אויך אנטייל F. FRIEDL CZEPA THEO LINGEN א. א.
נעכסטער פראגראם: „קליינער מאטראס" מיט [...]JA BOGDA, A. FERTNER i F. BRODNIEWICZ
פרייזען פון די פלעצער: 1 זל. 1,09 זל. 2 פל. 90 גר. 3 פל. 50 גר. הנחה-קופאנען צו 70 גר. אנהייב 4 נאכמ. זונטאג און יום-טוב [...]

פלאנג-קינא-טעאטער

PRZEDWIOŚNIE
74/76 ושעראמסקיעגא
(רוג קאפערניקא)
היינט און פאלגענדע טעג

היינט און פאלגענדע טעג! גרויסער שפיאנאזש-פילם, רעזשירט אויפן גרונד פון אויטענטישע דאקומענטן, וואס זענען געפינען געווארן אין די מיליטער-ארכיוון פון די אייראפעאישע מלוכות א. נ.
KINO TEATR **ADRIA** GŁÓWNA 1
KINO TEATR **[M]ETRO** [P]RZEJAZD 2
„געהיימע בריגאדע"
אין די הויפטראלען: VERA KORENE i JEAN MURAT
פאספארטוס און הנחה-בילעטן, א חוץ אמטליכע, אונגילטיג.

היינט פרעמיערע!
1) אונגעוועהנליכע סענסאציאנעלע דראמע
נקמה פון John Ellman
אין דער הויפטראלע: BORIS KARLOFF
ווי אויך RICARDO CORTEZ i MARGARET CHURCIL
צום ערשטען מאל אין לאדז!
2) **CALIENTE**
שעהנע מוזיק-שלאגערן.
פרייזען אויפן ערשטן סעאנס 50 גר. און 54 גר. אויף די איבריגע סעאנסן 54 גר., 85 גר. און 1,09 [זל.]
היינט פרעמיערע — די שט[...] פון לי[...]
CORSO

פרייז פון אנאנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי — **קליינע אנאנסען** — **פרייז פון אנאנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי**

STOP! דורך שפראך-[...] נור 1 זל. א לעקציע פויליש און אין גרופעס פאר אונפער[...] קאנווערסאציע, האנדעלס-און קארעספאנדענץ-איבערזעצונגען, [...] פון דערוואקסענע, פערגא[...] פערשפעטיגטע מיט א פערשנעל[...] סאדע, פארשריטן געזיכערט! [...] וו. 17 צום ה׳ זעגאן פון 3-4.

א רייסערין קאמפלעט איינו[...] אין פולען בעטריב מיט איינוו[...] מאטאר. קאמפלעט מאשינען [...] ביידע מיט וואלין-הויז צו [...] אפערטען סוב „Szarparnia".

[ZEGARMIST]ER M Kornblum. Piłsudskiego 55-76 (dawn. Południowa 8, [...] roboty artystyczne p/g naj[...] wzorów zagranicznych. Ceny [...]ne.

ביליג צו פערמיטען א [...] אויף מצות, עס קאן זיין מיט [...] פוסטא 9.

שרייבען שעהן און [...]
לערנט אויס דער בעוואוסטער [...], בערמאן אין 15 לעקציעס. [...] אויסגעלערנט שרייבען א גוטן בריף אין 15 לעקציעס אפילו [...] קאן גארנישט שרייבען. די עלט[...] נישט קיין ראלע. די פרייזן-[...] אלעע 1-טער מאי 4, ביי ליפש[...]

[Dyplom]owany nauczyciel
[w] ciągu 3-ch miesięcy specjal[...]ną metodę mówić i pisać [...] dorosłych M. BRZEZIŃSKI, [...]Maja 77, front, II piętro.

א באלעבאטישער יונגערמאן, א גוטער פאכמאן אין דער מאנופאקטור-בראנזשע זוכט א ערענטליכען שותף מיט א קאפיטאל פון 5—4 טויזענד זלאטים אויף צו פאבריצירען א זיכערעס קאסט-ארטיקעל מיט גאראנטירטען ריוח אפ. סוב „1000 H".

א מאדערן שלאפצימער, א קרע-דענס, א רונדער טיש און 5 שטיהל ווי אויך א מאטעל-בעט צו פערקויפען. צו ערפאהרען פיעטריקאווער 123 וו. 11.

לערערין, גוטע פעדאגאגין ער-טיילט אונטעריכט פאר דערוואקסענע אין פוילישע, יודישע און דייטשע שפראכען צו ביליגע פרייזען, לאסמאן, בושע-ווסינער 15.

אכטונג, זאקען-פאבריקאנטען. רעג-דער אויף 16-ער און 18-ער שליטען-מאשינען נעם איך אן, זאוואדזקא 20, וו. 14.

צוליב אבררייזע פערקויף איך 2 מאשינען פון טאשמעס צו פאקען (לימשקע) אויף א מאטאר א פערד קראפט פון זאפארט, קאמיענגע 20, וו. 25 פארטער לינקס.

Przedstawiciele i Pośrednicy odwiedzający wszelkiego rodzaju sklepy mogą doskonale zarobić na nowym, pożytecznym i niezwykle pokupnym artykule. Sprzedaż na raty i za gotówkę Tars, Piotrkowska 200 w godz. od 9 do 10-ej.

איבערצוגעבען א שטוב מיט א קוך [...] שון. זאקאנטנא 9, וו. 42.

א זעהר בעקוועם ארט צו שלאפען מיט בעטגעוואנד פאר א פרוי אדער הער. פיעטריקאווער 163, וו. 22.

צו פערדינגען א געוועלבעל מיט איינריכטונג ביליג דירה-געלד צו ערפארן שטערלינגא 12 אין קוילען-פלאץ.

א בעקוועם ארט צו שלאפען פאר איין פערזאן ביי אנשטענדיגע מענשען. פילסודסקיעגא 45, פראנט 1 שטאק וו. 7.

אפצוגעבען א שעהן צימער אלס סובלאקאטאר א בעזונדערער איינגאנג, באקוועמליכקייט, עווענטועל אויף א גע-שעפט, ערפאהרען טאקאזש, פאמאר-סקא 13, רעכטע אפיצינע פארטער, לינקס די טיר.

פערשידענעס

איך זוך באשעפטיגונג ביי שטא-פערייר און נופען אין א פאבריק, עווענ-טועל נעם איך אן ארבייט אין דער היים ערפאהרען טראוגוטא 10 וו. 24.

זינגערס אבערלאך 3 פעדעם וויל איך שוין קויפען געלעגענהייטליך. צו ווענדען זיך לעגיאנוב גאס 48 וו. 5 ביי שטיין.

אכטונג, עלעגאנטע דאמען. די ניי-ערפאכטע וויפאזשיטשאלניע פון חתונה און באל-קליידער, פאריזער מאדעלן, סטאדאלניא 10, עק זאכאדניע Kutnerowa

ראקאלען!

א וויכטיג נייעס. איבערצוגעבען א שטוב מיט איינריכטונג אויף א מאטאר מיט א קאנצעסיע. אויך א מאנגעל צו פערקויפען. קאמיענגא 6 וו. 52.

Przyjmę do jednego wspólnego pokoju panią ewentualnie dwie panienki. Piotrkowska 7, front, 2 p. m. 10 zastać można od 8 do 10 wiecz. w niedzielę od 10 do 2.

א גוט איינגעפיהרט געוועלב און שרייב-מאטעריאלען איז צוליב ענדערונג איבערצוגעבען קלינגאן טעל. 174-71.

פערשידענע פאבריקס-לאקאלען מיט צענטראל-באהייצונג, פערטיגע טראנס-מיסיעס מיט אלע באקוועמליכקייטן צו פערמיטען. קלינגאן טעל. 193-74.

צו פארמיטען א קליין אויסמע בלירט צימער מיט באלייכטונג, ביליג, זאוואדזקא 17 וו. 32.

צו פערדינגען א לאקאל פון 5 פענסטער מיט 2 איינגענג פאר 1 לאקא-טאר. אבער צוצעטיילן פאר 2 לאקא-טארן. ביים ווירט לימאנאווסקיעגא 26.

א צימער מיט א קוך איז פון זאפארט אבצוגעבען ביליג דירה-געלד, בושעזשינער 7 אין פראנט. צו ערפאהרען ביי שמולעוויטש.

עס ווערט געזוכט א סובלאקאטאר מיט מאשינען אויף קראפט. Ch.Rajzman Łódź, Podrzeczna 12.

פרייע פאסטענס

א קוואליפיצירטע שניידערין מיט גוטע רעפערענצען קען זיך מעלדען זאכאדניא 16 וו. 2.

ס׳ווערט געזוכט א שטעפער-געזעלן גוטער נייער, און אויך ריכטעווער [...]ענדען זיך A Paliwoda, Gniezno [...] Mikołaja 5.

אן אנשטענדיג געקליידעטער יוד, מיט גוטע רעפערענצען צו אינקאסע ווערט געזוכט אין א געזעלשאפטליכע אינסטיטוציע. צו מעלדען זיך פון 4-5 נ. מ. זאוואדזקא 12 וו. 14.

ס׳ווערט געזוכט א קריטע-נייערין צו נייען אין שטוב, פולנאצנע 8 וו. 20, לינקע אפיצינע, פארטער.

צו מענער-מאגאזין קענען זיך מעלדען א קוואליפיצירטע האנד-נייערין און א לערן-יונגעל פון באלד געצאלט. זאוואדזקא 38 וו. 18.

אכטונג, צושניידער(רינס) נויטיג פון זאפארט קוואליפיצירטע צושניידער (צושניידערינס) צו יידענע טריקא-וועש און בלוזען ווי אויך קוואליפיצירטע ניי-ערינס עווענטועל אהיימצונעמען. אפעלירן אין דער אדמיניסטראציע אונטער „יידענע טריקא.

ס׳ווערט געזוכט כאלופניקעס אויף זיידענע וועש צו שטיקען ביי ראש און סאל אמאנאוויטש, אגרודאווא 1.

שטיקערינס צו גוטע און ביליגע ארבייט אויך דריוולערינס נויטיג פון זאפארט. גראסגליק, סטאדאלניא 4 וו. 6. כ׳נעם אן צו אויסווירען.

אנאנסען - פרייז: טאג טעקסט — 18 גר. מרייטאג און ערב יו"ט — 24 גר. [...] טעקסט — 12 גר. מרייטאג און ערב יו"ט — 18 גר. [...] א מילימעטער-שורה אין דער זייט 10 שפאלטען.

אין טעקסט — 40 ר. פרייטאג און ערב יו"ט — 60 גר. פאר א מילימעטער-שורה. אין דער זייט 4 שפאלטען. נעקראלאגען: 20 גראשען א מילימעטער שורה (אין דער זייט 10 שפאלטען). קליינע אנאנסען ביז 15 ווער-טער 1 זל. יעדעס ווייטערדיגע ווארט — 10 גראשען. אויסער דער שטאט 50 פראצ. טייערער. אויסלאנד 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. א ווארט.

אבאנאמענטס-פרייז: אין לאדז — 4 זלאטעס א חודש מיט צושטעלן אהיים. אויסער דער פראווינץ — 5 זל. א חודש; אין אויסלאנד — 7 זלאטעס א חודש; אמעריקא — 2 דאלאר א חודש.

מעהלערען חתלבט ענטזערען ניסט פרינציפיעל [...] האלט פון דער אנאנם בערעכטיגען נישט צום [...] קען די אנאנס אדער צוריקצוצאהלען פאר [...] פארן איינהאלט און טערמין פון די אנאנס[...] פערלאג „נ י ס ס" פעראנטווארטליך. די אוי[...] ציע איז אפען ביינאכט און פיינאבס [...]

[Wydawca z]a wydawnictwo „Najer Folksblat". spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i P. Wajntraub. Redaktor odpowiedzialny: Chanon Kaufman
Czcionkami i druk rotac. „Najer Folksblat". Piotrkowska 21.